

magazin istoric

ANUL XIV Nr. 12 (165) DECEMBRIE 1980

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIV

Nr. 12 (165)

decembrie 1980

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

DUMITRU ALMAȘ

CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CÂNDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DÎMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

1330 — Strălucită victorie a libertății românești: <i>Șerban Papacostea, Constantin Rezachevici</i>	2
Colocviul „Propaganda în cel de-al doilea război mondial” văzut de participanți	11
Geto-dacii din vestul Munteniei: <i>Elena Bărbulescu</i>	14
Cartea de istorie italiană la București	16
Frontul Studențesc Democrat sub conducerea P.C.R.: <i>Constantin Petculescu</i>	17
Amintirile lui Radu Rosetti (IV)	20
Gh. Asachi — cîntor al culturii naționale: <i>Alexandru Cernatoni</i>	23
Domnia lui Gabriel Bethlen: <i>Andrei Kiss</i>	29
Arsenalul războiului secret: <i>Jean-Pierre Alem</i>	33
1918. Olandezii salută unirea românilor: <i>H.J. Hazenwinkel</i>	36
O altă față a Germaniei: <i>Nicolae Minei, Henri Bernard</i>	38
Din cronică luptei antifasciste: <i>Mihai Fătu, Ion Spălățelu</i>	43
Amintiri din anii 1905-1906: <i>Anastasia Tsvetaeva</i>	48
Contestatarii „testamentului lui Adam”: <i>Eric Williams</i>	52
România văzută de un portughez în 1877: <i>Marin Iliescu</i>	57
● Cărți sosite la redacție... 28 ● Câștigătorii Concursului Magazin istoric, ediția II/1980... 28 ● Poșta Magazin istoric... 58 ● Sumarul sumarelor... 60	

COPERTELE NOASTRE

① ④ Domniile lui Basarab I întemeietorul în Țara Românească (1315-1352) și Bogdan I în Moldova (1354-1365) au marcat, prin lupta vitejească a poporului român, apariția statelor feudale românești de sine stătătoare — moment de maximă importanță în evoluția istorică a țărilor române. În imagini: bătălia pentru independența Țării Românești (9-12 noiembrie 1330), în viziunea pictorului Albin Stănescu — coperta 1 — și monumentul voievodului Bogdan I, din atelierul de creație al sculptorului Marius Butunoiu — coperta 4 (Din cronică luptei românilor pentru unitate și independență, p. 2)

② Grup de revoluționari pașoptiști. Detaliu dintr-o pictură de Georgeta Năpăruș (Amintiri, p. 20)

③ Pagină bogat ornamentată de miniaturistul italian Francesco d'Antonio del Cherico din manuscrisul cunoscut și sub numele de *Codicele de la Bulei*, deoarece a aparținut mănăstirii din această localitate românească, din apropiere de Arad (Renunțatul miniaturist Francesco d'Antonio del Cherico, p. 42)

Din cronică luptei românilor pentru unitate și independență

1330: STRĂLUCITĂ VICTORIE A LIBERTĂȚII ROMÂNEȘTI

Dr. ȘERBAN PAPACOSTEA,
Institutul de istorie „Nicolae Iorga”

În istoria poporului român, anul 1330* întruchiează triumful luptei pentru viață politică autonomă, emanciparea definitivă a unei părți a teritoriului românesc de sub dominația străină, începutul unui îndelungat proces care s-a desăvârșit șase secole mai târziu, la 1 decembrie 1918, când întreaga națiune română s-a reunit în hotarele unui singur stat. Atunci, în urmă cu 650 ani, realitatea politică românească și-a găsit consacarea prin marea încercare din 1330, care a dat caracter ireversibil celui dintâi stat feudal românesc de sine stătător și procesului de emancipare politică a românilor.

Organizare militară și, implicit, organizare politică

Semnele prevestitoare ale evenimentelor care au marcat constituirea statelor feudale românești de sine stătătoare, ecorurile afirmării românilor ca factor politic și militar în această parte a continentului, devin tot mai numeroase în cursul secolului XIII. După cel dintâi indiciu cunoscut pînă în prezent referitor la acțiunile militare ale românilor nord-dunăreni — participarea lor la sfîrșitul sec. XII, alături de cumani la luptele din sudul Dunării, în sprijinul vlahilor și al bulgarilor răsculați

* În imagine: bătălia din 1330; imagine din *Cronica* lui Thuröcz.

împotriva Imperiului bizantin — izvoarele vremii înregistrează tot mai frecvent participarea românilor și a organizațiilor lor politice la evenimentele din centrul și sud-estul Europei.

În al doilea deceniu al sec. XIII, românii sînt semnați într-o oaste transilvăneană, trimisă de regele Andrei II al Ungariei în sprijinul țarului bulgar Borilă (1207-1218) care era confruntat cu o răscoală secesionistă la Vidin. Cu prilejul mării invazii tătare din 1241, românii nord-dunăreni s-au ilustrat atît prin rezistența pe care au opus-o invadatorilor la înaintarea lor, în afara arcului carpatic, cît și după retragerea acestora, în lăuntru Transilvaniei, cînd românii și secuii au organizat apărarea trecătorilor în munți. Cîțiva ani mai târziu, în 1247, diploma acordată cavalerilor

Ioaniți de regele Bela IV înregistra forța militară („organizarea de război”) a formațiunilor statale românești de la sud de Carpați, ca factor al apărării regiunii. În 1260, unități românești, desigur din Transilvania, au participat la lupta de la Kreussenbrunn, dintre regele Bela IV al Ungariei și Ottokar II regele Boemiei. Aproximativ un sfert de secol după menționarea lor în Diploma Ioaniților, românii din sudul Carpaților se simteau suficient de puternici pentru a înfrunta forța regatului ungar. În 1285, cu prilejul unei noi mari invazii tătare în Transilvania, e amintit din nou rolul românilor la apărarea trecătorilor.

Mențiunile din sec. XIII referitoare la români, ca factor militar, sînt indicii unei organizări militare proprii și, implicit, al existenței unor organisme politice românești, cu diverse grade de autonomie, „țări” românești surprinse de altminteri și ele repetat de izvoare.

În primele decenii ale sec. XIII, în literatura epică germană, apare un „duce Ramunc din țara vlahilor”; în 1222 izvoarele consemnează o „țară a românilor” (terra blacorum), în sudul Transilvaniei, în Făgăraș. Doisprezece ani mai târziu, în 1234, un act papal atestă existența, la sud și răsărit de Carpați, a unei ierarhii ecleziastice superioare românești, indicii nelindoielnice al existenței unor organisme politice corespunzătoare. În 1245, alt act papal consemnează existența unor „țări” românești, alături de cele ale altor popoare din răsăritul Europei. Informații mai explicite ne-au parvenit despre voievodatele lui Litovoi și Seneslau din dreapta și, respectiv, stînga Oltului, care la data semnalării lor, 1247, se aflau, dintre toate, în stadiul cel mai avansat de organizare statală. În 1276/1277, o manifestare de autonomie politică se înregistrează din partea românilor de la răsărit de Carpați, aflați în conflict cu rușii, din cnezatul Halici. La începutul sec. XIV, o cronică versificată amintește de solia trimisă de voievodul Transilvaniei la un „domn” (Herr) al românilor; știrea evidențiază stadiul înaintat al evoluției statale la români. Cea mai evidentă manifestare a acestei tendințe, de centralizare a puterii e cea constatată în Maramureș în sec. XIV, „țară” românească unde voievodatul, puterea supremă, tinde să se fixeze în minile unei familii voievodale, exponență a autonomiei locale, în opoziție cu încercările de dominație ale regalității ungare.

Cele cîteva știri amintite despre români în sec. XII-XIII, și care nu sînt singurele, surprind, așadar, existența pe întreg spațiul românesc a unor organisme statale — cu organizare politică, militară și ecleziastică proprie — precum și, în anumite zone, tendința acestora de a se grupa în unități mai mari, de sine stătătoare, sub conducerea unor voievozi.

Uzурparea autonomiilor

Existența acestor forme de viață autonomă românească a fost primejduită în sec. XIII de două forțe cu tendințe hegemonice: rega-

tul ungar de sub ultimii regi arpadieni și Imperiul mongol.

La sfîrșitul sec. XII și în primele decenii ale sec. XIII, regatul arpadian a atins punctul culminant al expansiunii sale teritoriale. În nord-est, dominația sa directă sau influența sa s-a extins asupra cnezatului rus apusean de Halici; în Peninsula Balcanică, regatul ungar s-a afirmat în detrimentul dominației bizantine, aflată în declin la sfîrșitul sec. XII, precum și a Serbiei și a statului româno-bulgar al dinastiei Asăneștilor.

La nordul Dunării, cu toată rezistența opusă de populația română cu adînci rădăcini în această vatră strămoșească, regalitatea ungară a desăvîrșit cucerirea Transilvaniei, la începutul sec. XIII, atîngînd linia Carpaților răsăriteni și sudici. Cu concursul Ordinului teutonic, ea s-a extins și la sud și răsărit de Carpați, preluînd controlul unor poziții strategice cheie, în primul rînd trecătorile munților.

Mai mult încă decît de această nouă extindere teritorială a regatului, viața românilor a fost afectată în sec. XIII de politica regilor arpadieni de suprimare a autonomiilor românești din aria de dominație ungară, sau de îngrădire a acestora, prin acaparea stăpînirilor de pămînt ale băștinășilor în folosul nobilimii regale și prin efortul de asimilare confesională. Sub presiunea acestei tendințe au dispărut treptat autonomiile politice — „țările” românești din Transilvania. În sudul Transilvaniei, regele Andrei II a confirmat în 1223 mănăstirii catolice de la Cîrța teritoriul „luat de la români” încă dinainte. În nord, în Sătmăr, tot în această vreme, cetea Medieșului și cu teritoriul ei „a fost dobîndită din minile valahilor schismatici” de regele de atunci al Ungariei (probabil tot sub Andrei II), arată un act papal de mai târziu. La sud de Carpați, în 1247, diploma Ioaniților menționează țăările lui Litovoi și Seneslau, despre care actul regelui Bela IV afirmă că le-a „lăsat” românilor, în opoziție, desigur, cu celelalte țări care le-au fost sustrate.

Strîns legat de aceste măsuri, de suprimare a autonomiilor românești, regii arpadieni din prima jumătate a sec. XIII au inițiat sub impulsul papalității, în teritoriile de sub autoritatea lor, prigoana confesională, tendință care avea să se desăvîrșească în secolul următor. În 1234, papa Grigore IX reamintea viitorului rege Bela IV îndatorirea pe care și-o asumase „sub jurămînt”, față de papalitate, anume „că vei sili pe toți neascultătorii față de biserica catolică din țara ta să se supună acestei biserici...”, după cum ai spus și prin viu grai aceluiași [legatul papal în Ungaria] că vei sili pe susnumiții români să primească pe episcopul pe care zisa biserică [catolică] li-l va fi dat...”

Expansiunea regatului ungar la răsărit și sud de Carpați a fost oprită de marea invazie

tătară din 1241 și de urmările ei. Înfrângerea catastrofală suferită de oastea ungară în acest an, înfrângere care a pus sub semnul întrebării chiar existența regatului, a introdus, în raporturile internaționale, pentru mai bine de un secol, o forță concurentă la dominarea teritoriului românesc: Imperiul mongol al Hoardei de Aur. Sub hanii Batu (-1256) și Berke (1257-1266), dar mai ales sub conducerea căpeteniei Nogai, care a exercitat mult timp puterea supremă și a uzurpat titlul de han (-1300), tătarii s-au instalat în spațiul românesc, ocupând puncte strategice însemnate în sudul Moldovei și pe linia Dunării, de la vărsare pînă la Porțile de Fier. În afara teritoriilor direct supuse ei, Hoarda de Aur și-a constituit o largă zonă de dominație indirectă; în teritoriile apusene, supremația ei s-a întins de la Halici pînă în Bulgaria, cuprinzînd în mare măsură și formațiunile politice românești de la răsărit și sud de Carpați. Redus la defensivă pe linia Carpaților, regatul ungar a pierdut progresiv controlul asupra teritoriilor transcarpatice.

Inviaza tătară nu a fost însă decît unul dintre factorii destrămării regatului arpadian în a doua jumătate a sec. XIII. Pe plan intern, principalul factor al acestui proces l-a constituit pierderea de către regalitate a controlului asupra imenselor sale stăpîniri de pămînt — sursa esențială de putere și avuție în lumea feudală — în favoarea marii și micii nobilimii. Toate încercările ultimilor regi din dinastia arpadiană de a recupera pămîntul intrat în stăpînirea nobilimii s-au lovit de împotrivirea acestora și s-au soldat cu eșecuri. În acest context s-au constituit, în ultimii ani ai sec. XIII și la începutul sec. XIV, imense stăpîniri de pămînt dominate de un grup restrîns de potențai, *oligarhii*, care s-au emancipat de sub controlul puterii centrale. În cuprinsul regatului, apar astfel, formații politice autonome, *principate teritoriale*, formă supremă de dezagregare a unei structuri de stat feudale. Concomitent s-a manifestat puternic tendința de emancipare subjugate din cadrul regatului, *majoritare* numeric, de a se emancipa de sub dominația apăsătoare care le fusese impusă, îndeosebi ca urmare a politicii regalității arpadiene în sec. XIII de negare a autonomiilor lor și de asimilare confesională. Totodată, din afară, sporea presiunea statelor care fuseseră obiectul politicii de expansiune a regatului.

În ultimii ani ai sec. XIII și la începutul celui următor, ca urmare a luptelor din cadrul Hoardei de Aur, în cursul cărora și-a pierdut viața atotputernicul „han Nogai”, și puterea tătară la Dunărea de Jos a slăbit provizoriu.

În acest context s-au constituit statele române de sine stătătoare prin lupte *alternative* de emancipare împotriva celor două forțe care dominau spațiul carpatodunărean, regatul ungar și Imperiul tătar.

Voievodul cel Mare, unificator

Începutul eliberării teritoriului românesc de sub dominațiile străine, act esențial al „întemeierii” statelor românești de sine stătătoare, a venit de la formațiile așezate la poalele Carpaților sudici, la dreapta și stînga Oltului. Tendința de concentrare teritorială și de emancipare de sub dominația regatului arpadian s-a manifestat răsădit în acțiunea voievodului Litovoi, care, la începutul domniei regelui Ladislau Cumanul (1272-1290), a unificat sub autoritatea sa formațiile din cuprinsul Olteniei, încetînd de a mai presta regatului veniturile pe care acesta le revendica din teritoriile pierdute. Oastea lui Litovoi a fost învinsă în înfruntarea cu armata regatului, el însuși a căzut în luptă, iar frațele său, Bărbat, luat prizonier, a fost silit să accepte din nou plata tributului, dar unificarea teritorială realizată de voievodul român în anii precedenți a rămas fapt împlinit. Mai mult decît atît, tendința căreia i-a dat curs acțiunea lui Litovoi, unificarea teritorială și emanciparea politică, a continuat să se manifeste viguros în anii următori.

Un proces similar s-a petrecut, neîndoind-nic, și la răsărit de Olt, în Muntenia, unde autoritatea voievodatului menționat în 1247, sub conducerea lui Seneslau, s-a extins asupra altor formații teritoriale revendicate de coroana ungară și, foarte probabil, și în teritoriile aflate în aria de dominație a Hoardei de Aur. Oricum, voievodatul muntean a devenit în acești ani, între sfîrșitul sec. XIII și primele două decenii ale sec. XIV, principala forță statală românească, de vreme ce aici s-a fixat definitiv centrul politic al statului rezultat din unificarea teritoriului românesc de la sud de Carpați. Procesul de agregare statală a cnezatelor și voievodatelor în jurul unui centru unificator s-a încheiat prin „încinarea” stăpînitorilor din Oltenia față de cei din stînga Oltului. Cel dintîi conducător cunoscut al statului rezultat din această unificare, Basarab, e menționat în inscripția care îi amintește decesul, ca „voievod mare”; calificativul îl distinge pe Basarab de voievozii ceilalți care i se închinaseră.

La începutul sec. XIV un nou stat, unitar, a luat locul formațiilor multiple atestate în secolul anterior la sud de Carpați. Noul stat și-a luat numele de Țara Românească („Romania”, „Valahia”), care exprimă conținutul său etnic și ideea ce a înfrumusețat continuitatea și lupta pentru independență. În izvoarele străine, el poartă numele de *Terra transalpina* (Țara de peste munți) sau *Terra Basarad* (Țara lui Basarab) — în cele ungare; *Ungrovlahia* — în cele bizantine. Constituirea acestui stat a însemnat un act de independență față de regatul ungar, care pretindea să controleze realitățile politice din acest spațiu și nu se putea asemăna cu noua situație care se opunea programului său de expansiune dincolo de Carpați. Înfruntarea dintre cele

două forțe era inevitabilă; cînd regatul a ieșit din convulsii care îi amenințaseră existența, cînd a relansat politica de cucerire, el avea să încerce să suprimе puternicul obstacol care îi apăruse în cale odată cu constituirea celui dintîi stat românesc.

Restaurarea regatului ungar a fost opera unei noi dinastii, de origine franceză, aceea a familiei princiare de Anjou, care din secolul precedent obținuse coroana Regatului de Neapole. Întemeietorul dinastiei angevine în Ungaria a fost Carol Robert (1308-1342). Timp de două decenii, noul rege a combătut factorii fărîmîtorii feudale și, în general, forțele ostile noii dinastii și programului ei intern și extern.

Pe plan intern, Carol Robert a fost sprijinit, în principal, de nobilime, ostilă marilor potențați care își constituiseră principate autonome și care tindeau să subordoneze strict puterii lor diversele categorii de nobili. Adeziunea nobilimii la programul regalității angevine i-a asigurat acesteia, în cele din urmă, victoria în luptele cu oligarhii și i-a oferit cadrele militare pentru politica de expansiune.

Din afară, noua dinastie a fost puternic sprijinită de papalitate, care urmărea să-și promoveze, prin intermediul ei, politica în Europa Răsăriteană: convertirea la catolicism a populațiilor de alte credințe din cadrul regatului ungar, unirea cu biserica romană a popoarelor din aria de expansiune a acestuia și, țel suprem, reactivarea cruciadei de cucerire a Constantinopolului, pierdut de latini în 1261.

După un șir de lupte, în cursul cărora a înfrînt atît pe oligarhii care se opuneau restaurării puterii centrale cît și forțele externe coali-zate cu ei, Carol Robert a lichidat treptat opoziția. În cele din urmă, regele a adus sub controlul său și Transilvania, ale cărei vechi tendințe de autonomie s-au manifestat puternic și în timpul crizei regatului.

Succesul final al lui Carol Robert în lupta cu adversarii săi interni și externi l-a adus în situația de a adopta o hotărîre și cu privire la statul recent creat la sud de Carpați, sub conducerea lui Basarab. Ajuns la acest stadiu al efortului său de restaurare a puterii regatului, regele a manifestat o evidentă ezitare, în tendința sa de a anihila statul românesc de dincolo de Carpați.

Puterea lui Basarab Întemeietorul

În vara anului 1324, cel mai tîrziu, în urma unor negocieri prelungite, care l-au adus în repetate rînduri pe solul regal la curtea lui Basarab, a intervenit un acord între Carol Robert și cel pe care îl numea „voievodul nostru transalpin”. Cel mai însemnat cîștig obținut de Basarab prin înțelegerea încheiată cu regele Ungariei a fost recunoașterea implicită de către acesta a situației create în sudul Carpaților, prin reunirea cnezatelor și voievodatelor românești într-o singură țară. Noul stat, con-

stituit în cursul deceniilor anterioare prin înălturarea pretențiilor de dominație ale regatului ungar, obținea recunoașterea diplomatică din partea principalului său adversar, regele angevin, silit să renunțe, deocamdată cel puțin, la revendicările sale în această zonă. Pe deasupra, însemnatul punct strategic, care era cetatea Severinului, a fost lăsat în mîinile domnului român. În schimb, acesta a acceptat plata tributului și a adoptat catolicismul, cum rezultă din scrisoarea pe care i-a adresat-o în 1327 papa Ioan XXII.

Acceptarea de către Carol Robert a faptului împlinit — constituirea unei mari unități statale românești la sud de Carpați — a fost determinată, pe lîngă alte considerente, de înțelegerea corectă a primejdiilor legate de o înfruntare de forțe cu Țara Românească.

În vremea în care Carol Robert a ajuns la înțelegere cu Basarab, țara acestuia se impusese ca o realitate demnă de luat în considerare în relațiile internaționale. Faptul că regele a trimis solii repetate la voievod, așadar că a negociat cu el de la stat la stat, recunoscîndu-i această calitate, constituie un indiciu remarcabil pentru gradul de putere al noului stat românesc. În aceiași ani, noul stat s-a manifestat ca realitate autonomă și la sudul Dunării, unde acțiunea sa a fost înregistrată de izvoarele bizantine.

S-au păstrat însă și indicii mai directe cu privire la puterea Țării Românești în această vreme și la felul cum era cunoscută în cercurile conducătoare ale regatului ungar. Un izvor nu de mult descoperit și care înregistrează un conflict între doi nobili de la curtea regală ne oferă o neabătută revelație cu privire la poziția lui Basarab, la raporturile sale cu Carol Robert. La 18 iunie 1325, un demnitar al curții regale lua act de protestul lui Paul, fiul lui Iovanka de Ugal, împotriva lui Ștefan fiul comitelui Parabuch cumanul, care cu cîteva săptămîni în urmă, afirmă documentul, „l-a ponegriț pe domnul nostru Carol...”, ilustrul rege al Ungariei și l-a preaslăvit pe Basarab transalpinul, necredincios al sfintei coroane, în detrimentul pietății regești, [zicînd] că *puterea domnului nostru regele nu poate întru nimic să stea împotriva și să se compare cu puterea lui Basarab...*” (s.n.). Comparația, considerată de către reclamant drept deosebit de injurioasă la adresa regelui, vădește atît excepționalul prestigiu extern dobîndit de Basarab cît și preocuparea pe care politica voievodului român continua să o provoace la curtea ungară, în ciuda acordului încheiat nu cu mult înainte. Înfruntarea, cîteva ani mai tîrziu, între oastea regelui ungar și cea a voievodului român avea să dea comparației nobilului de origine cumană o strălucită confirmare.

Puterea militară a lui Basarab, cunoscută la curtea regatului ungar încă înainte de campania din 1330, era expresia unității politice realizate în cadrul statului românesc de la sud de Carpați. Stabilitatea acestui stat și forța de coeziune a puterii sale centrale s-au

manifestat viguros în 1330, când au rezistat grelele încercări la care le-a supus acțiunea militară a lui Carol Robert.

Temeiuri ale izbinzii

Trecând peste considerentele care li dictaseră prudența de până atunci față de Țara Românească și care li inspiraseră acordul cu Basarab, ignorând argumentele celor de la curtea sa care înțelegeau riscurile unei înfruntări cu Basarab, în 1330, Carol Robert a hotărât să declanșeze ostilitățile împotriva voievodului român. Campania a fost întreprinsă „pentru ca regele să-l izgonească din țară pe acest Basarab, sau să dea în stăpânire țara unuia din cei care participau la expediție”, după cum afirmă cunoscuta *Cronică pictată*. Realizarea țelului propus de regele ungar ar fi însemnat anihilarea statului românesc al lui Basarab, a unității și neatinării sale.

Pe măsură însă ce înainta în interiorul țării, Carol Robert a înțeles dificultățile acțiunii sale și, în cele din urmă, imposibilitatea realizării scopurilor pe care și le fixase. Puterea Țării Românești pe care își propusese să o destrame a provocat eșecul campaniei ungare. Când, în cele din urmă, fără a-și fi atins obiectivul, regele a dat semnalul retragerii, eșecul politic s-a transformat în catastrofă militară. În munții prin care se retrăgea, marea oaste a regelui a fost zdrobită de forța armată a Țării Românești, pe care voise să o subjuge.

Apariția celui dintii stat feudal românesc de sine stătător și triumful său împotriva încercării regatului ungar de a-l zdrobi, a înclinat îndelungată luptă a românilor pentru viață politică autonomă. De acum înainte, organizarea politică, forța militară, viața bisericească și resursele economice ale țării aveau să slujească precumpănitor țelurilor statului de sine stătător și nu dominatorilor străini. Prin lupta lor înclinată de succes, românii și-au manifestat ireversibil hotărârea de a crea un cadru statal propriu și de a-l apăra împotriva tuturor forțelor ostile.

Odată pornit, procesul de emancipare politică a românilor nu se putea limita la o parte a poporului român. Românii de la răsărit de

statale deosebite ale uneia și aceleiași realități etnice: însăși denumirea lor în unele izvoare, de Țara Românească cea Mare (*Valahia Major*) și Țara Românească cea Mică (*Valahia Minor*) reflectă această realitate. Mai mult chiar, un izvor de la începutul sec. XVI amintește „cele două provincii ale Țării Românești, anume Moldova și Transalpina”.

Pentru a stăvili la Carpați procesul de emancipare a românilor pe care nu îl putuse împiedica la sudul și răsăritul cercului carpat, regalitatea angevină, în persoana lui Ludovic de Anjou (1342-1382), a adoptat măsuri draconice, care au dus progresiv la eliminarea românilor din corpul politic al Transilvaniei, la confiscarea stăpînirilor de pământ ale acelor dintre cnezii lor care nu acceptau catolicismul și nu se integraseră astfel în nobilimea străină a țării.

Lipsiți de străvechile lor organisme politice proprii, înlăturați din organele de conducere ale voievodatului, românii din Transilvania și-au menținut entitatea mai ales datorită funcției protectoare asumată de Țara Românească și Moldova. Patronatul bisericesc al domnilor celor două țări în Transilvania, unde confesiunea ortodoxă, ca și „națiunea” care o împărțea, românii, fuseseră înlăturate din cadrul legal al provinciei, a constituit, alături de un sir de alte manifestări politice, economice și culturale, principala formă de sprijinire a luptei de apărare a românilor din Transilvania împotriva eforturilor repetate de a-i asimila. „Dar, în schimb, — scria N. Iorga — voievozii moldoveni și munteni vor întări și adăugi, cu un instinct politic minunat, așezămintele bisericești, vladiciile, în jurul cărora se va aduna de acum înainte viața românilor din aceste părți... Cu neapăratele sale urmări culturale, el singur — acest sprijin bisericesc — era în stare să creeze o conștiință de unitate românească în aceste părți, o conștiință de legături firești între românii de acolo și cei de dincoace”.

În zbuciumata istorie a emancipării politice a românilor, anul 1330, care a confirmat

Scenă de luptă; miniatură din *Cronică pictată* de la Viena

definitiv „prima libertate românească”, potrivit formulei lui Nicolae Iorga, a însemnat nu numai o strălucită victorie militară, dovadă a capacității de a se apăra a Țării Românești, dar și încununarea politică a continuității românești și punctul de pornire al unei noi etape a luptei poporului român pentru libertate și unitate.

PATRU ZILE DE APRIGĂ ÎNFRUNTARE

Dr. CONSTANTIN REZACHEVICI,

Institutul de istorie „N. Iorga”

În septembrie 1330, „oastea generală” a regatului maghiar, altfel spus „oastea cea mare”, în frunte cu însuși Carol Robert, era rinduită lângă cetatea Timișoarei, gata de plecare în campanie. Cuprindea — după cum mărturisea Carol Robert, cîțiva ani mai tîrziu — „toată puterea oastei noastre”, „frunții regatului nostru, prelați și baroni, precum și nobili”, „iobagi și slujitori de cetate”, „oaspeți” sași, orășeni din Cluj și Mediaș, în sfîrșit, toate categoriile cu obligații militare de la principi și marii dregători din preajma regelui pînă la „iobagi de cetate”, la care se adăuga, după spusele Cronicii pictate, „o mulțime nenumărată de cumani”.

În apărarea neatinării

Conflictul era de mult previzibil și fusese doar amînat. Rînd pe rînd, mai mult prin forța armelor, Carol Robert reconstituisese mozaicul de stăpînire al regatului arpadian, după anii de anarhie feudală ce au urmat stingerii acestei dinastii. În 1322, regele lichidase ultimul focar al rezistenței de lângă hotarul apusean al Țării Românești, înlăturînd din cetatea Mehădiei pe răzvrătitul Ioan Theodor Veyteli. În locul acestuia fusese numit Dionisie Szecei Balog, unul din cei mai însemnați dregători regali, acordîndu-i-se titlul de castelan de Mehădie, corespunzător în documentele regale vechiului ban de Severin, și avînd misiunea „de-a sta împotriva” bulgarilor, sirbilor, tătarilor și „a lui Basarab, voievodul transalpin”. Dar noul castelan al Mehădiei, care controla doar partea apuseană a banatului de Severin, nu se putea mulțumi cu atît. Urmărea să devină în fapt ban al întregului Severin.

În calea ambițiilor sale se ridicau însă forțele marelui Basarab, voievodul Țării Românești, care stăpînea și partea răsăriteană a banatului cu cetatea Severin. De aceea *Cronica pictată* îl arată pe Dionisie ca unul din principalii sfătuitoari ai regelui pentru pornirea războiului împotriva voievodului român. Dionisie a trebuit însă să aștepte opt ani pînă cînd Carol Robert s-a hotărît să întreprindă acest pas. Pînă în iulie 1324, regele a trimis lui Basarab, „în mai multe rînduri”, solii conduse de magistrul Martin, comitele de Sălaj. Tratatul s-a încheiat cu un compromis între voievod și rege. Basarab rămînea în continuare stăpîn al Severinului, probabil al întregului

banat (căci după 1324 Dionisie nu mai apare între marii dregători maghiari cu titlul de castelan al Mehădiei), pentru a cărui stăpînire depusese jurămint de credință lui Carol Robert în vara lui 1324. *Deci jurămintul depus de Basarab se referea, în contextul desfășurării evenimentelor, la stăpînirea Banatului ca feud și nu la stăpînirea Țării Românești.* Astfel de relații privilegiate de stăpînirea unor ținuturi cu titlul de feude erau obișnuite la acea vreme între capetele încoronate din Europa¹. E adevărat că, în secolul XIII, formațiunile de pe teritoriul Țării Românești s-au aflat într-o dependență politică mai mult sau mai puțin formală față de regatul ungar, cum o atestă Diploma Ioanîților din 1247, dar Țara Românească, creată prin unificarea cnezatelor și voievodatelor de către marele voievod Basarab, era un organism politic nou, independent de coroana maghiară.

Îndată după depunerea jurămintului aminat, și nu înainte, Carol Robert îl numea pe Basarab „voievodul nostru transalpin”, iar *Cronica pictată* sublinia că Basarab și-a îndeplinit fără greș (se înțelege din 1324 pînă în 1330) obligațiile, arătînd că „voievodul plătiese întotdeauna cu credință darea cuvenită maiestății sale regale”. Faptul că niciieri în *Cronica pictată* nu apare referirea la stăpînirea banatului de Severin, în schimbul căreia Basarab plătiese darea amintită, a creat, mai aproape de epoca noastră, impresia că jurămintul lui Basarab se referea la perpetuarea unei stări de vasalitate a Țării Românești față de coroana ungară. În consecință, pînă în vremea noastră,

¹ De pildă, regii Angliei erau vasalii regelui Franței pentru Aquitania și alte feude de aici. Relația de vasalitate nu afecta însă și stăpînirea asupra Angliei înseși, care rămînea atributul exclusiv al regilor britanici — n.r.

războiul din 1330 a fost socotit uneori o luptă pentru redobândirea sau consolidarea independenței Țării Românești, cînd, de fapt, el a reprezentat o biruință a românilor în apărarea neatrîrării lor.

O seamă întreagă de izvoare istorice ca și desfășurarea evenimentelor și însemnătatea ostiilor mobilizate demonstrează caracterul războiului pornit de Carol Robert în septembrie 1330. El a reprezentat încercarea de cucerire a Țării Românești de către regatul feudal maghiar, consecință la acea dată, a extinderii stăpînirilor lui Carol Robert de-a lungul Carpaților Meridionali. Faptul că, în ciuda condițiilor de pace favorabile propuse de domnul român, Carol Robert a continuat campania și după cucerirea Severinului nu lasă nici o urmă de îndoială asupra intențiilor inițiale ale regelui maghiar, de a cucerii Țara Românească. Aceasta o recunoaște și *Cronica pictată* în care se arată că regele a condus în persoană expediția în Țara Românească, „*ca să alunge din această țară pe Basarab*” și, fie să anexeze țara lui la coroana ungară, fie să o dea unuia dintre oamenii săi. Nu întîmplător, cel care stăruise pentru aplicarea acestei ultime variante era tocmai voievodul transilvan Toma de Szécsény, care spera să intre în stăpînirea Țării Românești, și pe care cronica amintită îl arată a fi cel mai înfocat sfătuitoar al regelui pentru declanșarea războiului. Dar în ambele cazuri trebuia înlăturat „marele Basarab”, ceea ce s-a dovedit o sarcină irealizabilă.

O strategie asemănătoare

Așadar, în septembrie 1330, oastea maghiară, urmînd obișnuitul drum spre Severin, pe la Mehadia, Orșova, Porțile de Fier, a ocupat banatul de Severin, regele numind ca ban, conform așteptărilor, pe fostul castelan de Mehadia, Dionisie Szecezi. În acest moment al campaniei, „*Basarab a trimis la rege o solie vrednică de toată cinstea*”, una din miniaturile *Cronicii pictate* înfățișînd pe conducătorul acesteia în costum de ceremonie, cu coif de cavalier de tip occidental în mîna stîngă, în vreme ce înmîna regelui propunerile domnului. Potrivit *Cronicii pictate*, Basarab ar fi oferit renunțarea la stăpînirea Banatului de Severin, pe care oricum regele îl ocupase, și 7 000 mărci de argint, drept despăgubiri pentru cheltuielile de mobilizare, sumă uriașă, echivalentă cu 74 kg de aur fin, ori 1 447 kg de argint sau 1 680 000 dinari. Pe deasupra Basarab ar mai fi oferit „*tributul ce dătozez coroanei voastre*” și pe unul din fiii săi, „*pentru ca să servească pe banii mei și pe cheltuiala mea*” la curtea regală, solu neuitînd să avertizeze pe Carol Robert despre pericolele care ar fi pîndit oastea regală „*dacă veniți și mai înlăuntrul țării*”. Cu excepția renunțării la Severin și a ofertei de a-și trimite fiul pe lîngă rege (ceea ce se înscrisa, dealtfel, în practica uceniciei cavaleresti a vremii) celelalte două condiții par a fi mult exagerate de cro-

nică, mai ales așa-zisul tribut „dătorat” pentru stăpînirea Țării Românești! Cronicarul a exagerat voit pentru a pune în contrast atitudinea lui Basarab cu trufia nemăsurată a regelui, care, în ciuda sfaturilor comitelui de Zvolen, a izbucnit față de sol, împotriva protocolului: „*Să spunești așa lui Basarab, că el e păstorul oilor mele și eu, din ascunzișurile sale, de barbă îl voi scoate*”.

În fața atitudinii lui Carol Robert, Basarab s-a retras în munți, evitînd să primească lupta în cîmp deschis, cu sorți îndoielnici de izbîndă, care în caz de înfrîngere ar fi avut pentru sine și pentru țara sa consecințe mult mai grave decît pentru rege. În aceste condiții Carol Robert s-a îndreptat spre Curtea de Argeș, căutînd să dea bătălia cu ostile lui Basarab pînă la porțile reședinței domnești. Drumul era însă „*pustiit de români, astfel că ajungînd „între munți și dealuri cu păduri, au început să sufere în curînd de foame regele însuși, ostașii și caii*”, adevîrînd astfel precizarea făcută de autorul *Cronicii pictate* și anume că țara lui Basarab „*nu poate fi locuită de un popor neobișnuit cu ea*”. În tot acest timp, detașamente ale ostii Țării Românești hărțuiau oastea regală. Acțiunea marelui comis Ștefan Lackfi, comandant al ostiilor lui Carol Robert, care în tabăra de sub Curtea de Argeș a luat prizonieri șase oșteni români din forțele ce atacaseră oastea maghiară, într-o luptă de hărțuială, a fost consemnată într-un document ca o mare biruință. Iar sosirea neașteptată în tabăra regală a unui slujitor al voievodului transilvan, care venea cu o mică ceată, trecînd prin zidul oștenilor lui Basarab, a fost considerată de rege ca „*un noroc și o întîmplare vrednică de mirare*”, fiind, de asemenea, notată într-un document regal. În vreme ce situația armatei lui Carol Robert lipsită de hrană, devenea din ce în ce mai grea, marea oaste a lui Basarab rămînea nevăzută. În aceste împrejurări, cînd însăși ocuparea reședinței de la Curtea de Argeș n-a stîrnit nici un ecou, regele a dat ordinul de retragere. Acest eșec — la care s-a adăugat ulterior zdrobitoarea înfrîngere din noiembrie — n-a convenit cîtuși de puțin prestigiului regal arborat de Angevini. De aceea, pentru a salva aparențele, în următorii doi ani, regele a plămuit versiunile unor „*curse mișelești*” pe care chipurile i le-ar fi întîns Basarab la întoarcerea după o „*biruință cîștigată împotriva țătarilor*”! (versiune destinată papei și Apusului), sau a unei „*păci fătarnice*”, la adăpostul căreia domnul român, a cărui țară venise chipurile doar să o „*cerceteze*” „*în liniște*”, ar fi năvălit asupra ostii sale. De aici, falsul s-a amplificat și, aproape patru decenii mai tîrziu, autorul *Cronicii pictate* nu s-a sfiit să afirme că regele a ordonat o împăcare cu Basarab, care și-ar fi dat cuvîntul că va asculta de el și chiar va facilita întoarcerea în siguranță și pe un drum drept a ostii maghiare, pentru ca apoi să-și calce credința! Această plămuire seamănă mult cu aceea despre așa-zisa înțelegere dintre Ștefan cel Mare și Ioan

Albert, încheiată în 1497 chipurile înainte de retragerea din Moldova a regelui polon și bătălia din Codrul Cosminului. În realitate, la 1330 ca și la 1497, ambii domnitori români, urmînd concepții strategice asemănătoare, în condiții asemănătoare, au provocat înfrîngeri severe oștilor invadatoare în plină desfășurare a războiului, pe drumul de întoarcere al acestora.

„În primejdia unei morți neîndoioase”

Bătălia, care a durat patru zile, de vineri pînă luni (9-12 noiembrie 1330), a fost cîmplită, după însăși relatările din tabăra regală, singurele care o menționează. Desfășurată în locul și momentul alese cu grijă de Basarab, în condiții de surprindere, cînd Carol Robert se retrăgea fără ispravă și soarta Țării Românești nu mai era în joc, ea a constituit o aspră lecție pentru invadatori.

Armata regală nu era doar o oaste de „cavaleri” după modelul occidental, ci o „oaste generală” similară în privința categoriilor cuprinse „oastei celei mari” mobilizată de Basarab. Căutînd să justifice drastica înfrîngere din 1330 *Cronica pictată*, scrisă la aproape patru decenii după evenimente, arată că „regele și-a adunat o mare oaste — nu însă toată puterea sa armată, căci trimisese soldați la hotarele fărîi în diferite expediții, împotriva numeroșilor săi dușmani”. În realitate, în noiembrie 1330, „pe cîmpul de bătaie” (expresia aparține unui document maghiar) s-au înfruntat două oști puternice și numeroase, cu nimic mai prejos una față de cealaltă, „oastea generală” a regatului maghiar, în plină expansiune și „oastea cea mare” a noului stat feudal, Țara Româ-

nească, în luptă pentru apărarea independenței sale.

La deformarea realității au contribuit și cele două miniaturi asemănătoare ale *Cronicii pictate* reprezentînd același moment al luptei — fuga regelui —, prima așezată la locul cuvenit, sub titlul capitoului, cea de-a doua completînd spațiul gol de la sfîrșitul neterminat al cronicii. Ele nu constituie „fotografia” bătăliei, ci sînt rodul viziunii plastice, a fanteziei miniaturistului chemat să ilustreze textul manuscrisului la mai bine de patru decenii după evenimente. Formele schematice de teren, realizate după tipicul miniaturilor bizantine, încă în vogă la acea dată, nu au legătură cu realitatea. Dealtfel, chiar în cele două miniaturi, formele de teren sînt complet deosebite deși ele reprezintă același loc și același moment al bătăliei! Realizată un veac mai tîrziu, cînd tipicul bizantin era de mult părăsit în Europa Centrală, gravura dintr-o altă cronică, cea a lui Thuróczi, ilustrînd bătălia din 1330 (de fapt același text, căci fusese preluat din *Cronica pictată*) înfățișează o luptă de cavaleri în armuri specifice veacului XV, desfășurată într-o vale largă. Utilizarea miniaturilor amintite trebuie făcută cu prudență și sub aspectul desfășurării luptei. *Cronica pictată* și documentele regale nu amintesc de fărani care au mimicit oastea maghiară cu ajutorul bolovanilor, ci de „mulțimea nenumărată a românilor” care au aruncat „sulițe” de pe înălțimi, după care s-a ajuns la lupta corp la corp.

Circulînd de cele mai multe ori rupte de textul pe care-l ilustrau, cele două miniaturi din *Cronica pictată* au creat imaginea unei oști românești alcătuită doar din luptători cu cojoace și căciuli mițoase, avînd drept

Două ipostaze ale uneia și aceleiași bătălii: miniatura de la începutul capitoului (stînga), de la sfîrșitul lui (dreapta); în mijloc — miniatură dintr-un manuscris bizantin, dovedind puternice similitudini cu cele două scene

arme bolovani (în ambele apărînd doar trei arcași!), în contrast vădit cu oștenii în zale ai regelui¹. Nimic mai fals decît această imagine! Lipsesc cu totul din ea înfățișările oștenilor români care au purtat cu inamicul, corp la corp, lupta, cu armament la nivelul ostașilor regelui, după cum în rîndurile armatei lui Carol Robert nu sînt figurați orașenii, cumanii etc. care, de asemenea, au participat la bătălie. Nu trebuie să uităm că intenția miniaturistului din veacul XIV n-a fost de a ilustra fidel textul cronicii, ci de a accentua ideea care se degajă din acesta, și care era menită să salveze onoarea și demnitatea regală. Exprimată în spiritul epocii, această idee era că nu oamenii lui Basarab, care se ridicau de după stînci doar pentru a arunca bolovani sau săgeți, ci pedeapsa divină pentru trufia regelui a nimicit puternica armată a lui Carol Robert. De aici, contrastul îngroșat în reprezentarea celor două oști. Dealtfel, încă la 1325 — deci cu cinci ani înaintea marii confruntări — un contemporan afirma că puterea lui Carol Robert nu era pe măsura celei a lui Basarab. Este greu de crezut că o oaste ca cea a lui Basarab să aibă în 1330 drept arme doar bolovani și cîteva arcuri!

Cele două miniaturi au însă marele merit de a înfățișa veridic imaginea țăranilor români din veacul XIV. A celor țărani care constituiau o parte însemnată a „oastei cea mare”, în cadrul căreia construiau drumuri, ridicau întărituri, ca acelea amintite cu prilejul bătăliei din 1330, munceau la cetăți sau hărțuiau inamicul și pustiau căile de acces ale acestuia. Pe lingă ei, „oastea cea mare” cuprindea și categoriile cu obligații militare permanente, echipate și instruite la nivelul armatelor vremii, din care făceau parte de asemenea numeroși țărani liberi, apoi boieri, cavaleri, slugi domnești, garda voievodului, pe scurt „oastea”. Această „oaste” a stat în 1330 în spatele barierelor și șanțurilor pregătite din vreme, fixînd armata regală într-o vale și împiedicînd-o să se desfășoare, pentru a o nimici apoi prin violente atacuri succesive ale căldrimii. Fără această „oaste” e greu de crezut că puternica armată regală ar fi putut fi reținută timp de patru zile „ca niște pești în vîrșe ori în mreajă” de niște luptători înarmați cu bolovani și săgeți, de felul celor înfățișați doar în miniaturile amintite.

¹ Ca și în cazul altor reprezentări artistice ce au servit drept documente informative (Columna lui Traian fiind, din acest punct de vedere, cel mai sugestiv exemplu), interpretarea obiectivă poate duce la concluzii eronate privind istoria românească. Atît miniaturile (din *Cronica pictată* sau din alte scrieri), picturile din monumentele bisericești ori sculpturile sînt opere de artă, tributare concepției artistice a realizatorului lor, canoanelor epocii sau unor necesități de tipizare. Absolutizarea unor asemenea reprezentări (așa cum s-au încercat sau se încearcă de către unii cercetători) conduce la interpretări greșite și — implicit — la opinii greșite privind istoria trecutului nostru. Evident, și dacă în luptele cu românii, și oștenii lui Basarab la 1330, ca și cei ai lui Mircea cel Bătrîn la 1396, ori ai lui Ștefan la 1475 posedau un armament și un echipament de luptă la nivelul epocii în care se desfășurau evenimentele — n.r.

Cronica pictată a comprimat momentele luptei, menționînd doar începutul și bilanțul sîngeros al acestora, dar alte izvoare ne îngăduie completarea șirului de acțiuni. Ele se referă numai la ciocnirile corp la corp, care au dat dealtfel nota caracteristică bătăliei din 1330. Carol Robert însuși menționează cel puțin două atacuri succesive, extrem de puternice ale românilor, la respingerea cărora a participat personal. În timpul acestora, magistrul Toma i-a oferit calul său „ori de cîte ori vădea că se poticnește sau că se obosește calul pe care-l căldream... nedîndu-se înapoi de a rămîne pe jos pentru noi, în primejdia unei morți neîndoioase”. Cu prilejul unui alt atac, regele a fost azvîrlit de pe cal și viața i-a atîrnat de un fir de păr, căci: „copleșit de o prea mare oboseală din pricina loviturilor dușmanilor ce năvăleau asupra lui a căzut de pe calul său și n-ar fi putut cu ușurință să se urce pe calul său”, dacă nu l-ar fi ajutat un aproad al curții, scăpîndu-l „de rîndul acela, prin grija acestuia, de primejdiile morții”. În cele din urmă, pentru a-și salva viața, Carol Robert și-a schimbat însemnele armelor sale cu cele ale lui Desev, fiul lui Dionisie, care a împărțîșit soarta destinată regelui, căzînd în luptă. Numai astfel a izbucnit Carol Robert să fugă spre Timișoara, cu puțini însoțitori, ocrotit de cîteva oșteni din gardă, de comiții de Zvolen și de Vespîrm, „care primeau asupra lor toate loviturile de spadă și de săgeți, numai să scape viața regelui de lovitura morții”. Între însoțitorii acestei fugi de loc cavareresi se număra și Ștefan Lackfi, „comandant al oștirii”, al cărui cal a fost ucis de urmăritori.

Puțini luptători din oastea regală au reușit să scape. Luptele din ultimele trei zile ale bătăliei s-au soldat pentru năvălitori cu „un cumplit dezastru, căci au căzut o mulțime de ostași și de nobili și numărul lor nu se poate socoti”. Printre morți se numărau o bună parte din dregătorii regali, în frunte cu vicescancelarul, care „a pierit cu sigiliul regelui”, și înalte fețe bisericești, între care și capelania regelui. Notarul acestuia a scăpat doar cu „sînge vîrsat”, iar fratele viitorului vicescancelar „de pe urma marelui pierideri de sînge și a crîncenei lupte” s-a ales cu rîni grele și pierderea unui ochi.

Ultimul atac a avut loc luni 12 noiembrie, cînd armata lui Carol Robert a fost complet nimicită, căzînd „și o mulțime nenumărată de cumani”. Pe lingă aceasta, oștenii lui Basarab au luat un mare număr de prizonieri, între care Laurențiu, comitele de Zaránd, unul din cei care și-au vîrsat sîngele pentru a salva viața lui Carol Robert, precum și întreaga tabără plină de bogății a regelui.

Astfel a luat sfîrșit cea mai cumplită înfrîngere a oștii regale, după cea suferită din partea tătarilor la 1241, înfrîngere cu larg ecou în cronicile europene pînă în veacul XVI, care a oprit înaintarea statului feudal maghiar la sud de Carpați. Pentru Țara Românească, biruința din 1330 a însemnat însă una din cele mai frumoase pagini din istoria luptelor pentru neatințare și o dovadă grăitoare a forței și trăiniciei tînărului stat românesc.

Colocviul „Propaganda în cel de-al doilea război mondial” văzut de participanți

O scrisoare adresată președintelui Academiei de științe sociale și politice, Mihnea Gheorghiu:

„Consider că o datorie deosebit de plăcută să vă împărtășesc excelenta impresie lăsată de modul în care a fost realizat cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice — importantă manifestare științifică — de către Comitetul român de organizare. Numeroși sînt cei ce consideră că la București au fost cele mai bine organizate reuniuni istorice internaționale din cîte au avut loc vreodată. Este și părerea mea și îmi face o mare plăcere să v-o exprim. Grație ospitalității arătate participanților, grație multitudinii atențiilor, grație organizării și ținutei sale științifice, congresul de la București va rămîne o amintire prețioasă pentru toți cei ce au avut șansa să ia parte la lucrările lui”.

Semnează Jean Vanwelkenhuyzen.

Henri Michel
(Franța), președinte

După cum se știe, Comitetul nostru organizează cîteva colocvii în fiecare an. Cel de la București, din cadrul Congresului internațional de științe istorice, a avut ca temă „Propaganda în cel de-al doilea război mondial”. S-au prezentat 20 comunicări și au avut loc peste 50 intervenții. În covârșitoarea lor majoritate, ele au adus elemente noi, date noi, interpretări noi. Au adus, mai ales, o comunitate de energii, deoarece istoricii din cele mai diferite țări ale lumii au studiat, în aceeași perioadă de pregătire, aceleași probleme. Desigur, fie-

care a venit cu propria sa documentare, cu propriul său bagaj de informații din arhivele pe care le are la dispoziție, în limba sau limbile pe care le cunoaște.

Aici, la București, ne-am întîlnit și ne-am confruntat. Subliniez: *confruntat*, nu *înfruntat*. Desigur, au fost puncte de vedere deosebite, uneori pentru că s-au deosebit între ele premisele, altelei pentru că s-au deosebit între ele concluziile. Dar ne-am ascultat cu răbdare și interes unii pe alții, mai mult decît atît — ne-am înțeles. Ne-am înțeles nu numai în sens lingvistic — și, în această privință, mecanismul de traducere simultană al amfitrionilor români a funcționat ireproșabil de-a lungul întregului colocviu —,

O altă scrisoare, primită de directorul Institutului de studii istorice și social-politice, Ion Popescu-Puțuri:

„Mă grăbesc să vă scriu că organizarea ședințelor Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial a fost superioară atît celei de la Moscova, din 1970, cît și celei de la San Francisco, din 1975, a cărei răspundere mi-a revenit mie”.

Trimittătorul scrisorii: Arthur L. Funk.

Două mesaje, din partea a doi participanți la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București. Amîndoi fac parte din conducerea Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial. Prilej pentru a răsfoli carnetul de însemnări și a parcurge din nou cele spuse la București de ei și de ceilalți membri ai Biroului acestui comitet.

ne-am înțeles și în sensul mult mai profund al cuvîntului, chiar atunci cînd nu am fost pe deplin de acord unii cu ceilalți. Căci fiecare dintre noi s-a străduit să fie cît mai cinstit cu sine însuși, cu colegii săi și cu istoria pe care o slujește.

Comitetul nostru reprezintă un adevărat microcosm. În rîndurile lui se află istorici de pe toate continentele, aparținînd tuturor raselor umane, cetățeni ai unor state cu regimuri diferite, locuind pe teritoriul fostelor puteri coloniale sau al fostelor colonii. Fără îndoială, nu de noi depinde soarta lumii și nici pacea pe Terra. Dar îndrăznim să credem că felul în care cooperăm, la nivelul nostru modest, ar putea servi drept

un mic exemplu și pentru omenii de stat, diplomații și militari vremurilor noastre.

România și capitala ei, colegii noștri de aici ne-au oferit cele mai prielnice condiții, cea mai civilizată atmosferă, astfel încât lucrările colocviului și ale congresului s-au desfășurat cu un optimum de eficiență. Într-o foarte largă măsură, succesul lucrărilor se datorește gazdelor, cărora le aduc cele mai calde mulțumiri.

Pavel A. Jilin
(U.R.S.S.), vicepreședinte

Noi, istoricii sovietici, am venit la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice și la colocviul Comitetului internațional de istoria celui de-al doilea război mondial cu două intenții principale. Mai întâi, de a afla care sînt noile cuceriri ale științei istorice în țările de pe toate continentele globului. În al doilea rînd, de a folosi acest prilej pentru a prezenta propriile noastre realizări, începînd cu cele 350 lucrări publicate de istoricii sovietici în ultimii cinci ani, lucrări aduse pentru expoziția de carte din cadrul congresului, și sfîrșind cu comunicările și intervențiile membrilor delegației noastre. Pot să afirm că ambele obiective au fost atinse. Președintele Nicolae Ceaușescu a exprimat admirabil importanța congresului și cred că cuvintele sale se aplică și colocviului nostru. Încadrați în rîndul forțelor progresiste din lumea întreagă, toți istoricii trebuie să pună umărul la îndeplinirea sarcinii de căpătene a epocii noastre — salvarea și dezvoltarea civilizației umane. Ne-am ocupat la colocviu de cel de-al doilea război mondial, i-am analizat procesele și resursele, cu ferma dorință de a face tot ce ne stă în putință pentru a împiedica izbucnirea unui al treilea război mondial.

Găzduirea pe care ne-au oferit-o tovarășii români merită cele mai înalte elogii. De altfel, legăturile noastre cu istoricii dumneavoastră sînt vechi și trainice. Cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice nu a fă-

cut decît să le întărească și mai mult. Un *bravo* și un *mulțumesc* din inimă românilor.

Arthur Funk
(S.U.A.), vicepreședinte

M-am impresionat extrem de puternic giganticul efort desfășurat de cele două comitete românești de organizare — al congresului, în ansamblul său, al colocviului, în particular. Ca om care a lucrat pe acest tărîm, îmi dau seama de proporțiile pe care le-a luat volumul de muncă investit atît în perioada de pregătire, cît și în cea de desfășurare a lucrărilor.

Ceremonia de deschidere a fost impresionantă și ne-a încurajat constatarea că președintele Nicolae Ceaușescu consideră istoria și pe istorici destul de importanți pentru a-i onora cu un mesaj personal. Îmi felicităm pentru apelul său la destindere, înțelegere reciprocă și pace pe plan mondial. Ce pot face istoricii pentru a promova pacea? Cercetînd și predînd istoria, ei pot arăta cruzimea și ororile distrugerilor în masă, pot analiza dificultățile pe care le prezintă negocierile de pace și pot trage unele concluzii ale trecutului valabile pentru prezent.

S-ar putea ca cea mai importantă latură a acestui congres să fi fost faptul că s-au stabilit contacte vii, personale, între istoricii din diferite țări. Cuvîntul tipărit nu exprimă în mod adecvat înțelegerea complexitate a analizei istorice. Schimbările de păreri, legăturile de prietenie personală, care trec peste frontierele statelor, îi ajută pe istorici să obțină valoroasa calitate a universalității în interpretările lor.

Ideea însăși a unui al treilea război mondial este o absurditate monstruoasă. Toți oamenii de știință și cu conștiință trebuie să bareze drumul catastrofei. Istoricii nu fac excepție și cred că cele dezbătute la București au reconfirmat din plin acest postulat.

Czesław Madajczyk
(Polonia), vicepreședinte

O atmosferă de mare și totală înțelegere reciprocă. Iată

ce pot spune despre cel de-al XV-lea Congres de științe istorice de la București. Această nu înseamnă că au lipsit divergențele, nici că istoricii s-au raliat cu toții unuia și aceluiași punct de vedere. Dar ne-am înțeles, ne-am expus păreri, am aflat ce gîndim și unii și ceilalți, am învățat cîte ceva unii de la ceilalți — ceea ce este enorm.

La succesul reuniunii de la București, un rol hotărîtor l-au avut gazdele, în frunte cu cea mai înaltă autoritate a țării, președintele Republicii. Organizarea a fost impecabilă. Evident, mă gîndesc în primul rînd la lucrările colocviului nostru: de la ambianță la traduceri simultane și faptul că ne-am putut citi comunicările publicate într-un volum compact, totul a mers strună. Dar și la celelalte dezbateri, la care am participat eu și colegii mei din delegația poloneză, am putut constata aceeași eficiență, aceeași desăvîrșită funcționare a tuturor componentelor mecanismului de organizare.

Jean Unwelenhuyzen
(Belgia), secretar general

Cunosc România de mult. Am numeroși prieteni aici. Știu de ce sînt în stare istoricii din țara dumneavoastră și România ca atare. Mărturisesc totuși că strălucitul succes al congresului m-a surprins. Nu mă așteptam la o asemenea organizare, la un asemenea climat. Ce să menționez mai întîi? Nobilul mesaj al președintelui Ceaușescu? Impunătoarea sală a congresului, caldă și prietenoasă Sală mică a Palatului, distincția Ateneului român sau eleganța Sălii de marmură a Casei centrale a armatei? Ireproșabila rețea de traducere simultană? Apariția punctuală a Buletinului cotidian în franceză și engleză? Cele patru volume de comunicări care ne așteptau — trei ale congresului și unul al colocviului organizat de comitetul nostru? Fantastica ospitalitate a românilor — a istoricilor români, dar nu numai a lor, ci a tuturor locuitorilor Capitalei?

După părerea mea, Bucureștiul a marcat o piatră de hotar în istoria congreselor noastre. Nu invidiez pe organizatorii viitoarelor întâlniri de acest fel. Nu le va veni ușor să fie la înălțimea românilor. În ceea ce mă privește — și e un lucru pe care l-am auzit și din gura altor participanți —, congresul mi-a oferit materie de meditație și studiu nu numai în săptămîna în care s-au desfășurat lucrările lui, ci pe o lungă perioadă de acum înainte. Probabil pe toți cei cinci ani care ne despart de viitorul congres.

Ferenc Tone (Iugoslavia), membru

Îi cunoaștem bine pe români, sîntem vecini și prieteni, iar relațiile noastre de cooperare au cu adevărat o vechime istorică, prelungită și consolidată în actualitate. Iată de ce solicitundea și competența cu care ne-au înconjurat colegii noștri de aici nu ne-au mirat. Totuși există moduri și moduri în care se poate duce la bun sfîrșit o sarcină, și modul cum s-au achitat românii de misiunea ce le revenea este mai presus de orice laudă.

Deosebit de prețioase mi s-au părut mie, ca și celorlalți membri ai delegației iugoslave, ideile expuse în mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu. Concepțiile domniei sale sînt binecunoscute la noi în țară. Exprimate însă aici, de la tribuna congresului, ele au sunat ca o vigoasă și convingătoare chemare spre mobilizarea intelectualelor care s-au consacrat studiului istoriei la lupta comună a popoarelor pentru pace, concurență rodnică și progres general al omenirii.

Congresul de la București a adus multe premiere. A adus în avanscena științei istorice prezențe și problematici noi. Mă gîndesc, printre altele, la istoricii și istoria țărilor din Asia, Africa, America Latină și la alte zone ale lumii, odinioară lăsate în umbră de Clio. Pentru aceasta și pentru toate meritele pe care le-au avut în organizarea congresului, aducem sincerele și frățeștile noastre

mulțumiri colegilor români, poporului român.

Gheorghe Zaharia (România), membru

Ecoul Congresului al XVI-lea internațional de științe istorice din august, de la București, nu s-a stins încă; problematica lui, dezbătută în general într-o atmosferă de lucru, științifică, continuă să preocupe pe specialiști. Aceasta este o preocupare firească, întrucît din discuții au rezultat multe teze noi, atît sub aspect metodologic, privind cercetarea și predarea științelor istorice, cît și sub aspect informativ și interpretativ.

Aceeași concluzie se degajă și pentru colocolviul Comitetului de istoria celui de-al doilea război mondial, pe tema propagandei în timpul acestui război. Dezbaterile s-au purtat, în ansamblu, într-un limbaj științific și într-o atmosferă de stimă reciprocă. Ele au permis astfel un schimb de informații și opinii din partea unor istorici proveniți din țări diferite, fiecare aducînd o contribuție nouă pentru ceilalți. Publicate în limbi de circulație internațională, într-un volum ce va apărea anul viitor, dezbaterile împreună cu volumul referatelor, apărut înainte de congres, vor oferi istoricilor posibilitatea — eliberată de barierele de limbă — de a cunoaște, pe baza izvoarelor naționale, faptele petrecute în majoritatea statelor angrenate în conflict. Cercetătorii vor putea elabora studii comparative asupra unor aspecte deja cunoscute, putînd sesiza, totodată, fațete încă neabordate ale evenimentelor, spre care să-și îndrepte atenția în viitor.

Se poate spune, deci, că congresul, în totalitatea lui — inclusiv colocolviul consacrat propagandei în timpul celui de-al doilea război mondial — a reprezentat un pas nou în cunoașterea și aprofundarea subiectelor istorice. El a pus în evidență aspecte din trecutul nu prea îndepărtat, de o mare actualitate astăzi, cînd omenirea se confruntă cu probleme grave, ce pun în pericol indepen-

dența, suveranitatea și securitatea unor națiuni, în diverse zone ale planetei; a subliniat valoarea înțelegerii între popoare pentru libertatea lor, metodele eficiente de luptă împotriva forțelor agresive.

Istoricilor care se ocupă de cel de-al doilea război mondial le revine o sarcină nouă, în legătură cu tema viitorului colocolviu din cadrul celui de-al XVI-lea Congres internațional de științe istorice, ce se va desfășura, în 1985, în R.F. Germania. Tema lui, asupra căreia s-a căzut de acord, este *Economia de război*. O temă pe cît de importantă, pe atît de vastă și de complexă, implicînd aspecte cu un mare grad de dificultate. Ea presupune — după părerea noastră — abordarea surselor de materii prime și strategice ale celui de-al III-lea Reich: proprii și rezultate din convențiile economice, care i-au permis să declanșeze războiul; surse ale celorlalți beligeranți, proprii și provenite din exploatarea colonială; caracterul și natura relațiilor economice în cadrul coaliției antihitleriste, ca și în cadrul Axei fasciste, structura și volumul lor, însemnătatea acestora pentru economiile respective și mai ales pentru desfășurarea operațiunilor militare. Evoluția tuturor acestor factori, progresele industriei și agriculturii, ale transporturilor și finanțelor, ale științei și tehnicii, asigurarea forței de muncă (deși aceasta a mai fost dezbătută de colocolviul de la Moscova, din 1970) sînt alte aspecte importante.

Iată, așadar, probleme pentru studierea cărora timpul ce ne desparte de viitorul colocolviu nu ni se pare prea mare, probleme care, puse în discuție, pot aduce un plus important de concluzii vrednice de luat în considerare pentru prezentul și viitorul omenirii, care caută căile renunțării la arme și războaie, căile bunei înțelegeri și cooperării între toate națiunile, pe baza respectului și avantajului reciproc, pentru lichidarea subdezvoltării și pentru progresul civilizației umane.

Nicolae MINEI,
Cristian POPIȘTEANU

Moștenirea lui Burebista VESTIGII GETO-DACICE DIN VESTUL MUNTENIEI

ELENA BĂRBULESCU,
doctor în istorie

A intrat în tradiția milenară a poporului nostru să-și cinstească, așa cum se cuvine, eroii. Eroi ai cîmpului de bătălie, eroi ai activității materiale și spirituale, eroi ai viselor noastre împlinite. Un astfel de erou, un astfel de întemeietor de stat a fost și Burebista, „bărbat get“ care — ne spune istoricul antic Strabon — „luînd conducerea neamului său, a ridicat pe oamenii aceștia [daco-geți]... încît în cîțiva ani a întemeiat o mare stăpînire [împărăție — în altă posibilă traducere]“.

Personalitate a epocii sale

Puține popoare ale Europei se pot mîndri că au la baza lor o construcție statală bimilenară, construcție mereu consolidată și reînălțată în tulburătoare și zbuciumată istorie a neamului.

Marea stăpînire de care vorbea Strabon își întindea hotarele de la tîrmul Pontului Euxin și Olbia, pînă la Dunărea Mijlocie și podișul Boemiei și din nordul Munților Carpați, pînă la Balcani, unind pe toți geto-dacii — străvechii locuitori ai acestor meleaguri —, și a fost realizată de Burebista în cele aproape patru decenii de domnie (82-44 î.e.n.) asupra Daciei.

Desigur, orice personalitate istorică este produsul epocii în care trăiește și își desfășoară activitatea, iar rolul pe care ea îl joacă în istorie este cu atît mai mare cu cît își identifică voința și acțiunea cu dezideratele poporului. Stadiul economic, politic, social și cultural* la care ajunseseră geto-dacii în secolul I î.e.n. (caracterizat printr-un mare avînt al forțelor de producție) era propice afirmării unei personalități ca Burebista, care a pornit în vasta operă de unificare a geto-dacilor de la înțelegerea realităților concrete ale țării sale. Tendința de a crea state puternice pe baza unirii diferitelor forme de comunități umane nu era străină epocii

respective. Ea era, pe de o parte, rezultatul dezvoltării interne a societăților respective (a parților, a suebilor, a celților) și, pe de altă parte, un răspuns la pretențiile Romei de dominație universală. Dar, rînd pe rînd, fie că s-au prăbușit sub loviturile Romei (cum s-a întîmplat cu regatul pontic al lui Mithridate VI Eupator și cu galii lui Vercingetorix), fie că au căzut pradă disensiunilor interne (ca în cazul suebilor lui Ariovist), nici una din alcătuirile statale ale popoarelor amintite mai sus nu a reușit să reprezinte o realitate de durată, care să se poată opune Romei.

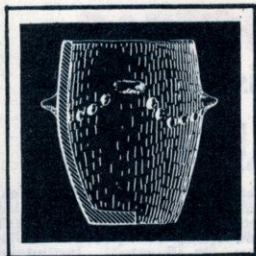
A reușit, în schimb, Dacia — pe de o parte, pentru că societatea geto-dacică ajunsese la un grad de dezvoltare care impunea o asemenea organizare politică și, pe de altă parte, pentru că s-a găsit o personalitate care să știe să îmbine vitejia cu diplomația, creînd un stat puternic, încît, după expresia contemporanilor, „și de romani era temut“.

În reușita temerarei sale acțiuni, Burebista s-a bizuit atît pe marea dragoste și prețuire de care s-a bucurat în rîndul mulțimii, căreia, la rîndul său, a știut să-i însuflească entuziasmul, curajul și tăria morală necesară înfrîngerii dușmanilor externi care amenințau tînrul stat, cît și pe experiența și cunoștințele unor reprezentanți ai clasei conducătoare (tarabostes), în special din rîndul preoților, care, se pare, a jucat un rol important în făurirea statului dac. Se cuvine îndeosebi relevant rolul jucat de Deceneu — marele preot și mîna dreaptă a lui Burebista — care, conform tradiției menționate de Strabon, ar fi călătorit mult, pînă în Egipt, și care — cum arăta alt istoric al antichității — Iordanes — i-a inițiat pe geto-daci (probabil copii marilor nobili) în tainele unor științe matematice, medicale ș.a.m.d. În calitate de prim-sfetnic al marelui rege, Deceneu a avut o contri-

*Vinetele din pp. 14, 15 înfățișează unele și vase geto-dacice descoperite în împrejurimile comunei Scornești.

buție de seamă în educarea morală a poporului geto-dac, în pregătirea sa pentru marile bătălii purtate în vederea apărării independenței statului geto-dac.

Înfruntînd dușmanii pămîntului străbun

Creat prin voința tuturor triburilor care alcătuiau marea familie a tracilor nordici — geto-dacii —, statul condus de Burebista a trebuit să înfrunte, încă din primii săi ani de existență, adversitatea unor forțe dornice să-și extindă autoritatea asupra pămîntului strămoșilor noștri. Principalii adversari ai tînărului stat geto-dac erau bastarnii (care încă în urmă cu un secol — pe vremea regilor geto-daci Oroles și Rubobostes — purtaseră aprige lupte cu strămoșii noștri) în nord-estul țării; celții boieni și tauriscii conduși de Critasiros, în vestul Daciei, dar mai cu seamă Roma, care devenise stăpîna Peninsulei Balcanice, amenințînd acum hotarele sudice ale regelui burebistan.

Burebista a înfrînt mai întîi — în prima parte a domniei — pe bastarni. Apoi, în preajma anilor 60 î.e.n., el s-a îndreptat împotriva celților boieni și a tauriscilor, care ocupaseră întinse teritorii geto-dacice din vestul țării. În bătăliile purtate împotriva lor — spune Strabon — Burebista a reușit victorii strălucite, încît „i-a șters de pe fața pămîntului pe boieni”.

Aprige bătălii a purtat și cu scordiscii (neamuri tracice și ilirice), care făceau dese incursiuni pe teritoriul Daciei. Întreprinzînd, la rîndul său, o expediție prelungită pînă în Macedonia, regele geto-dac a reușit să stăvilească, pentru tot restul domniei, primejdia unui atac al scordiscilor.

Principalul adversar al geto-dacilor rămînea Roma antică. Încă cu un secol în urmă, romanii începuseră cucerirea sistematică a Peninsulei Balcanice. Rînd pe rînd, sub dominația orașului de pe Tibru, căzuseră orașele grecești, apoi Macedonia, Tracia se afla sub autoritatea nominală a romanilor, iar pe litoralul Pontului Euxin influența lor se făcea tot mai simțită. Dîndu-și seama de primejdia pe care romanii o prezentau pentru independența și integritatea tînărului stat dac, Burebista a acționat cu toată energia și pricepera sa diplomatică pentru înlăturarea primejdiei: mai întîi, în alianță cu bastarnii, a obținut — în anul 62 î.e.n. — o importantă victorie împotriva armatelor conduse de C. Antonius Hybrida; cu acest prilej, geto-dacii au capturat un mare număr de stindarde romane care

au fost păstrate în fortăreața Genucla, fiind recuperate de romani abia peste trei decenii¹.

În cursul deceniului cinci al secolului I î.e.n., odată cu accentuarea expansiunii romanilor în Dobrogea, pentru a preîntîmpina ocuparea litoralului de către aceștia, Burebista a luat sub ocrotirea sa cetățile pontice de la Olbia (la gurile Bugului) pînă la Mesembria (Nesebăr, în R.P. Bulgaria). În sfîrșit, în perioada de apogeu a războiului civil roman Burebista a intervenit direct în disputa dintre Cezar și Pompei, încheind o alianță cu acesta din urmă, care era promotorul unei politici de cooperare economică între Roma și regiunile balcanice². Înfrîngerea lui Pompei la Farsalos, în anul 48 î.e.n., înainte ca armata lui Burebista să-i fi putut veni în ajutor, a făcut inoperantă alianța. Cei patru ani care au urmat bătăliei au fost marcați de pregătirile ambelor tabere în vederea înfruntării decisive. Moartea lui Burebista și Cezar, petrecută în anul 44 î.e.n., la scurt timp una după alta, a amînat înfruntarea daco-romană.

Burebista s-a afirmat nu numai ca un oșten viteaz, ci și ca un bun organizator de oaste și strateg. În vremea sa, după mărturisirea lui Strabon, geto-dacii puteau ridica la luptă pînă la 200 000 ostași, iar Munții Orăștiei au devenit — prin construirea salbei de cetăți ce apărau Capitala, Sarmizegetusa Regia — unul din sistemele de fortificație cele mai întărite ale Europei.

La sfîrșitul glorioasei domnii a lui Burebista, Dacia se înfățișa ca o țară cu o economie puternică și o civilizație înfloritoare, iar în raport cu lumea exterioară ca un stat liber, stăpîn pe destinele sale, rod al înțelepții politici purtate de marele conducător îndreptățind afirmația istoricului francez Camille Julian că „nu a fost învins niciodată”. Comandant destoinic, animat de dragoste pentru țara și poporul său, Burebista a unit într-un stat puternic, liber și independent toate pămînturile locuite de geto-daci, făurind una din cele mai puternice unități politico-statale ale Europei acelei vremi, care timp de încă un secol și jumătate, pînă în epoca lui Decebal, a constituit un redutabil adversar al Imperiului roman.

Parte integrantă a vechii Dacii

Ce tablou înfățișează în contextul vechii noastre istorii zona cuprinsă între rîurile Olt și Argeș? Locuită din cele mai vechi timpuri — cercetările arheologice au depistat urme aparținînd culturii Sălcuța (din neolitic) și Verbiecioara (din epoca bronzului) — zona cuprinsă între limesul alutan și cel transalutan (marile

¹⁻² Magazin istoric, nr. 5/1978; 7/1980.

valuri de pământ construite de romani pentru apărarea provinciei Dacia, împotriva atacurilor popoarelor „barbare”) aduce o serie întreagă de mărturii despre epoca lui Burebista, despre continuitatea de viață pe aceste meleaguri. În cadrul săpăturilor arheologice întreprinse în preajma localității Scornicești au fost descoperite numeroase vestigii istorice: în apropiere de lacul de acumulare Teiuș s-au găsit ceramică și materiale din prima epocă a fierului; tot la Teiuș — vestigii din sec. II-I î.e.n., precum și din perioada sec. II-III e.n. Pentru epoca feudală, în apropierea acestei localități s-a găsit un tezaur cuprinzând peste 6 000 monede din sec. XIV; vestigii feudale s-au găsit la Rus-ciori, alt sat din perimetrul comunei Scornicești, unde a fost identificat un cimitir din sec. XVI-XVII. Sondajele și săpăturile de la Chilia, Colonești-Măruneți, Colonești-Guești, Vulturești și Ipotești întregesc imaginea unei zone foarte intens locuită încă din ultimele secole înainte de erei noastre și primele secole din era noastră. Rezultatele cercetărilor întreprinse în localitățile amintite vin să aducă lumină într-o serie de probleme legate de această parte a Munteniei. Astfel, s-a ajuns la concluzia că și în această zonă cultura materială nu mai poate fi socotită ca având un aspect diferit, cu o influență romană mai puternică, zona respectivă înscriindu-se în unitatea de cultură cu celelalte regiuni geto-dacice.

Descoperirea așezării și necropolei dacice de la Scornicești (sec. II-III e.n.), ca și existența așezărilor de la Colonești-Măruneți (Maldăr) și Chilia — dateate în prima jumătate a sec. III e.n., — infirmă teza potrivit căreia în perioada existenței limesului transalutan populația locală din partea de vest a Munteniei ar fi fost evacuată. Existența unor localități întinse, ca aceea de la Colonești-Măruneți, ocupînd 7-8 ha, ori cea de la Chilia, răspîdită pe o lungime de cca. 1 km, reflectă intensitatea locuirii acestor meleaguri în epoca daco-romană.

În sfîrșit, se cuvine relevat că marelui atac carpic din anul 245 e.n.¹ nu a provocat mari destrugeri așezărilor din zonă; în perioada următoare se constată o intensificare a locuirii, atît cu populație carpică cît și cu unii dintre veteranii care făcuseră serviciul militar pe limesul transalutan.

În lumina arheologiei, vestul Munteniei ni se înfățișează, așadar, în primele secole ale erei noastre, ca o zonă de compactă locuire, în care geto-dacii, străvechii locuitori ai acestor meleaguri, au continuat să locuiască și să muncească pe pămîntul stăpînit din moși-strămoși.

¹ Magazin istoric, nr. 8/1980.

Cartea de istorie italiană la București

În timpul celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorică a avut loc, la București, Săptămîna Italiană de studii istorice și Expoziția de carte italiană de istorie; ultima s-a desfășurat sub auspiciile Bibliotecii centrale universitare din București, Institutului Italian de cultură, Ministerului Afacerilor externe și Ministerului bunurilor culturale ale Republicii Italiene.

Expoziția a cuprins peste 2 000 volume din domeniul istoriei antice, moderne și contemporane, tratate, culegeri de studii și documente istorice, buletine și reviste de specialitate, cronici și alte izvoare istorice, fiind una dintre cele mai ample expoziții de acest fel organizate de istoricii italieni în străinătate.

În expoziție au fost prezentate pe larg operele prozodintelui Nicolae Ceaușescu, traduse în limba italiană și apărute la Roma și Milano. Manifestările amintite contribuie la întărirea și dezvoltarea tradiționalelor legături de prietenie și colaborare stabilite între România și Italia de-a lungul istoriei. Așa cum spunea senatorul Giovanni Spadolini, reprezentantul Comisiei centrale de studii istorice, „Săptămîna de studii istorice italiene a slujit la aprofundarea legăturilor necesare dintre cele două culturi, legături în care noi vedem o garanție a progresului științei și studiilor originii noastre comune”. Referindu-se tot la acest eveniment, Ernesto Mario Bolasco, ambasadorul Republicii Italiene la București, specifică că „Săptămîna a vrut, în primul rînd, să contribuie la multitudinea de inițiative culturale care au marcat Bucureștiul în perioada celui de-al XV-lea Congres Internațional de Științe Istorică. Prin urmare ea a avut o dublă semnificație: aceea a unui eveniment în sine științific și, totodată, aceea a unei dovezi de prietenie italo-română, prietenie exprimată în mod deosebit în tratarea de către prof. Bianca Valota Cavallotti, cunoscută publicului român, și de academicianul Ștefan Pascu, a istoriografurilor referitoare la cele două țări, precum și în expunerile privind pasionanta temă a formării statului dac, centralizat și independent, condus de Burebista acum 2 050 ani, de către prof. Giovanni Vitucci, secretar al Centrului Italian de studii istorice, și prof. Dumitru Berdu, director al Institutului de tracologie din București”.

Obiectivul central și evenimentul de cea mai mare importanță al Săptămîinii italiene l-a constituit Expoziția de carte italiană de istorie care, după cum spunea ambasadorul Mario Bolasco, „datorită expoziției, s-a putut aprecia din plin importanța contribuției italiene la cercetarea istorică internațională; același lucru se poate spune și despre secția Italiană (mai mult de 500 volume) din cadrul Expoziției Internaționale organizată în cinstea Congresului Internațional de Științe Istorică ce s-a desfășurat lucrările în capitala României.

Inițiativa Expoziției face parte din cele destinate a nu se limita la spațiul restrîns în timp al unei manifestări. Iată de ce o parte din cărțile expuse au fost donate Bibliotecii centrale universitare și Bibliotecii centrale de stat, iar restul vor rimine în Biblioteca Institutului Italian de cultură, la dispoziția tuturor specialiștilor români.”

I. U.

¹⁻² Magazin istoric, nr. 10/1980; 4/1979.

FRONTUL STUDENȚESC DEMOCRAT

SUB CONDUCEREA

PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Îmi amintesc de studențimea de acum 40 de ani când eu am intrat în rândul U.T.C.-ului și în partid, de spiritul revoluționar al studenților comuniști de atunci.

NICOLAE CEAUȘESCU:

Cuvîntare la cea de-a IX-a Conferință a Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România (23 martie 1973)

În istoria de aproape șase decenii a Uniunii Tineretului Comunist ilustrează în chip grăitor faptul că, în condițiile specifice oferite de diferitele etape istorice, potențialul revoluționar al tinerei generații a găsit un teren fertil de manifestare și afirmare în acțiunile viguroase desfășurate de Partidul Comunist Român. Sub conducerea P.C.R., în deceniile premergătoare revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă din august 1944, tineretul a participat la toate marile bătălii și acțiuni împotriva exploatării și nedreptății sociale, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României. Pentru clasa muncitoare și partidul său de avangardă, tinăra generație a reprezentat întotdeauna un mediu social dintre cele mai prielnice pentru dezvoltarea spiritului de inițiativă în confruntările și înfrunțărilor pentru dreptate și libertate socială și națională.

Fermitatea și consecvența cu care s-a angajat partea cea mai înaintată a tinerei generații în lupta desfășurată de partidul comunist în vederea împlinirii aspirațiilor și idealurilor poporului român de libertate socială și națională au exprimat încrederea sa fermă în triumful socialismului, voința nestrămutată de a se consacra pînă la capăt acestei nobile cauze revoluționare. Ceea ce a caracterizat această angajare a fost permanenta tendință spre unitate a tineretului muncitor, țărănesc și studios, acțiunea în front unic pentru apărarea revendicărilor fundamentale, economice, ca și sociale, politice, ca și culturale. Această trăsătură care a definit de la început mișcarea revoluționară și democratică de tineret din România a cunoscut forme concrete de manifestare

și în cadrul mișcării studențești, al cărei inspirator a fost partidul comunist. „Pentru apărarea democrației și a intereselor naționale ale poporului — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — au militat în acești ani un șir de organizații democratice și antifasciste de masă create de partidul comunist — Comitetul Național Antifascist, Asociația Tineretului Antifascist, Liga Muncii, Comitetul Antifascist al Femellor, Frontul Studențesc Democrat și multe altele“.

Este meritul incontestabil al P.C.R. de a fi reușit, printr-o strategie și tactică inspirate de realitățile istorice românești, să ralleze în jurul unor deziderate majore comune largi categorii ale tineretului universitar, indiferent de orientarea lor politică. Expresia practică a acestei linii politice realiste a constituit-o crearea, cu deosebire în deceniul patru, a o serie de organizații revoluționare, democratice, studențești care, prin întreaga lor activitate, s-au afirmat ca portdrapel al luptei tineretului universitar pentru apărarea revendicărilor sale legitime, participînd, în același timp, la lupta maselor largi de oameni ai muncii. Între aceste organizații, o semnificație deosebită și un rol aparte le-a avut activitatea Frontului Studențesc Democrat¹ — moment de referință în istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România — de la al cărui act constitutiv s-au împlinit de curînd patru decenii și jumătate. Prezentăm, în continuare, prin intermediul unui succint calendar, momentele principale din activitatea acestei organizații.

Constantin PETCULESCU,
doctor în istorie

¹ Magazin istoric, nr. 5/1969 și 9/1974.

1934

Decembrie. Are loc o întâlnire între o delegație compusă din șase studenți uteciști cu președintele organizației tineretului universitar național-tărănesc, Anton Alexandrescu, în cadrul căreia acesta se declară de acord cu propunerea de organizare a unui front unit al studenților democrați, care să acționeze pentru apărarea intereselor fundamentale ale studenției, împotriva pericolului fascist, pentru salvarea independenței și suveranității naționale a României.

1935

Martie. Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist adresează studenției un manifest în care subliniază necesitatea închegării neîntârziată a „frontului unit de luptă al tuturor studenților, fără deosebire de religie, culoare politică și proveniență etnică”. În vederea organizării luptei împotriva pericolului fascist, pentru apărarea intereselor lor legitime.

Aprile (inceputul lunii). Se constituie, la București, Comitetul Central de Acțiune alcătuit din studenții comunisti Gogu Rădulescu, Mihail Dragomirescu, Ilie Konstantinovski și Emanoil Florescu, a cărui sarcină era coordonarea acțiunii de închegare a Frontului Studențesc Democrat (F.S.D.).

Aprile-Mai. Comitetul Central de Acțiune al F.S.D. hotărăște să trimită pe președintele său — Gogu Rădulescu — la Cluj, Iași, Chișinău și în alte centre pentru a pregăti înființarea organizației în toate orașele universitare din țară.

11 mai. Se constituie Comitetul central de coordonare a acțiunii pentru închegarea F.S.D. În aceeași lună mai se constituie și la Cluj Comitetul de acțiune al studenților independenți pentru înființarea F.S.D.

Iunie. Din inițiativa și cu sprijinul P.C.R. se constituie Frontul Studențesc Democrat — largă coaliție demo-

cratică, antifascistă a studenției române — care reunește în jurul unui program comun de acțiune studenți comunisti, socialiști, național-tărăniști, radical-tărăniști sau fără apartenență politică. Potrivit prevederilor statutului, rîndurile organizației sînt deschise, în continuare, tuturor studenților și grupărilor studențești, indiferent de orientarea lor politică, unicul criteriu al apartenenței la această largă coaliție fiind atitudinea lor antifascistă. În conducerea F.S.D. se află studenți care se afirmaseră pe frontul luptei pentru apărarea intereselor majore ale tineretului universitar.

Conclucînd îndeaproape cu U.T.C. și avînd sprijinul unor reputați profesori universitari animați de sentimente patriotice, antifasciste, F.S.D. inițiază și organizează numeroase acțiuni pentru îmbunătățirea condițiilor de învățătură și de viață ale studenției, împotriva primejdiei fasciste, a antisemitismului și terorismului legionar, militează pentru apărarea independenței și suveranității României.

Amintindu-și despre sprijinul efectiv acordat de tînrul comunist Nicolae Ceaușescu acțiunii de închegare a F.S.D., tovarășul Gogu Rădulescu, președintele organizației, scria: „Dintre tinerii comunisti începeau să se distingă numeroși combatanți ce se înrolaseră în lupta pentru înfăptuirea năzuințelor clasei muncitoare, pentru realizarea visurilor de libertate și dreptate ale celor mai largi pătri populare. Printre toți acești tineri militanți, tovarășul Nicolae Ceaușescu se și conturase a fi o personalitate deosebit de puternică, care, în pofida tinereții sale, își câștigase fama unui lucid și neînfriecat luptător comunist... încă înainte cu cîțiva ani; și deci și în timpul ce a premers constituirii Frontului Studențesc Democrat, activitatea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu constituia un îndemn exemplar, ce reflecta strălucirea personalității sale asupra tuturor tinerilor comunisti din țara noastră. În ceea ce privește munca politică în rîndurile noastre,

ale studenților democrați, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut și atunci o contribuție directă, de o puternică eficiență, deoarece, încă din acele vremuri, acorda o deosebită grijă și un sprijin efectiv muncii politice ce se desfășura pentru organizarea și activizarea tineretului studios și, în general, pentru stringerea tuturor tinerilor intelectuali sub steagul luptei pentru progres social”.

Tot în cursul lunii iunie se constituie Comitetul de acțiune al studenților independenți din Iași pentru înființarea F.S.D.

27 iunie. Apare, la București, primul număr al publicației legale *Studentul român* (pînă la 31 mai 1936), organul central de presă al F.S.D.

Iulie-August. Se constituie organizații ale F.S.D. în județele Teleorman (Turnu Măgurele), Dimbovița (Tîrgoviște), Mehedinți (Turnu Severin), în Tulcea, Arad, Botoșani ș.a.

Octombrie. Se constituie organizația F.S.D. în județul Fălciu (Huși).

22-23 noiembrie. Reprezentanții ai studenției democratice din România participă la ședința secretariatului lărgit al Comitetului mondial al studenților reunit la Paris. Cu acest prilej, un reprezentant al F.S.D. este ales în prezidiul de onoare al Comitetului mondial al studenților.

14 decembrie. În saloanele Clubului național-tărănesc din Cluj se desfășoară adunarea de constituire a organizației F.S.D. din localitate, la care participă peste 300 studenți și intelectuali. Motiunea adoptată în încheierea adunării evidențiază obiectivele principale ale acțiunii F.S.D. și face un cald apel către întreaga studenție din Cluj de a se alătura organizației pentru făurirea unei trainice unități democratice studențești — cheazăia cuceririi și apărării intereselor sale legitime, profesionale, politice și culturale.

19 decembrie. Reprezentanții ai Blocului Democrat, Frontului Plugarilor, Madoșului și Partidului Socialist (C. Popovici) stabilesc o înțelegere de front democratic, antifascist cu delegația F.S.D. ce avea în frunte pe președintele organizației Gogu Rădulescu.

În cursul lunii decembrie F.S.D. declanșează în toate centrele universitare din țară o amplă acțiune (memorii, greve etc.) — care va dura câteva luni — împotriva taxelor ridicate de studii și de examene, a limitării numărului de studenți etc. Asemenea acțiuni se desfășoară la toate facultățile de drept, medicină și științe din centrele universitare.

1936

23 ianuarie. F.S.D. organizează în Capitală o adunare a studențimii democratice, urmată de o mare demonstrație pe străzile din centrul orașului. Sutele de studenți își exprimă protestul energic împotriva înrăutățirii condițiilor de studii și a îngrădirii dreptului la cultură a tinerilor lipsiți de mijloace materiale, înfierează acțiunile huliganice ale elementelor cuziste și legionare și se pronunță pentru statornicirea unui climat democratic în universități. „Curajul cu care a fost continuată adunarea, entuziasmul cu care s-a manifestat pe străzi și în fața ziarelor democratice, dirzenia cu care luptă acești studenți — scria gazeta *Păveri* în acele zile — face ca Frontul Studentesc Democratic să fie plasat într-un loc de frunte în marea luptă pentru apărarea democrației”.

Februarie. În toate facultățile din centrele universitare se desfășoară adunări de constituire a gărzilor studentești de autoapărare împotriva atacurilor huliganice ale elementelor legionare.

7 martie. Se desfășoară adunarea de constituire a organizației F.S.D. din centrul universitar Iași.

16-17 martie. O numeroasă delegație a F.S.D. condusă de Gogu Rădulescu, este prezentă la Chișinău, ca martoră a apărării în procesul intentat militanților comunist prof. P. Constantinescu-Iași.

Martie-3 aprilie. La inițiativa și sub conducerea directă a F.S.D. se desfășoară în toate centrele universitare din țară o amplă campanie de protest împotriva „congre-

sului” studențesc de la Tg. Mureș, din 3-5 aprilie 1936, desfășurat sub patronajul legionarilor. În întruniri, mișcări și apeluri, studențimea democratică, antifascistă, demască caracterul reacționar, diversionist al acestui „congres” și cere convocarea unui real congres studențesc, care să dezbată adevăratele și arzătoarele probleme social-politice ale tineretului universitar. „Protestăm în contra simulacrului de congres studențesc de la Tg. Mureș și [a] sprijinului necondiționat pe care i-l acordă autoritățile — scria în acele zile gazeta *Studentul român*. Căderea de la Tg. Mureș nu va fi congresul studențimii române, ci va fi un congres legionar, un congres de teroare, scandal și diversione fasciste. Chemăm întreaga studențime, indiferent de orientare politică și origine etnică, să pășească imediat la pregătirea adevăratului congres studențesc — care nu poate fi decât un congres de unitate și luptă profesională studențească”.

25 aprilie. La Sighet se desfășoară un mare miting al studenților democrați, consacrat luptei împotriva fascismului și războiului.

7-9 mai. În urma unor intense acțiuni de luptă ideologică, F.S.D. zădărnicește greva studențească proiectată de elementele legionare în semn de „solidaritate” cu hotărârile „congresului” de la Tîrgu Mureș și de „protest” împotriva arestării unui grup de studenți legionari. Puterile curente democratice antifasciste care cuprinsese studențimea română, activitatea F.S.D., precum și sprijinul unor profesori universitari democrați, asigură participarea majorității studențimii la cursuri, în pofida atacurilor huliganice ale elementelor legionare. „După alegerile de la Mehedinți și Hunedoara — aprecia publicația antifascistă *Cuvîntul liber* — experiența zilelor de 7, 8 și 9 mai constituie o dovadă concludentă de mod cum ar trebui să se comporte democrația română pentru o izbîndă rapidă și definitivă”.

21 mai. F.S.D. participă la organizarea și desfășurarea adunării de protest a tineretului democrat din Capitală împotriva fascismului și a revizionismului.

5 iunie. F.S.D. organizează o mare întrunire în Capitală în cadrul căreia se face bilanțul primului an de activitate a organizației și se stabilesc coordonatele acțiunilor pentru noul an universitar.

1-31 august. La Moeciu de Jos, lângă Bran (jud. Brașov), înfițează tabăra de vară organizată de către F.S.D. — o adevărată școală de educație politică, antifascistă a studențimii.

Octombrie. Ia ființă Așezămîntul cooperatist studențesc „Dobrescu-Argeș” al tineretului universitar național-tărănesc. În condițiile în care F.S.D. are de făcut față tot mai mult măsurilor restrictive ale autorităților, a acțiunilor teroriste, huliganice ale legionarilor, Așezămîntul cooperatist „Dobrescu-Argeș” oferă studenților democrați o nouă posibilitate, pe lângă sediile existente, pentru a-și desfășura activitatea în condiții legale.

22 noiembrie. Mare întrunire antirevizionistă a studențimii democratice din Capitală care adoptă în final o moțiune prin care se înfierează pretențiile revizioniste ale statelor fasciste.

1937

Ianuarie-Martie. În pofida condițiilor grele în care își desfășoară activitatea, F.S.D. declanșează o amplă campanie de protest împotriva noii legi a învățămîntului superior, ale cărei prevederi lovesc interesele studențimii nevoiașe.

Aprilie. La Academia comercială și la Institutul agronomic din București se desfășoară alegeri pentru comiteele asociațiilor studențești, în cadrul cărora listele F.S.D. înfrâng majoritatea voturilor exprimate. Ulterior însă aceste comitee sînt dizolvate de autorități.

Octombrie. Studenții de naționalitate maghiară, membri

(Continuare în p. 22)

AMINTIRI (IV)

RADU ROSETTI

Domnia lui Mihail Sturdza, unul din cei mai abili și mai inteligenți politicieni ai vremii, dar și din cei mai lacomi de câștig și mai lipsiți de scrupule, descurajase tendințele revendicative ale țărănimii prin represalii severe, printr-o administrație brutală și lipsită de orice onestitate. Pe de altă parte, împotriva sa se manifesta mai toată boierimea țării care nu era direct legată de afacerile sale scandaloase (concesiuni frauduloase, vânzarea posturilor și titlurilor, traficul Justiției ș.a.), ca și țirgoveții. Însuflețiți, nu o dată, de elanuri generoase, aceștia erau lipsiți de un program politic unitar, de o orientare fermă și manifestau tendințe oscilante evidente. Însăși petiția înmînată domnului, după adunarea din 27 martie 1848 de la Hotelul „Petersburg”, deși formula numeroase revendicări de esență progresistă, social-politică, economică și culturală, nu ataca frontal problemele sociale și naționale fundamentale ce trebuiau rezolvate și

care vor forma obiectivele principale în celelalte programe pașoptiste¹.

Povestite prin prisma amintirilor de familie, ale tatălui și ale fraților acestuia, Lascăr și Mitică Rosetti, arestarea și deportarea capilor revoluției nu sugerează toate dimensiunile politice pe care le implică întimplările, dar au toată prospețimea faptului pe care îl relatează un participant. Este, dealtfel, unul din marile merite ale Amintirilor lui Radu Rosetti, din care desprindem paginile care urmează, cu care se încheie și seria extrase-lor noastre.

În redarea fragmentului s-au păstrat caracteristicile stilistice ale originalului, dar s-au adoptat normele ortografiei actuale; explicațiile introduse de Magazin istoric au fost marcate prin paranteze drepte.

Cătălina POLEACOV,
Mircea ANGHELESCU

Revoluționarii moldoveni — în exil la Constantinopol și Brusa

Se știe că Mihail^[1] Sturdza se făcuse că primește cere-rile opoziției adoptate de A-dunarea ținută la otelul Re-gensburg [Petersburg] (as-tăzi Binder), însă a doua zi a pus să aresteze pe conducăto-rii mișcării. Tata [Răducanu Rosetti] și cu frații lui [Las-

căr și Mitică] au fost arestați în casa părintească în care se întorsese după întrunirea ținută la Mavrocordat.

O „roată” de soldați i-a sculat din somn, le-a legat minile la spate cu propriile lor cămeși și, cu însoțire de lovături de strat [pat] de puscă, i-a condus la cazarmă unde i-a trîntit pe podelele

goale. Deși hatman sau co-mandant al miliției era fiul cel mai mare al lui vodă [Sturdza], beizade Dumitra-che [Dimitrie], toată această operație fusese condusă de al doilea fiu al domnului, beizade Grigore, care trecea drept mai energic și mai capabil decît frate-său. El acuma se plimba trufaș, în mare uni-

¹ Magazin istoric, nr. 4/1968, 1/1978.

formă de polcovnic rus, în fața celor legați și trînțiți la pămînt, al căror număr sporise prin aducerea altor arestați.

„Vous êtes magnifique et pas cher!” (Ești magnific, dar ieftin!) a strigat atunci, lui beizade Grigore, Alecu Roșetti.

A doua zi erau porniți, la Galați, spre a fi desfărați, [expatriați] în căruți de poștă și legați cu aceleași cămeși. Prea puținii rămași în viață din acei care au cunoscut acest mod de locomoțiune își pot închipui care a fost supliciu îndurat de niște oameni cu brațele legate la spate și trînțiți în fundul instrumentului de caznă ce-l alcătua acel vehicul blăstămat, cu desăvîrșire lipsit de răzoare.

Catinca Negri, sora lui Costache Negri, care se găsea atunci la Pribești, aflînd despre arestarea și destăruarea prietenilor frăține-său, i-a așteptat la o răspîntie a drumului mare ducînd de la Iași la Galați, cu dulceți, apă rece și alte reconfortante, mai obținînd de la comandirul escortei să slăbească nodurile legăturilor care legau brațele arestanților. Atît tata și moșii [unchii] mei, precum și alți dintre cei surguniți mi-au povestit faptul nu o dată, exprimîndu-și recunoștința lor pentru fapta inimoasei și generoasei lor prietene. Iar Catinca Negri mi-a zis că, pe un soare neobișnuit de arzător la acea vreme a anului, erau trînțiți în fundul căruții cu

fața în sus, iar brațele lor erau atît de strînse, încît, după slăbirea legăturilor, a trebuit să treacă timp îndelungat ca să poată ajunge a-și mișca degetele. Dar spiritul tatei rămăsese absolut neînfrînt: făcea fel de fel de glume. Cu tata se mai aflau, pe lîngă frații lui, Lascăr și Mitică (Alecu fusese lăsat la Iași din pricina sănătății sale foarte subrede), Alecu și Ion Cuză, Grigore Romalo, Manolache Costache [Epureanu], Alexandru Moruzi], Zaharia Moldovanu, Sandu Miclescu, Nicu Catargiu, Vasile Canta și Dimitrie Filipescu. Au mas [au înnoptat] la o poștă, nu departe de Galați.

Aici i-a ajuns din urmă camardinerul tatei, Neculai Lefter, care aducea bagajul celor trei frați și bani, sub formă de scrisori de credit asupra Galațiului și mai ales a Țarigradului, ascunse sub broasca unui geamandan de piele. Neculai îmi povestea cum, la acea poștă, ofițerul comandînd escorta voia să plece înainte ca surguniții să fi putut face măcar un simularu de toaletă, dar că tata s-a opus în chip atît de energic, încît a impus ofițerului și l-a făcut să cedeze. Li s-au deslegat brațele și, cu ajutorul lui Neculai, tata a procedat la cea mai elaborată toaletă.

La Galați, tata și frații lui au găsit, în persoana vameșului, căminarul Iancu Cozoni, pe un om de casă al hat-

manului și cu totul devotat lor. Acel căminar Iancu Cozoni, al cărui portret în acuarelă se păstra la moșu-meu Lascăr, la Rădăcăneni, și care pînă la moarte a purtat costumul oriental și chiar cialma [turban], era cunoscut ca cel mai mare disprețuitor al banului. Nu avea altă avere decît leafa lui de vameș. Cînd o primia, o vira îndată sub salteaua singurei odăi care-i alcătua locuința, pe al cărui pat stătea toată ziua turcește. De cîte ori venea vrun nevoieș la el și-i cerea ajutor, ridica salteaua și-l ajuta cu cîte ceva. Pe la sfîrșitul lunii însă, banii împuținîndu-se, înainte de a ridica salteaua zicea: „Să vedem dacă mai este ceva!” și cită vreme mai era ceva, dădea.

Prin ajutorul lui, surguniții au cumpărat un mare număr de sticle de vin străin, Madeira și Sauternes vechi, aflate în pivnița bacalului [băcanului] de peste zece ani, mai izbutind să-l puie în giamandane care s-au adăugit bagajului lor. În ziua de 3 april au plecat la Măcin în patru bărci, fiind escortați de patru ofițeri și treizeci de soldați, sub comanda polcovnicului Miscenco, comandirul garnizoanei Galați. La Măcin, aveau să fie predați aianului (comandantul turcesc), iar acesta avea să îngrijească de transportul lor la Constantinopol.

De-abie plecase din Galați, și surguniții au și început să cinstească cu vin pe ofițer și

„A doua zi erau porniți la Galați în căruți de poștă...” Litografie deosebită aflată la Biblioteca Academiei R. S. România

pe soldați, urmînd înaintea cu cîntea pînă cînd au ajuns aproape de Brăila. Polcovnicul Miscenco, în raportul către hatman, a zis că o furtună l-a silit să debarce la Brăila. Tata, moșii mei, Manolache Costache și alții, care mi-au povestit întîmplarea, mi-au spus că ziua era deosebit de caldă pentru acea vreme a anului, dar că aproape toți ofițerii și soldații erau atît de beți, încît nu mai putea nimene să minuiască vislele și de aceea Miscenco a fost silit să debarce la Brăila, căci mai departe nu ar fi putut merge. S-au dat deci jos în portul Brăilei și Miscenco s-a hotărît să-și ducă arestații la cazarma trupelor munte-
nești.

Însă ei se sfătuiseră încă de la Galați: de la început o luară iute la picior, iar la o răspîntie la fugă. Miscenco a început să strige: „Stați, fraților, că mă nenorociți!” și s-a luat după dîșii cu acei din oamnei lui care mai erau în stare să alege. Șase din fugarii: A. Moruz[i], Vasile Căntă, Lascăr Rosetti, Manolache Costache, Alexandru Cuza și Zaharia Moldovanu au scăpat la consulatul englez; ceilalți, printre care tata, au răstăcit, au fost prinși de soldații care încunjurau consulatul și duși la cazarmă. Cînd Miscenco a mers la consulat ca să-și reclame fugarii, i s-a răspuns că ei, fiind refugiați politici care s-au pus sub protecția maiestății sale Britanice, nu pot fi predați. Comandantul garnizoanei Galați n-a putut deci să predeie, la Măcin, aianului decît cei șapte care rămăseseră în puterea lui.

Aianul i-a tratat foarte bine și i-a trimis pe un vapor austriac, sub escortă, la Constantinopol. Acolo au stat cîțva timp, tata avînd gazdă bună la mătușă-sa, Caliopi Fotillas, sora bunicii.

Turcii i-au tratat foarte cu omenie și i-ar fi ținut bucuros în Țarigrad, dar ambasada rusească i-a silit să li fixeze o reședință care să samene mai mult la exil decît capitala im-

părăției turcești; i-au trimis deci la Brusa. Aici erau destul de liberi, alegîndu-și fiecare gazda care-i convenea și primind, pe lîngă titlul de „musașafiri ai sultanului” și cîte un tain de o mie de lei pe lună, pe care cei cu dare de mîna dintre ei li abandonau întreg gazdei respective, pentru locuință. Bucătăria era dirijată de Neculai Lefter, ajuns și el întîi la Constantinopol și pe urmă la Brusa. Cînd a sosit, cum l-a văzut, tata i-a poruncit să-i facă pentru masă un boeuf à la mode, lucru de care Neculai Lefter își aducea aminte după un sfert de veac.

Exilul lor la Brusa a devenit foarte neplăcut prin izbucnirea ciumei și a holerei care bîntuiau amîndouă în același timp.

Moșu-meu Mitică era foarte impresionat și zicea într-una că, la urma urmelor, turcii au să li taie capul, împînși fiind de ruși. Tata a scris atunci frăține-său, Lascăr, care se afla la Paris: „Nu știu ce să mai fac cu Mitică, el este cumplit de demoralizat, convins că turcii au să-i taie capul. Nu parvin a-l face să vadă absurditatea acestei temeri; mai scrie-i și tu ceva ca să-l faci să mai prindă inimă”. Iar moșu Lascăr a scris atunci frăține-său Mitică: „Răducănu îmi scrie că te temi că turcii au să-ți taie capul. Este o prostie, n-au să-ți taie. Dar chiar dacă ți l-ar tăie, ce-ar fi? Gîndește-te cîte capete mult mai bune decît al tău au tăiet și vei înțelege că nu ar fi mare lucru dacă ar mai tăie încă unul prost”.

După șapte luni, exilații au obținut voie să s-întoarcă la Constantinopol, unde au stat mai multe luni, tata scriînd și remiînd memorii asupra stării Principatelor atît marelui vizir cît și ambasadurilor Franței și al Angliei, generalul Aupick și lordul Cannning; era un oaspe[te] deosebit de bine văzut la ambasada engleză. Odată cu depunerea lui Mihai[1] Sturdza și numirea la scaunul Moldovei a lui Grigore Ghica, exilații au obținut învoire să se întoarcă în țară.

FRONTUL STUDENTESC DEMOCRAT...

(Urmare din p. 19)

ai F.S.D., participă la înființarea de la Țg. Mureș, organizată de partidul comunist în colaborare cu Madoszul, prilele de reafirmare a hotărîrii tineretului studios de a lupta contra reacțiunii șovine și a politicii revizioniste, revanșarde a statelor fasciste.

1938

Februarie. Odată cu instaurarea dictaturii regale, activitatea F.S.D. ca, dealtfel, a tuturor partidelor și organizațiilor politice existente, este interzisă.

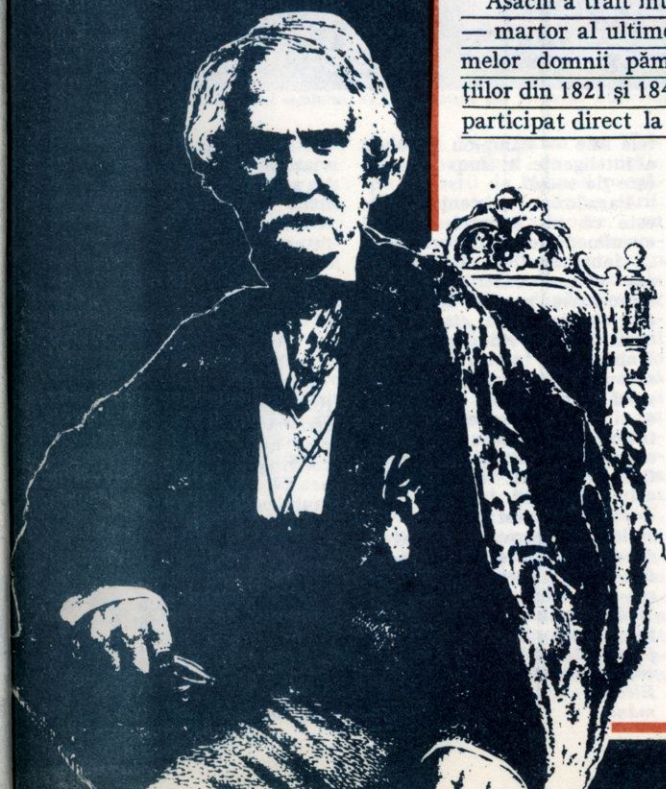
În aceste condiții, la indicația partidului comunist și cu sprijinul direct al Uniunii Tineretului Comunist — în conducerea căreia de la sfîrșitul anului 1939 se va afla tînărul comunist Nicolae Ceaușescu — membrii F.S.D. desfășoară, prin intermediul tuturor formelor semilegale și legale existente — Secția București a „Ligi culturale”, publicațiile legale ale tinerei generații ca *Dacia nouă*, *Cădăran* ș.a. — o susținută activitate pentru apărarea intereselor majore ale studențimii, împotriva fascismului și războiului, pentru salvagardarea independenței și suveranității patriei, a integrității sale teritoriale. Studenții au fost alături de masele muncitoare la marile demonstrații antifasciste și antirăzboinice de la 1 mai 1939.

În anii grei ai dictaturii legionaro-antonesciene și ai dictaturii militarofasciste, alături de celelalte forțe revoluționare, progresiste, conduse de partidul comunist, studențimea română a fost prezentă în marile bătălii care au dus la scoaterea țării din războiul hitlerist și în făptuirea revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antimperialistă din august 1944.

GH. ASACHI

un „descălecător” al culturii naționale

ALEXANDRU CERNATONI

Meritul său esențial a fost acela că a existat atunci când era nevoie de el. Gh. Asachi n-a fost un om al tuturor timpurilor, ci doar un om al timpului său, pe măsura căruia a fost plămădit și la înălțimea căruia a știut să fie.

S-a vorbit și s-a scris mult despre Asachi. Faptul este explicabil: contemporanii l-au cunoscut bine, iar urmașii nu l-au putut uita. A fost laudat, criticat, uneori negat, dar niciodată ignorat. Istoria a cumpănit cu dreptate între urcușurile și coborîșurile unei vieți îndelungate și bilanțul a fost pozitiv: Asachi are un loc de cinste în rîndul deschizătorilor de drumuri. A rămas în memoria posterității aureolat de fama unui ctitor, al unui „descălecător” al culturii noastre naționale. Căci, înainte de orice, Asachi a fost dotat cu acea forță copleșitoare specifică oamenilor începuturilor, dovedind uimitoare disponibilități; aproape că nu există domeniu al culturii naționale de care numele său să nu se lege într-un fel sau altul.

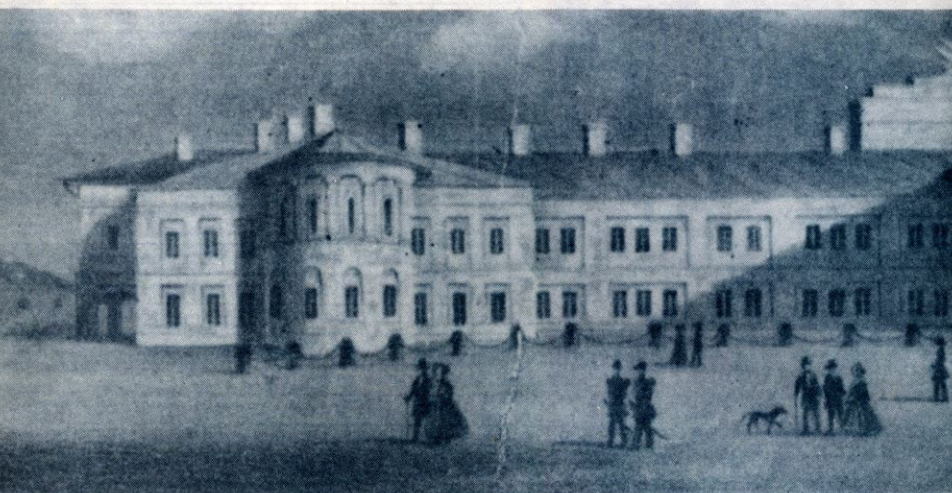
Asachi a trăit într-o vreme de profunde mutații — martor al ultimelor domnii fanariote și al primelor domnii pămîntene restaurate, al revoluțiilor din 1821 și 1848, al Unirii Principatelor. N-a participat direct la ultimele evenimente. Dome-

niul său de activitate a fost, doar în aparență, mai pașnic și lipsit de primejdii. În realitate însă el a mînuit mai mult decît arme, a format conștiințe. În epoca sa, a propaga cultura națională însemna a deștepta conștiința națională. Or, conștiința națională a fost aceea care a transformat revoluția din 1848 într-un moment de referință în istoria românilor, a săvîrșit și desăvîrșit Unirea, a cucerit independența.

Cînd s-a născut Asachi, în Principate, boierii, dascălii, administrația vorbeau grecește. Nu exista încă un teatru național, școlile erau puține, iar tiparul în limba română făcuse primii pași. Cînd se stîngea din viață, limba română fusese repusă în toate drepturile sale și era pregătită să exprime geniul unui Eminescu. Asachi, deci, s-a născut într-o Moldovă su-

de 28 ani, care au povățuit ani întregi școalele naționale, care ne-au dat cele dintîi cărți elementare, care au rechemat la viață, prin poezie, prin pictură și prin descrieri istorice, figurile uitate ale vechilor noștri domni și eroi, [pe cel] al cărui nume îl găsim în toate începuturile intelectuale și industriale ale Moldovei — cu toate defec-

Biografia lui Asachi se compune din umbre și lumini. Luminile sînt însă predominante. Este ceea ce au constatat și au prețuit chiar contemporanii săi. La 12 noiembrie 1869, cînd Asachi închidea ochii pentru totdeauna, cetățenii orașului Iași au cerut să i se acorde onorurile cuvenite, căci, scriau ei: „omul a-

focată de răcilele feudalismului și ale agresiunii străine și a murit în plină dezvoltare a statului român modern.

Această impresionantă metamorfoză a țării și societății românești datora mult, și în orice caz mai mult decît s-ar putea crede la prima vedere, talentului și muncii neobosite ale lui Asachi. Generația eroică a anului 1848, a Unirii și Independenței a învățat pe băncile școlilor rînduite de el, a citit tipăriturile scoase de el, a cercetat arhivele organizate de el. Un mare contemporan al său, Mihail Kogălniceanu, cu acea obiectivitate care făcea cinste deopotrivă istoricului și omului politic, releva marele rol al lui Asachi, văzînd în el pe „decanul jurnaliștilor și al literaților noștri, [pe] acela care a fondat în Moldova cea dintîi tipografie sistematică și cea dintîi foaie periodică pe care o povățuiește [îndrumă]

tele sale — campion neobosit al inteligenței în timp de jumătate de secol”.

Paradoxul existenței sale este că nu a înțeles sensul evenimentului istoric de la 24 ianuarie 1859, la pregătirea căruia contribuise prin minuțioasa muncă desfășurată pe cuprinsul a cîtorva decenii. Împotrivindu-se o clipă Unirii, s-a împotrivit însuși sensului vieții sale, asemenea unui constructor care vrea să-și distrugă opera. Și s-a întîmplat atunci un lucru de o frumusețe unică și pilduitoare. Construisese atît de temeinic, atît de durabil, încît opera sa devenise indestructibilă. În sufletul generațiilor crescute de el, conștiința națională rodea bogat, prevestind România de mine. De altfel, în 1862 a publicat o poezie cu titlul semnificativ: *Pentru prosperitatea patriei Române, oadă dedicată Înaltei Adunări Elective a Principatelor române*.

ceastă a servit țării mai toată viața și el a introdus luminile în școli și în presă, cea întîi foaie periodică de publicitate a fost înființată de el. Societatea nu poate decît a-i fi recunoscătoare”.

Talent și pasiune

S-au formulat mai multe ipoteze în legătură cu obîrșia străină a familiei Asachi, dar nici una dintre ele nu este convingătoare. Originea românească a Asacheștilor este cu mult mai probabilă, după cum rezultă din cîteva știri îndeajuns de serioase. Bunicul matern al lui Gheorghe Asachi, Neculai Olteanu, se născuse în satul transilvănean Teaca Oltului, la anul 1608. Pe la 1628 se stabilise în Moldova, unde avea să se stingă din viață la venerabila vîrstă de 113 ani. Tatăl lui Asachi se

numea Lazăr, fiind după mărturia primarului târgului Herța „român din Ardeal”. Lazăr Asachi a fost un om înzestrat cu o temeinică știință de carte și a urcat pînă la treptele înalte ale ierarhiei bisericești.

Între realizările sale cîrturărești amintim lucrarea talmăcită „pre limba românească”, *Bordeiul indiienes* după Bernardin de Saint-Pierre.

străine. În acea vreme se resimea acut lipsa unor ingineri hotarnici pricepuți în meseria lor și, totodată, buni cunoscători ai limbii „vechilor documente și a vechilor pravile”. Asachi a folosit acest prilej. Începînd din 1814, a deschis un curs de inginerie hotarnică, în limba română, constituind astfel prima lui biruință pe teren științific și

La 20 septembrie 1827, domnitorul Ioniță Sandu Sturdza l-a promovat la rangul de mare agă, arătînd multă prețuire pentru meritele lui Asachi și ale familiei acestuia.

Un mare succes l-a constituit editarea, sub direcția lui Asachi, a *Albinei românești*, apărută cu regularitate de la 1 iunie 1829, la cîteva luni doar în urma *Curierului ro-*

Iași la mijlocul secolului XIX. Lilografie din fondurile Bibliotecii Academiei R.S. România

Sub privirea atentă și pricepută a unui astfel de om a crescut și s-a format Gheorghe Asachi. Primii ani ai vieții lui ne sînt puțin cunoscuți; în general biografia sa conține încă numeroase puncte controversate. După cum singur mărturisește, s-a născut la Herța, la 1 martie 1788. După terminarea școlii elementare a urmat o perioadă de aproape 15 ani, în care tînărul Asachi și-a desăvîrșit pregătirea, frecventînd instituții de învățămînt superior din cîteva mari orașe europene: Lemberg (azi Lvov), Viena și Roma.

La 1812 a revenit în Moldova. Contactul cu realitățile din patrie a fost însă deosebit de dur; mai tîrziu spunea că din pricina împilărilor regimului turco-fanariot se simțise „strein și fără vază în propria sa țară”. La început i s-a dat o slujbă mărunță la Departamentul Afacerilor

cultural. Peste patru ani, Moldova beneficia de serviciile primei serii de ingineri pregătiți în țară și în limba țării.

Fire întreprinzătoare, cu preocupări diverse, în decembrie 1816, a organizat pe o scenă improvizată, pastorală *Mirtii* și *Hloe* după Gessner și Florian, cu actori de ocazie, aleși dintre odraslele marii boierimi. Acest fapt avea o semnificație deosebită, după cum avea să sublinieze însuși Asachi, căci spectacolul avea loc „în o epohă de străinomanie”, iar actorii aveau menirea „a face o breșă în acea străinomanie, adresînd limba patriei către inimi patriotice”.

După ce vreme de cinci ani, Asachi a fost agent diplomatic al Moldovei la Viena, în 1827 a fost numit „referendar” al școlilor naționale. În această funcție s-a remarcat printr-o neobosită muncă desfășurată cu strălucire pînă în anul 1849.

mănesc, al lui Heliade-Rădulescu. Pentru criticul literar Eugen Lovinescu, *Albina românească* a fost „întia trasură de unire în limba patriei dintre Moldova și restul omenirii”. În fruntea unui grup de intelectuali entuziaști și alături de dr. M. Zotta și dr. Iacob Cihac, în 1830 Asachi a pus bazele „Cercului de lectură al medicilor moldoveni”, iar cîțiva ani mai tîrziu a înființat „Societatea de medicină și istorie naturală”. În 1832, altă mare realizare a sa a fost înființarea „Institutului Albinei”, prima lito-tipografie modernă a Moldovei, adevărat focar de cultură.

Activitatea de animator cultural a lui Asachi a ajuns la apogeul ei în următorii trei ani, prin întemeierea și conducerea Conservatorului filarmonico-dramatic, acțiune la care au colaborat vornicul

Ștefan Catargiu și spătarul Vasile Alecsandri, tatăl poetului. În acest răstimp au fost prezentate publicului prelucrările făcute de Asachi în limba română după piese străine cum ar fi *Lapeirus și Văduva vicleană*, de Kotzebue, dar și piese originale, scrise de el, precum ar fi drama *Petru Rareș-Vodă*. La 20 februarie 1838 s-a cîntat prima operă în limba română: *Norma*. *Muzica prealăudatului Bellini*. *Prelucrări de Aga G. Asachi*. În data după aceste evenimente încep să apară primele simptome de „îmbătrînire” în activitatea neobositului cărturar, semn că el și generația sa își împliniseră misiunea istorică.

Datorită remarcabilei sale vitalități, Asachi însă a rămas pe scena culturală pînă în ultima clipă a vieții sale.

Preocupat de buna desfășurare a activității publicistice, dar dorind să încurajeze și industria națională, în 1841, Asachi a înființat prima fabrică de hîrtie din Moldova.

Un an mai tîrziu, școlile naționale primeau dispoziția să utilizeze, pentru nevoile lor, hîrtie de producție autohtonă. În 1849 a demisionat din posturile de arhivar și „referendar” al școlilor naționale, fixîndu-i-se o sumă totală de 16 000 lei anual, domnitorul Grigore Ghica lăudîndu-l printr-o rezoluție pentru „vajnicele sale slujbe făcute statului într-un șir de ani necurmați”.

În anii 1851 și 1855, a făcut parte din comisiile care au pregătit participarea țării la Expozițiile universale de la Londra și Paris, îndeplinind și alte slujbe mai puțin însemnate. În 1856 a tipărit în limba română cunoscuta lucrare a lui Edgar Quinet *România principatelor Danubiene*, revenind apoi pentru scurtă vreme la conducerea școlilor și arhivei naționale. Cu un an înaintea morții, a adus patriei sale un ultim și însemnat serviciu: achiziționarea manuscriselor lui Ion Budai-Deleanu.

Părintele școalelor române

Acțiunile lui Asachi în vederea organizării învățămîntului în limba română au fost

atît de ample și de susținute, cu urmări atît de însemnate încît numai pentru acest lucru și tot ar fi rămas în istoria națională. Într-o lucrare publicată în limba franceză, la Iași, în 1858, el formula succint necesitatea învățămîntului național: „S-a văzut, spre rușinea țării, locuitorii împărțiți în două clase: acei care se consacră muncii, vorbind limba română și cei care trăgeau din această muncă toate foloasele, vorbind numai limba greacă”. Interesele naționale impuneau o schimbare radicală, în primul rînd prin dezvoltarea învățămîntului în limba română. Dificultățile erau însă foarte mari căci, observa Asachi „cîteva persoane influente prin poziția lor — obișnuite a considera dregătoriile bine plătite ca un drept exclusiv al marilor familii — erau departe de a aproba un sistem de instrucțiune publică ce înzestra fără deosebire, cu aceleași cunoștințe bogatii și săracii și din care aceștia din urmă foloseau, de obicei, cel mai mult”. Întîiul succes al lui Asachi — cursul de inginerie din anii 1814-1818 — stîrnise o puternică reacție potrivnică. Directorul grec al Academiei domnești adresase o lungă plîngere domnitorului, cerînd, între altele, ca Asachi să fie mutat la școala bisericească de la Socola „...să predea acolo popilor, dacă poate preda cineva în săraca limbă a pămîntenilor...”. Cursul de inginerie a fost desființat, lui Asachi încredințîndu-i-se sarcina de a reorganiza seminarul de la Socola. În acest scop el a făcut o vizită în Transilvania, pentru a studia organizarea școlilor de aici, și s-a întors împreună cu patru pricepuți profesori ardeleni: Ioan Costea, Ioan Manfi, Vasile Fabian-Bob și Vasile Popp.

Incendiul din 1827 distrusese atît clădirea Academiei domnești, cît și casele școlii începătoare de la Trei Ierarhi. În această împrejurare, Asachi a invocat textul unor documente, despre care tot el pretindea că le-ar fi descoperit în străinătate, și din care rezulta că Vasile Lupu întemeiasse o școală, la Trei Ierarhi, pe care mănăstirea trebuia s-o întrețină din veniturile a trei moșii dăruite de domnitor în

acest scop. La 1 ianuarie 1828, atît Epitropia școlilor, cît și Gheorghe Asachi au cerut oficial domnitorului Sandu Sturdza ca „în casa și așezămîntul învechit... al domnului Vasile Voievod să se statornicească o școală normală și un gimnaziu, ambele potrivite cu scopurile noastre și cu trebuința obștei, către care mai în urmă să se adauge un curs de filosofie și de pravile”. Învățămîntul urma să se facă în „limba românească” de către „profesori pămînteni”. Se mai propunea, de asemenea, și înființarea unei biblioteci naționale. La 1 martie 1828, domnitorul a aprobat cererea înaintată în scopul reînființării acestui „folositor așezămînt din vechime sub numirea de Academie”. După statistica lui Asachi, prin Școala Vasiliană, care trebuia considerată primul institut de învățămînt superior de limbă română din Moldova, au trecut numai în intervalul 1828-1831 cîteva sute de elevi, dintre care 31 au fost „stipendiști” adică bursieri. Cu privire la soarta celor trei moșii „uzurate” de Mănăstirea Trei Ierarhi, a început un lung și anevoios proces între mănăstire și Epitropia școalelor. Din 1835, Asachi a apărut în proces ca reprezentînd interesele Epitropiei școalelor și expunerea sa din 26 iunie 1839 către Divanul Domnesc vădește o excelentă cunoaștere atît a legilor, cît și a vechilor documente ale țării. Acest proces care „...nu este din cele obișnuite între două părți prigonitoare, ci între toată obștia Moldaviei și epitropii unei averi...” a fost, în cele din urmă, cîștigat în folosul cauzei naționale.

Între realizările lui Asachi în acest domeniu de mare însemnătate trebuie să amintim organizarea primelor școli ținutale — la Roman, Huși, Botoșani, Brlad, Galați și Focșani — a Institutului de educația fetelor, a școlilor sătești, a Școlii de arte și meserii etc.

Tot lui i se datorează organizarea și funcționarea Academiei Mihăilene, așezămînt inaugurat la 16 iunie 1835, și pe care Asachi ar fi vrut să-l facă accesibil „pentru toate stările de locuitori din cuprinsul țării”. În cuvîntarea ținută cu

prilejul inaugurării, el făcea un bilanț al succeselor înregistrate de învățământul principatului între 1828-1835, arătând că un număr de 3 240 elevi ieșiseră în acest răstimp de pe băncile școlilor. Cifra pare astăzi mică, dar pentru acel început de drum însemna foarte mult. În cadrul Academiei Mihailene s-au instruit numeroși tineri săraci, fapt care nu va întîrzi să nemulțumească atât pe domnitor, cît și pe unii mari boieri. Din dorința de a stăvilii accesul acestor tineri la învățământul superior, cîțiva mari boieri au propus introducerea limbii franceze ca limbă de predare, sub pretext că limba română ar fi nepotrivită acestei sarcini. Răspunsul lui Asachi și al altor cărturari patrioți a constituit o dovadă grăitoare în ceea ce privește înțelegerea definitivă a conștiinței naționale: „Comitetul răspunde că probele pînă acum înfățișate, atît în școalele de aici cît și în cele din Țara Românească și în cele pedagogice în statutele Austriei pentru nația românească, toate acestea dovedesc puțința lucrului și prilejurile ce va avea limba românească în viitorime”.

Învățământul superior a primit în anii următori o lovitură dureroasă prin desființarea, în 1847, a Academiei Mihailene și înlocuirea ei printr-un liceu francez. Justețea punctului de vedere promovat de Asachi s-a arătat însă cîțiva ani mai tîrziu, prin înființarea Universității din Iași. Predarea se făcea în limba română, despre care Asachi spunea cu îndreptățită mîndrie: „Această limbă are o vitalitate de neînvins și aceasta este o dovadă mai presus de orice că este vrednică de desăvîrșire pentru a deveni organul unei instrucții superioare”.

Pentru munca lui de peste două decenii în serviciul învățămîntului românesc, Asachi a fost de multe ori lăudat, atît în timpul vieții cît și după moartea sa. Cel mai frumos omagiu care i s-a adus ni s-a părut însă a fi aceste cîteva rînduri scrise în 1888, de un fost elev: „Mi-aduc aminte că între anii 1860-1869, în care am fost școlar, cînd se făcea serbarea școale-

lor, în fiecare an, la Trei Ierarhi, venea totdeauna la această sărbătoare bătrînul Asachi. Serbarea se termina totdeauna prin aceste cuvinte: «Trăiască Asachi, părintele școalelor române», iar bătrînul pleca de la această frumoasă serbare plîngînd”.

Depozitar al drepturilor compatrioților

„Mă grăbesc a vă înștiința că din voința dumisale împunternicului prezident al Divanurilor, dumneavoastră stn-teți rînduit a fi arhivist al Obșteii Obicinuitei Adunări”. Aceste cîteva vorbe, pe care Asachi le citea, în primele zile ale lunii ianuarie 1832, din documentul de numire, însemnau începutul unui alt drum anevoios dar plin de însemnătate pentru nevoile țării. S-a așternut pe lucru fără preget, avînd de făcut față unei multitudini de probleme: localul adecvat, specialiștii și, mai ales, depistarea și adunarea documentelor risipite în toată țara. Acestea se cereau a fi grabnic puse la adăpost și așezate în ordine. A primit în subordine, deocamdată, trei funcționari și ca lăcăș provizoriu al arhivei, o casă „încăpătoare și sigură”, „ce se găsește supt Gimnazia Vasiliană din ograda bisericii sfinților Trei Ierarhi”. La 10 martie 1832, făcea cunoscută publicului, prin intermediul *Abinei românești*, „alcătuirea unei arhive a țării, unde au a se păstra și orîndui toate acturile (delele) încheiate, atît cele administrative cît și judecătorești, precum și drepturile publice, care din lipsa unui asemenea așezămînt cu materialele istoriei, s-au înstrăinat”. La 19 aprilie adresa o cerere Logofetei Dreptății pentru „a face punere la cale cu toate sus arătatele acturi vechi și noi, aflătoare pînă acum în păstrare la Sfînta Mitropolie, să să iei și să să trimită în această Arhivă”. La 5 noiembrie înainta aceleași instituții propuneri concrete în legătură cu dispozițiile pe care autoritățile ar trebui să le dea spre a se obține documentele aflate la particulari și „la mănăstiri sau alte locuri publice”. El arăta că

ocîrmuirea ar trebui „să să adresarissăcă către guvernurile învicinate spre a să da voie de a scoate măcar copii vidimate... Asemenea documenturi originale, sau măcar copii întărite, vor informa un depozit prețios al Arhivei Statului, fiind încă și neapărat pentru istoria patrii...”

La 31 decembrie 1832 erau deja depuse 1 190 acte administrative și judiciare, pentru ca în 1836 să se ajungă la 40 000 dosare și condici, Asachi stăruind prin nenumărate adrese pentru suplimentarea posturilor din schema arhivei, pentru construirea unor noi dulapuri de depozitare sau pentru construirea unui local adecvat. Venit în control la 11 octombrie 1838, Costachi Sturdza, mare logofăt al Dreptății, constata greutățile pe care le întîmpina, „măcar că dumnealui arhivistul din a sa liafă mai țini încă doi scriitori peste acii a statului”, adăugînd apoi, „totuși am însămnat că regularisirea acturilor este după un mitod nemerit de a se putea afla cu înlesnire orice hîrtii cerute”. Domnitorul Mihail Sturdza a vizitat arhivele în ziua de 16 iunie 1844 și constatînd lipsa spațiului necesar depozitării celor 103 530 documente și dosare existente a ordonat „ca acele care ar fi sfîrșite de zece ani să se ardă și tot în această rînduială să se urmeze pe viitorime”. Asachi a avut îndrăzneala să se împotrivească acestei dispoziții nechibzuite, tergiversînd lucrurile pînă la scoaterea din domnie a lui Mihail Sturdza. Tot astfel, s-a împotrivit, cu succes, dispoziției de a se transporta la mănăstirile Neamț și Secu toate dosarele mai vechi și „nelucrătoare”. În această slujbă pe care a îndeplinit-o în ciuda tuturor greutăților, Asachi a făcut un serviciu neprețuit istoriei naționale, lăsînd în urma lui o arhivă bine organizată, cuprinzînd 142 221 acte. Era deplin conștient de însemnătatea misiunii pe care o îndeplinesc, căci scria cu legitimă mîndrie: „Am adunat interesante documente ale țării, răspîndite și dosite, am păstrat cu sfințenie acest sanctuar al drep-turilor compatrioților”.

Ciștișătorii concursului

„DOUĂ MILENII ȘI CINCI DECENII”

Al doilea concurs Magazin Istoric, ediția 1980, dedicat sărbătorii a 2 050 ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, sub conducerea marelui rege Burebista, s-a încheiat. Am primit 6 522 scrisori de la participanți din toate colțurile țării. Dintre acestea, 1 334 conțin răspunsuri exacte la toate cele 15 întrebări.

Cu și la precedentele ediții, numeroși concurenți au ținut să ne împărtășească gândurile lor privind concursul. Iată câteva dintre ele: Alexandru Vasile Bordași, jurist din Turda: „Felicitări pentru inițiativa și organizarea, celui de-al doilea concurs în anul 1980”. Ioan Rusu, muncitor din Bistrița Bârgăuului, jud. Bistrița-Năsăud: „Cu ocazia acestui concurs, am avut posibilitatea să cunosc mai bine originile și trecutul străvechi al poporului român”. Dănilă Waadt, student din comuna Șona, jud. Alba: „De interes deosebit sînt concursurile organizate. Prin ele se realizează o revitalizare a cunoștințelor acumulate prin citirea revistelor”. Ion Cocu Călin, elev din București: „Concursurile organizate de revistă m-au ajutat la îmbogățirea cunoștințelor de istorie. Mihai Pleșnicuță, profesor din Bacău: „Cu multă plăcere am participat la cele două ediții ale concursului din acest an”.

Gînduri care, împreună cu alte mărturii, constituie materialul emoționant ale dragostei și pasiunii cititorilor noștri pentru istorie, ale atașamentului față de revistă.

În urma tragerii la sorți, au fost desemnați cei 66 ciștișători, oameni ai muncii de profesioniști și vîrste diferite, din toate părțile țării. Astfel, printre ciștișătorii actualiei ediții se află elevi, profesori, ingineri, muncitori, țărani cooperatori, studenți, economiști, ofițeri, medici, electromeșteri, actori, chimiști etc.

Felicitîndu-i călduros pe ciștișători, ea și pe toți participanții care s-au străduit să răspundă celor 15 întrebări, mulțumim, totodată, tuturor celor care ne-au scris, transmițînd-ne propuneri și sugestii privind concursurile viitoare.

Ca de obicei, înainte de a prezenta numele ciștișătorilor, facem cîteva precizări:

— Premiile în obiecte pot fi ridicate de la sediul redacției, intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 5 ianuarie 1981 (luni-vineri între orele 15-17, sîmbătă: 9-13).

— Ciștișătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne ceară formularul tip pentru a delega o altă persoană care să ridice premiul.

— Abonamentele la Magazin Istoric pe un an și, respectiv, șase luni vor fi făcute începînd cu luna iulie 1981.

Și iată-i acum pe cei 66 ciștișători ai Concursului „Două milenii și cinci decenii”.

PREMIUL I, un televizor Olt

Emil Dănilă — Vaslui

PREMIUL II, 3 aparate foto Orizont Amator D

1. Daniela C. Marcu — Craiova
2. Eugen Filipescu — Tulcea
3. Michaela Doina N. Miștode — Buhuși

PREMIUL III, 2 stilouri Pelikan

1. Constanța T. Ungureanu — Galați
2. Ioan Cărăbaș — Deva

PREMIUL IV, 2 aparate foto 9 Smena Symbol

1. Nicolae Iliescu — Tirgoviște
2. Ion A. Bănescu — com. Moroeni, jud. Dimbovița

PREMIUL V, 2 aparate foto Smena 8 M

1. Samuil S. Iepure — com. Clumbrud, jud. Alba
2. Iulia I. Tulai — Cîmpia Turzii

(Continuare în p. 59)

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● ISTORIA DREPTULUI ROMANESC, VOL. I

(coordonator prof. univ. dr. docent Ioan Ceterchi).

Editura Academiei, București, 1980, 664 pp., 42 lei: procesul istoric al apariției și dezvoltării instituțiilor juridice pe teritoriul patriei noastre, din epoca destrămării genetice și pînă în feudalism.

● Nicolae Stoicescu — CONTINUITATEA ROMANILOR.

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 248 pp., 12 lei: o prezentare sistematică a istoriografiei consacrate originii și continuității românești pe meleagurile carpato-danubiano-pontice.

● D. Protase — AUTOHTONII ÎN DACIA.

Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, 200 pp., 14, 50 lei: persistența și felul de viață al populației băștinașe dace între anii 106-274/275 e.n.

● Aurel H. Golimas — UN DOMNITOR. O EPOCĂ.

Editura Sport-Turism, București, 1980, 272 pp., 19,50 lei: vremea lui Miron Barnovschi Moghila, voievod al Moldovei în 1626-1629 și 1633.

● Adina Berciu-Drăghicescu — O DOMNIE UMANISTĂ ÎN MOLDOVA. DESPOT VOĐA.

Editura Albatros, București, 1980, 152 pp., 5 lei: reconstituirea vieții și faptelor unui „personaj renașcentist, amestec de aleasă cultură umanistă și machiavelism”.

● Stelian Neagoe — VIAȚA UNIVERSITARĂ CLUJENĂ ÎNTERBELICĂ.

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, vol. I, 264 pp.; vol. II, 392 pp., 25 lei: locul și rolul universității clujene văzute pentru prima oară în contextul general al problematicei fundamentale a dezvoltării României în perioada dintre cele două războaie mondiale.

● Romulus Vuia — STUDII DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR, VOL. II (antologie de Mihai Pop și Ioan Șerb).

Editura Minerva, București, 1980, 612 pp., 39 lei: vezi și Magazin Istoric, nr. 7/1979.

● Ion V.T. Cojocaru — VALEA DOFTANEI.

Editura Sport-Turism, București, 1980, 200 pp., 15 lei.

● RETORICA ROMÂNEASCĂ (ediție îngrijită, prefață și note de Mircea Frînculescu).

Editura Minerva, București, 1980, 316 pp., 12,50 lei: antologie de texte din Ioan Molnar-Piuaru, Simeon Marcovici, D. Gusti, Cristu Negoescu, Al. Aman, V.A. Urechilă, Al.G. Drăghicescu, Gh. Adamescu.

● REVUE ROUMAINE.

Numerele 7-8-9-10/1980 din noua serie a Revistei române, ce apare în limbile franceză, engleză, rusă, germană, spaniolă, sînt dedicate în cea mai mare parte istoriei poporului român și valorilor civilizației sale, constituindu-se într-o originală și competentă inserție a contribuțiilor sale specifice la spiritualitatea europeană și universală.

O epocă din istoria Transilvaniei

DOMNIA LUI GABRIEL BETHLEN

ANDREI KISS,
Arhivele statului Cluj-Napoca

În cunoscuta sa Autobiografie, principele Transilvaniei Ioan Kemény (1661-1662), evocînd moartea principelui Gabriel Bethlen — după ce înșiră calitățile acestuia — continuă astfel: „Și a fost un om înzestrat și cu alte multe virtuți frumoase, deși, cu toate acestea, nici el nu putea fi lipsit de slăbiciunile omenești...” Admirator fără rezerve al principelui, Kemény înțelegea totuși că, pentru a-l reproduce fidel portretul, nu însemna să-l înfățișeze fără nici un cusur, căci o astfel de reprezentare n-ar fi fost decît în detrimentul omului pe care-l prețuia.

Drumul vieții

Gabriel Bethlen s-a născut în anul 1580, pe meleaguri hunedorene, în castelul de la Ilia, moșie primită de tatăl său, Wolfgang Bethlen, de la voievodul transilvan Ștefan Báthory*. La vîrsta de 12 ani, Gabriel a rămas orfan, ajungînd, împreună cu fratele său Ștefan, sub tutela fratelui mamei lor, Andrei Lázár, jude regesc din Lăzarea judele regesc al scaunului Ciuc. Orfanii au pierdut însă moșia de la Ilia, care le-a fost luată de principele Sigismund Báthory (1581-1602, cu întreruperi), astfel că Gabriel s-a văzut nevoit să intre în slujbă la curtea acestuia. Din această perioadă — 16 august 1593 — datează prima lui scrisoare cunoscută, în care relatează unei rude: „Noi pînă acum am învâ-

țat. Dar de acum, domnule, eu de voi avea posibilitatea, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă voi angaja la cineva, sau la Maiestatea Sa, domnul nostru [Sigismund Báthory], sau la altcineva... Moșia noastră de seamă, pe care am avut-o domnule, cetatea de care țineau vreo sută de case de iobagi, ne-a luat-o domnul de mai bine de un an, la vorbele mai multor oameni lingușitori”.

La curtea lui Sigismund, s-a bucurat de oblăduirea lui Ștefan Bocskay, mai tîrziu (1605-1606) ajuns și el principe al Transilvaniei, cu care era și înrudit. Cu toate acestea, Bethlen a urmat linia politică a lui Moise Székely (principe al Transilvaniei între mai-iulie 1603), care se pronunța pentru bune raporturi cu Poarta otomană, spre deosebire de orientarea inițială a lui Bocskay, de colaborare cu casa imperială germană. După lupta de la Teiuș, din 12 iulie 1602, în care adepții lui Székely au fost învinși de generalul Basta, Bethlen l-a urmat pe învins în exil, la pașa de Timișoara. Întorcîndu-se cu aju-

* Vinieta reprezintă o insignă cu deviza principelui Gabriel Bethlen.

tor otoman și tătar. Székely a fost din nou învins, la 17 iulie 1603, lângă Brașov, când a și căzut în luptă. Bethlen a pornit din nou în pribegie, în vilaietele Timișoarei și Belgradului, folosind acest timp pentru desăvârșirea instruirii sale (întreruptă din perioada când rămăsese orfan) și pentru însușirea cunoștințelor necesare activității politico-diplomatice. A legat prietenii, a stabilit relații, a pătruns în adâncurile gândirii otomane („fi cunosc firea turcului” — spunea el mai târziu), observând relațiile, intrigile și manevrele din culesul aparatului de stat otoman. A căpătat, astfel, o experiență pe care peste câțiva ani o va valorifica cu abilitate, în calitate de principe.

La vârsta de 23-24 ani, prestigiul lui Bethlen era atât de mare încât pribegii transilvăneni voiau să-l aleagă principe. Om chibzuit, Bethlen a refuzat propunerea, susținând alegerea lui Ștefan Bocskay, care a fost înscăunat de data aceasta cu sprijin otoman. După scurtă domnie a acestuia a urmat domnia la fel de scurtă a lui Sigismund Rákóczi (1607-1608), apoi principe a fost ales Gabriel Báthory. Între noul principe și Bethlen au fost, la început, raporturi bune. Curând însă chibzuința, clarviziunea, moralitatea și spiritul gospodăresc al lui Bethlen s-au confruntat cu nechibzuința, aventurierismul și imoralitatea principelui. Bethlen a pornit din nou în pribegie, fiind primit la Adrianopol, chiar de sultan. Apoi, când la 27 octombrie 1613, Báthory — ce stîrnise nemulțumirea cvasigenerală — a fost ucis de proprii săi oșteni, Bethlen, însoțit de oștile turco-tătare și cu ajutorul domnului Țării Românești (Radu Mihnea) și al Moldovei (Ștefan Tomșa) a venit în Transilvania, fiind ales principe al țării.

Proșperitate și cultură

Cei 16 ani de domnie ai lui Bethlen aveau să dovedească pe deplin că alegerea sa s-a dovedit binevenită. La preluarea domniei, țara se afla într-o situație economică grea. Bunurile fiscale ale principatului Transilvaniei — baza economiei statale în acea perioadă — fuseseră donate sau arendate. Războaiele îndelungate purtate pe teritoriul Transilvaniei secătuiseră țara. Minele nu mai aduceau venituri, visteria era goală. Neîncrederea plutea în jurul noului principe, neîncredere accentuată de faptul că o seamă de cetăți au refuzat să se supună autorității sale, iar obștea săsească s-a opus chiar tinerii, la Sighișoara, a primei Diete convocate după alegerea lui Bethlen.

Bun gospodar, adept al unei politici mercantile (de adunare în țară a banilor și aurului), principele a întreprins măsuri energice pentru întregirea bunurilor și veniturilor fiscale ale țării. Încă în 1615, Dieta a hotărât (la sugestia principelui) ca toate bunurile

fiscale înstrăinate începînd din 1588 de dife-
riți principii ce se succedaseră de atunci la
tronul Transilvaniei să revină fiscalității.

În același timp, a încurajat buna funcționare a minelor și ocnelor de sare, mineritul redevenind o îndeletnicire aducătoare de venituri. Pentru sporirea activității miniere — ca și a unor meșteșuguri — în timpul Războiului de treizeci de ani a adus în țară mineri pricepuți și meșteșugari persecutați pentru credința lor pe teritoriul stăpînit de Habsburgi. Dezvoltînd producția, Bethlen a dat un puternic impuls și activității comerciale — fiind el însuși cel mai mare negustor al principatului. Era, de pildă, cel mai mare exportator de vite spre Viena. Tot în vederea mării veniturilor visteriei a bătut — după obiceiul timpului — la începutul domniei bani de slabă calitate ca, pe urmă, în condiții de stabilitate economică, să treacă la emiterea unor monede bune, acceptate peste tot.

Din veniturile realizate, o importantă parte a fost rezervată trebuințelor armatei; însemnate sume au fost îndreptate și spre activități edilitar-culturale. În timpul domniei lui Bethlen au fost construite, reclădite sau amplificate o serie de obiective militare (cetăți și bastioane) și alte construcții, printre care acelea de la Iernut, Vințul de Jos, Blaj, Făgăraș, Oradea și Hunedoara. Alba Iulia, reînviată din ruine, a devenit o adevărată reședință princiară, unde se evidențiază o nouă curte domnească în adevăratul înțeles al cuvîntului, după modelul curților princiare italiene, cu clădiri în stilul Renașterii și al Barocului, luxos înzestrate, cu o renumită bibliotecă, în care aveau loc manifestări culturale oferite de muzicanti și actori aduși la curte.

Dealtfel, oblăduirea artelor și a culturii a fost o permanentă preocupare a principelui. După modelul academiilor protestante germane, dar și pentru a contracara învătămîntul iezuit în plină dezvoltare (principele fiind de religie protestantă), Bethlen a înființat la Alba Iulia, în 1622, Colegiul academic, unde a adus vestiți profesori din Germania, ca Martin Opitz¹, poetul umanist care recunoștea în graiul iobagilor români din jurul Zlatnei latinitatea limbii lor, ca profesorii din Heidelberg, Johann Heinrich Bisterfeld și Ludwig Philip Piscator, sau ca Johann Heinrich Alstedius din Hemborn. (Colegiul Academiei din Alba Iulia și curtea princiară, biblioteca și arhiva au căzut pradă asediului turco-tătar din 1658. Școala a reînviat însă în 1662 la Aiud, continuîndu-și activitatea pînă în zilele noastre. Azi în acest liceu — care continuă să poarte peste ani numele întemeietorului — se pregătesc să devină constructori ai societății noastre socialiste sute de copii români, maghiari, germani și de alte naționalități.) În 1624, principele a inițiat și o altă importantă măsură, menită să îmbogățească politica sa culturală. Este vorba de o hotărîre a Dietei prin care se asigura instruirea și a fiilor de iobagi, aceștia putînd să-și continue studiile fără

¹ Magazin istoric, nr. 6/1975.

ca stăpînii lor să le-o poată interzice. S-a deschis astfel o porţiţă spre valorificarea resurselor intelectuale ale iobăgimii, de care au profitat şi discipolii români ai colegiilor reformate din Alba Iulia, Aiud, Orăştie, Tîrgu Mureş şi Cluj.

Bethlen a fost şi un sprijinitor al cărturariilor şi al tipografiilor. În această ordine de idei, amintim că a intenţionat să înfiinţeze şi o tipografie românească la Alba Iulia şi să traducă în limba română *Biblia*, fireşte cu scopul de a sprijini propagarea calvinismului. Trebuie precizat că aceste tendinţe ale protestantismului — de traducere a cărţilor liturgice în limba poporului — au avut o contribuţie preţioasă la traducerea şi tipărirea diferitelor texte în limbile naţionale. Bethlen, calvinist convins şi participant la Războiul de treizeci de ani de partea protestanţilor, a fost tolerant faţă de alte confesiuni. Spre deosebire de cele afirmate de istoricul maghiar Nahlik Zoltan¹, trebuie să precizăm că atitudinea lui Bethlen de toleranţă faţă de alte confesiuni a fost dictată în primul rînd din raţiuni politice şi economice. Dealtfel, aşa cum sublinia chiar atunci patriarhul Constantinopolului, Chiril Lucaris, românii au sesizat acest pericol, refuzînd să adere la religia protestantă.

O încercare de reconstituire a Daciei

Cînd Bethlen a preluat domnia, Transilvania se afla la capătul unui şir lung de războaie — de aproape două decenii — care pustiiseră principatul. De aceea, grija de căpetenie a principelui a fost să asigure liniştea în ţară. O

primă preocupare a constituit-o reglementarea relaţiilor cu Imperiul habsburgic.

Încă de la începutul domniei, Bethlen a avut de înfruntat ostilitatea Habsburgilor care doreau un principat devotat lor. În acest scop, curtea din Viena a sprijinit acţiunile unui pretendent la tronul Transilvaniei, Homonnai György, acţiuni eşuate însă datorită iscusinţei lui Bethlen. În cele din urmă, Bethlen a obţinut recunoaşterea ca principe şi de către curtea din Viena, dar trebuie spus că în culise manevrele pentru înlăturarea sa au continuat şi după această recunoaştere.

În 1619, situaţia lui Bethlen era într-atît de consolidată, încît după izbucnirea, în 1618, a Războiului de treizeci de ani el s-a alăturat beligeranţilor protestanţi împotriva Habsburgilor². În alianţă cu cehii, oastea lui a ajuns pînă sub zidurile Vienei, principele a intrat în posesia coroanei ungare, iar Dieta maghiară l-a ales ca rege al Ungariei. Dar, deşi în titlatura sa a folosit timp de 16 luni acest titlu, în cele din urmă nu s-a încoronat. Principele a dat astfel dovadă de clarviziune şi înţelepciune politică, mergînd nu spre o politică de

ascuţire a conflictului cu Habsburgii (pretendenţi şi ei la coroana ungară), ci deschizînd porţile spre o înţelegere cu ei. Aceasta s-a şi realizat, prin încheierea, la 6 ianuarie 1622, a păcii din Mikulov, cu prevederi avantajoase pentru principe: acestuia i se recunoştea stăpînirea Partiumului şi păstra, pe timpul vieţii, şapte comitate din Ungaria de Sus.

Ostilităţile cu Habsburgii au continuat totuşi şi în anii următori, cînd Bethlen a mai condus împotriva lor două campanii. Pacea de la Viena (1624) şi cea de la Bratislava (1626), care au urmat acestor campanii, au repetat prevederile celei de la Mikulov. Concomitent, Bethlen a căutat şi pe altă cale moderarea relaţiilor cu Habsburgii. Murindu-i soţia, Suzana Károlyi (11 mai 1622), a încercat o înrudire — prin căsătorie — cu Habsburgii. Nereuşindu-i planul, în primăvara anului 1626, s-a căsătorit cu Ecaterina de Brandenburg, care după moartea lui a devenit principesă a Transilvaniei (1629-1630).

În 1627, marele său adversar, cardinalul Peter Pázmány, informa curtea Habsburgilor că Gabriel Bethlen făcea demersuri la Poartă în intenţia de a constitui, sub domnia sa, un regat al Daciei care să cuprindă sub suzeranitate otomană — Transilvania, Ţara Românească şi Moldova. În acelaşi timp, Bethlen însuşi, în scrisoarea sa către trimisul la Constantinopol, arăta că papa şi împăratul Habsburg i-au promis să-l facă monarh al regatului care ar include Moldova, Ţara Românească şi unele teritorii din apusul Transilvaniei. La numai cîţiva ani de la marea epopee făurită de Mihai Viteazul — unirea celor trei principate româneşti sub un singur sceptru — tentativa lui Gabriel Bethlen demonstrează audienţa de care se bucura în epocă ideea făuririi unui stat care să cuprindă laolaltă Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, ca şi faptul că în conştiinţa acelor vremi ele continuau să persiste sub numele antic de Dacia.

De asemenea, cum rezultă din corespondenţele sale ulterioare, spre sfîrşitul vieţii l-a preocupat ideea de a obţine coroana Poloniei.

Plăcuta, frumoasa pace

Preocuparea lui Gabriel Bethlen de constituire a unui regat al Daciei izvoră în primul rînd din dorinţa de a contrapune ameninţării celor două puteri (Imperiul otoman şi Imperiul habsburgic), o forţă politică în stare să păstreze autonomia ţării sale şi chiar să-i asigure independenţa. În acelaşi scop, încă de la urcarea pe tron a fost preocupat de menţinerea bunelor relaţii cu Ţara Românească şi Moldova. La 25 noiembrie 1613, în tabăra de la Orşani, Bethlen a dat mîna cu cei doi domni — Radu Mihnea şi Ştefan Toţna — jurîndu-şi reciproc că vor fi ca fraţii şi se vor ajuta pînă la moarte. Bunele raporturi eco-

¹ Vezi articolul *Amintindu-ne de Bethlen Gabor...*, în publicaţia *Kozneveles*, nr. 35/1980.

² *Magazin istoric*, nr. 3/1974.

nomice și politice cu celelalte principate românești au fost, dealtfel, o constantă a activității principelui, demonstrând — ca și proiectul reunirii lor într-un singur regat, al Daciei — că în ochii contemporanilor ele constituiau organic, o unitate.

Gabriel Bethlen a venit în țară cu ajutor otoman și a fost adeptul menținerii unor bune relații cu Poarta. Din acest motiv, mulți dintre contemporani, alimentați de forțele habsburgice, l-au acuzat de filoottomanism. În realitate, el a dorit la fel de mult eliberarea țării de sub dominația Semilunii, știind că principalul obiectiv al lumii creștine trebuia să fie alungarea otomanilor de pe teritoriile ocupate. Spre deosebire de mulți dintre contemporani, și-a dat însă seama că acest dezerdat putea constitui doar un program de viitor, Poarta fiind încă foarte puternică. Era conștient, totodată, de pericolul pentru Transilvania, al înlocuirii unei dominații cu o altă dominație străină. Caracterizându-i politica externă, principele Ioan Kemény afirma că „pe ambii împărați puternici i-a ținut în *aequilibrio* [în cumpănă], față de el însuși și față de patria sa”. Bethlen însuși, referindu-se la situația țării sale între cele două puteri scria: „Între cele două rele aș considera de cel mai mare folos, împreună cu existența libertății patriei noastre, plăcuta, frumoasa pace”.

Adept al bunelor relații cu Poarta, principele a înțeles totodată să apere pe toate căile demnitatea țării, a știut să impună respect. Chiar la suirea pe tron, când oștile turco-tătare au luat 25 000 robi, a intervenit energic pentru eliberarea oamenilor. Cîțiva ani mai târziu, când otomanii i-au cerut, concomitent, să predea cetatea Ineu, să plătească tributul și să se alăture, cu oastea sa, armatei lui Skender pașa, Bethlen a răspuns: „Preaputernicia sa mi-a poruncit deodată trei lucruri... Este o lipsă în această chestiune, anume că nu pot da deodată oaste și dare, pentru că nici de la țărânul iobag nu putem pretinde decât ceea

ce este dator: să-și dea dare obișnuită, să meargă la oaste nici stăpînul său nu-l silește, sau dacă-l silește nu ia darea de la el”.

Cunoscînd bine Imperiul otoman a știut să folosească slăbiciunile înalților săi dregători și — în același timp — cînd a fost nevoie a manifestat și tărie față de ei. Iată ce spunea în instrucțiunile date lui Baltazar Kemény, trimis să ducă tratative la Poartă: „Domnia sa... să aibă în vedere firea turcului, care, unde recunoaște o stare de frică, acolo încearcă să-i stea pe gîtul, grumazul oricui, oriunde. În schimb, unde e ținut cu măsura cuvenită, acolo și el arată bunăvoință amabilă cu lingșurii și prefăcătorii”.

A acordat atenție organizării unei armate puternice. A reușit: oastea înfăptuită de el a asigurat prestigiul Transilvaniei pe cîmpurile de luptă ale Europei în Războiul de treizeci de ani. Totodată, în toți cei 16 ani de domnie, țara sa a fost ferită de invazia dușmanului. Cum spunea însuși principele: „În decursul a șaisprezece ani, picioarele cailor inamicului nostru nu au apăsât pămîntul patriei noastre”.

Întreaga sa viață, Bethlen a muncit neobosit pentru binele țării. Deși arhiva principatului a fost distrusă în 1658, pînă în prezent cunoaștem aproape o mie de scrisori și instrucțiuni provenite de la el. Acestea sînt principalele izvoare ale politicii și țelurilor sale — dezvoltînd o adîncă și multilaterală viziune asupra situației interne și externe a Transilvaniei. Desigur, domnia și-a avut limitele ei, izvorite în primul rînd din poziția de clasă a principelui de reprezentant și sprijinitor al nobilimii. A murit la 15 noiembrie 1629, în plină putere, la vîrsta de numai 49 ani. A lăsat, după o domnie de 16 ani, un principat transilvănean autonom puternic, cu un prestigiu european consolidat; anii săi de domnie pot fi considerați, pe bună dreptate, o epocă în istoria Transilvaniei.

PLANSELE NOASTRE

① Vedere de pe Bulevardul Capucinilor din Paris, în ajunul primului război mondial, tablou de Jean Béraud (sus) și bătălia de la Verdun „care a marcat o cotitură decisivă în mersul războiului pe frontul francez” (Michel Mourre, *Dictionnaire d'histoire universelle*, vol. II). Pictură de A. Brenet (*Arsenalul războiului secret*, p. 33)

②③ Bun gospodar, iscusit diplomat, oștean viteaz, principele transilvan Gabriel Bethlen a slujit neobosit, de-a lungul întregii vieți, interesele țării, făcînd din principatul autonom al Transilvaniei un stat puternic și înfloritor. Gravură din *Trachterkabinett Siebenbürgens* înfățișîndu-l pe principe; podoabe din aur, argint și pietre prețioase aparținînd principilor Transilvaniei din sec. XVII aflate în Tezaurul Muzeului de istorie al R.S. România (*Domnia lui Gabriel Bethlen*, p. 29)

④ Detaliu din tabloul *Cele șapte păcate capitale*, operă semnată, în 1933, de pictorul antihitlerist Otto Dix. După volumul *La Resistenza in Europa*, Roma, 1970 (*Ei s-au opus lui Hitler...*, p. 38)

GABRIEL BETHLEN.

În preajma primului război mondial

ARSENALUL

RĂZBOIULUI SECRET

JEAN-PIERRE ALEM

Am urmărit în ultimele două numere ale revistei, 10 și 11/1980, prin intermediul lucrării istoricului francez Jean-Pierre Alem, *L'Espionage à travers les âges* (Spionajul de-a lungul veacurilor), câteva momente din istoria acestui gen de informații. Iată un nou episod din lucrarea amintită, în care este relatată lupta dintre rețelele de spionaj germane și franceze în preajma primului război mondial. Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Încă de la sfârșitul secolului XIX, serviciul de informații german constituia o divizie a Marelui Stat Major al armatei și cuprindea trei secții organizate după criterii geografice, având ca domenii Europa Occidentală și America, Europa Orientală și Asia, Europa Meridională și Africa. Serviciul era condus de un general, iar secțiile de ofițeri superiori.

Fiecare din secțiile geografice dispunea de atașați militari sau de alți ofițeri, aflați în misiune în sectorul respectiv, precum și de agenți civili. Aceștia din urmă erau împărțiți în două categorii: unii se ocupau cu supravegherea generală a respectivei zone geografice; alții erau însărcinați cu obținerea de informații concrete privind materialele militare, planurile operațiilor etc. Numărul agenților din ambele categorii era considerabil. În Franța, activau circa 9 000. Sub diverse acoperiri, ei foiau în nordul și estul țării, în regiunea pariziană și pe Coasta de Azur. Mulți dintre ei erau origi-

nari din Alsacia și din Lorena, fiind folosiți, în special, în serviciile căilor ferate; alții erau belgieni sau elvețieni. În Franța, în 1913, serviciul de informații german folosea aproape 2 000 femei ca agente. Alte filiale, instalate în Belgia, Grecia, Elveția și Spania constituiau pilonii acestui serviciu.

O organizație atât de puternică avea nevoie de un buget considerabil. În total, la sfârșitul secolului, bugetul anual se ridica la peste 8 milioane franci francezi. Această impresionantă descriere a serviciului de informații german (Nachrichtendienst) este făcută de cărțile, articolele din reviste și de rapoartele ofițerilor Biroului 2 (serviciul de informații al armatei franceze).

Colonelul Nicolai contra colonelului Dupont

Este interesant să comparăm aceste date cu relatările făcute, mai târziu, de însuși

șeful serviciului secret german colonelul Walter Nicolai. După moartea lui Stieber (șeful serviciului german până în 1880), scria Walter Nicolai, specialiștii în probleme de informații au fost trecuți în cadrele armatei, ocupându-se de chestiuni pur militare. Conducerea militară a consimțit totuși să păstreze un serviciu de informații în cadrul armatei, destinat să devină operațional numai pe cîmpurile de luptă, dar au respins ideea unui organism de informații global, ceea ce a dus la neglijarea totală a aspectelor politice și economice furnizate de sistemul de spionaj anterior. Bugetul serviciului de informații a fost redus la 300 000 mărci pe an. Numai iminența războiului care se profila i-a permis lui Ludendorff să obțină o creștere a acestui buget la 450 000 mărci.

Până în 1906, serviciul număra numai câțiva ofițeri, dintre care unul singur la Berlin, iar ceilalți în zonele de frontieră. În ajunul războiului, serviciul de informații con-

stituia Divizia III B a Mare-lui, Stat Major, condusă de un ofițer superior specializat în probleme de spionaj, care avea ca adjuncți doi alți ofițeri. Existau doar două secții, una pentru Franța și alta pentru Rusia; o secție engleză, de mult timp proiectată, nu fusese constituită, din lipsă de bani și de specialiști.

În schimb, colonelul Nicolai prezintă a aproape admirativ dezvoltarea și eficacitatea serviciului secret francez. Istoricul Richard Rowan reproduce în *Story of Secret Service* (Istoria serviciului secret) o schemă din sursă germană, executată probabil de oamenii lui Nicolai, în care sînt trasate ramificațiile serviciului de informații francez. Acest organism apare ca un nucleu spre care converg nenumărate raze ce pornesc de la izvoarele instituțiilor franceze: ambasadă, organisme economice (bănci, mari societăți), agenții de presă etc. Este un grafic impresionant care demonstrează că Franța întreagă fusese mobilizată pentru a servi cauza informării serviciului secret. La frontiera franco-germană, de pildă, sub conducerea unui întreg grup de comisar special, însărcinați cu recrutarea agenților, birourile de spionaj, plasate pe lângă guvernatorii din Belfort și Verdun și Corpul 20 armată de la Nancy, organizau operații de informare în teritoriul german.

Spionajul francez era bine organizat în Belgia, Luxemburg și Elveția. Agenții săi și-au procurat planurile forturilor din vestul Germaniei și ale podurilor de pe Rin, studiind posibilitățile de trecere peste fluviu între Trêves și Thionville; în același timp, ei supravegheau mișcările de trupe germane. Un sistem de comunicare prin porumbelii călători lega rețelele de spionaj din Olanda de cele din Elveția. În această din urmă țară, serviciul de informații francez avea un centru la Geneva, care folosea 86 persoane, și un altul la Bâle; ultimul pregătea sabotarea căilor ferate germane.

Franzezii, printr-un scrupul care îi onorează, nu au scris nimic despre serviciul lor secret din această perioadă. Co-

lonelul Dupont, care fusese omologul lui Nicolai în Franța, nu ne-a lăsat memorii; tăcerea specialiștilor francezi este totuși întretăiată de suspine profunde. Într-adevăr, din rapoartele lor asupra spionajului german și omniprezenței sale se poate discerne re-proșul față de guvern, vinovat de a fi refuzat ofițerilor serviciului de informații franceze mijloacele și fondurile necesare pentru întreprinderea unor acțiuni serioase.

Bancheri, negustori de cai și de hamei

Găsim deci atât în descrierile francezilor cît și ale germanilor, aprecieri exacte opuse, fiecare exaltînd forța adversarului și minimalizînd, în aceeași proporție, pe a sa proprie. Dar pentru a ne convinge de valoarea celor două servicii rivale, să examinăm cîteva din operațiunile realizate de fiecare dintre ele.

Dacă Germania nu dispunea în Franța, în ajunul primului război mondial, de 20-25 000 agenți, așa cum declarau unele surse, avea cu siguranță mai multe sute, din care unii foarte bine implantați. Printre aceștia s-a numărat și Ludwig Windell, care a activat în Franța încă din 1892. Windell era un fost ofițer — locotenent în Regimentul 15 infanterie prusacă — și care, în 1889, trecuse în poliția secretă. Succesul uneia din primele sale misiuni i-a scurtat însă cariera; însărcinat să ancheteze originea scrisorilor anonime, care prezentau familia imperială într-o lumină scandalosă, el a demascat vinovatul în opt zile. Dar acesta era chiar fațetea împărătesei. Zelul său deosebit i-a adus revocarea și exilul.

Windell a trăit cîtva timp în Statele Unite, de unde însă a revenit destul de repede. Cîrînd s-a pus la dispoziția baronului Delbrück, șeful serviciului secret și a realizat o serie de acțiuni importante. În timpul marilor manevre din 1892, Windell s-a deplasat, în uniformă de maior francez, în mijlocul liniilor franceze; în 1893, s-a aflat

într-o misiune de spionaj la Toulon. Trei ani mai tîrziu, în 1896, a subtilizat serviciu generalului de Boisdeffre, ministrul de război, în care se afla planul mobilizării armatei franceze. În 1897, a sustras de la Ministerul de război planul fortificațiilor din regiunea Parisului. El a reușit o adevărată lovitură de maestru, angajîndu-se ca șofer al unui alt ministru de război, generalul Mercier, pe care l-a însoțit în inspecție în punctele fortificate din Alpi.

Stieber nu avusese prea mult succes în tentativa de a implanta o rețea de spionaj în rîndul lucrătorilor de la Căile ferate franceze. Succesorul său, baronul Delbrück, a avut mai multă șansă, abordînd acest obiectiv dintr-un unghi diferit. Renunțînd la a corupe pe muncitori, el a introdus în rețeaua feroviară o societate care folosea și funcționari germani. Manevra a avut la origine inițiativa unui filantrop francez, Lavanchy-Clarke, care fondase „Atelierele pentru orbi”. Această instituție a fost apoi autorizată să plaseze în gări distribuitoare automate de bilete, din cîștigurile cărora o parte era vîrsată în beneficiul orbilor. Pentru a exploata această concesiune, Lavanchy-Clarke crease Compania generală franceză a distribuitorilor automate de bilete, al cărei sediu se afla la Paris. Un om de afaceri german, naturalizat francez, Gaston Delbrück, văr al șefului spionajului german, a intrat în această afacere și, cu concursul bancherului german von Schickler, a obținut majoritatea acțiunilor companiei, l-a înlocuit pe Lavanchy și a devenit director. Cîrînd după aceea, Gaston Delbrück a introdus, pentru întreprinderea automatelor din gări, personal de origine germană, plasîndu-și astfel agenții în punctele strategice. Noul director a uitat un singur lucru: să verse orbilor sumele care le reveneau. Aceștia i-au intentat proces și astfel activitatea lui G. Delbrück a trebuit să înceteze. Dar asta s-a întîmplat de abia în luna mai 1914!

Serviciul de informații german avea sub controlul său și Societatea franceză de supraveghere și securitate a

imobilelor, creată în 1910 de doi germani, Boltz și Müller; primul a devenit căpetănea francez în 1913. Această societate își desfășura activitatea principală pe Coasta de Azur; agenții săi pătrundeau noaptea în reședințele abonaților absenți și cotebăiau prin actele unor personaje foarte importante. Boltz și Müller au fost arestați în -1914. Puțin cam prea târziu!

Theodore Weill, fost polițist la Magdeburg, s-a instalat în Franța în 1905, ca reprezentant al depozitelor de hamei venit din Germania. El invita des, pe terenul său de vânătoare din Ardeni, mari industriași și oameni politici. Deși a fost suspectat de spionaj încă din 1912, nu s-a năliniștit, știind că are multe cunoștințe sus-puse. În 1914, ca locotenent de Stat major francez, a servit drept ghid trupelor nemțești în nordul Franței. Un alt agent german, care se dădea drept negustor de cai, instalat mai întâi în Belgia, apoi la Sedan, a creat o rețea de spionaj despre care Biroul 2 a aflat, întimplător, datorită unei spargerii comise la Berlin, în casa unui agent german, de către spioni francezi. Rețeaua cuprindea nu mai puțin de 82 informatori.

„Frumoasa Lison” și submarinele franceze

Spioanele germane erau și ele prezente în Franța. Nu existau, bineînțeles, 2.000, cum exagerau sursele franceze. Printre agente se număra și Elsa Schoeller, pensionară a unei case de toleranță din Paris, strada Provence. Ea a avut însă slăbiciunea să se îndrăgostească de un tânăr francez și a intenționat să abandoneze dubla funcție de agentă și prostituată. A primit însă ordinul să se transfere într-o „casă” din Toulouse. Refuzând să țină seama de această dispoziție, ea i-a mărturisit amantului adevăratul său rol și s-a căsătorit cu acesta. Ca urmare, a fost găsită într-o noapte, înjunghiată, lângă parcul Montsouris. Ancheta a arătat că nu era vorba de o crimă comisă de un proxenet, ci de o

execuție organizată de centrul de spionaj din Stuttgart. O altă spioană, frumoasa Marthe Dubreuil, care era manechin la o casă de modă, nu a avut mai mult noroc. Ea n-a fost înjunghiată, ci împușcată în împrejurări nelămurite, la începutul războiului.

Rezultate importante pentru Germania a obținut și spionul de origine franceză d'Ecqueville, fost elev al Școlii de geniu maritim și inginer la Ministerul marinei. La începutul secolului, germanii erau foarte interesați să cunoască studiile asupra submarinelor, pe care le făceau doi mari specialiști — Maxime Laubeuf în Franța și Simon Lake în Statele Unite. D'Ecqueville a reușit să le furnizeze planurile franceze și astfel, în 1904, Uzinele „Krupp” din Kiel au lansat o serie de submarine care, cu câteva modificări erau copia submersibilului francez „Sirène”.

Colonelul Nicolai vorbește în memoriile sale despre importante rețele de spionaj franceze instalate în Belgia și Elveția. El nu spune însă că servicii de informații germane erau organizate de multă vreme în aceleași locuri, la Bruxelles, Geneva și Lausanne.

La Bruxelles, Stieber numise ca șef de rețea pe un spion de mare valoare, Richard Cuers. El a recrutat, prin 1889, un agent foarte bun, Pierre Theissen, alias Talbot, care trebuia să-l înlocuiască, după ieșirea sa la pensie, în 1901. Theissen era un ziarist belgian, editorul ziarului *La Réforme de Bruxelles*, și specialist în probleme militare. În 1891, el a reușit să realizeze un mare succes, cumpărând de la un adjutant francez una din primele puști Lebel ieșite din uzinele franceze. Arestat pentru spionaj în cursul unei călătorii în Franța, a fost condamnat la cinci ani de închisoare. După eliberare, s-a întors la Bruxelles și și-a continuat activitatea de spion, furnizând informații despre ofițerii ieșiți dintre primii din școlile militare. În 1907, a primit o misiune de maximă importanță — să procure codul telegrafic al marinei franceze.

Theissen s-a adresat în acest scop unei prietene, care îi

era și agentă la Toulon, și care era cunoscută în lumea interlopă sub numele de „frumoasa Lison”. Aceasta s-a gândit imediat la unul din amanții săi, aspirantul Paul Ullmo, de pe nava „Carabine”. După ce a primit acordul lui Theissen, și-a pus planul în aplicare: l-a antrenat pe aspirant în cheltuieli nebunești, care i-au înghițit cei 70.000 franci primiți dintr-o moștenire și l-a inițiat în consumarea de opium. Când tânărul a fost ruinat, agenta i-a anunțat hotărârea sa de a-l părăsi... dacă nu-și va reface averea printr-un mijloc pe care i-l va indica ea. Ullmo a cedat și, începând din acel moment, s-a delectat un schimb de corespondență, prin intermediul anunțurilor date la „mica publicitate” dintr-un ziar, între Dl. Paul (Ullmo) și Dl. Pierre (Theissen). S-au ivit însă două dificultăți: pe de o parte, Ullmo nu putea să-și procure codul decât în absența comandantului navei, timp în care îi ținea locul, iar pe de altă parte, pretențiile tânărului ofițer erau exorbitante — 950.000 franci.

Totul a fost, în sfârșit, pus la punct și, într-o zi din iarna anului 1907, întâlnirea a avut loc la Ollioules, când codul urma să fie schimbat, contra sumei fixate. Dar din nefericire pentru cei doi spioni, poliția era deja la fața locului. Theissen a reușit să scape, dar Ullmo a fost prins. În februarie 1908, un consiliu de război l-a condamnat la închisoare pe viață. Theissen și-a continuat însă activitatea în Belgia până la începutul războiului. Deși cunoscut în Ministerul de interne francez, el era protejat de ambasadorul Franței la Bruxelles, căruia i-a servit, poate, ca informator.

După începerea ostilităților, guvernul francez a cerut și a obținut extradarea sa. La proces s-a declarat că „activitatea sa a cauzat grave prejudicii Aliaților”. Dar, într-o vreme în care condamnarea la moarte se acorda cu ușurință, Theissen a reușit să scape de pedeapsa capitală, fiind condamnat, la 25 septembrie 1915, la deportare pe viață.

În românește de
-00- 68DS04 Mrs. Iena MAMINA

OLANDEZII SALUTĂ UNIREA ROMÂNILOR

H. J. HAZENWINKEL

Relațiile diplomatice dintre România și Olanda au fost stabilite în anul 1880. Legăturile dintre cele două țări au continuat să se dezvolte îndeosebi în ultimele decenii, și în domeniile economic, cultural și științific, în interesul ambelor popoare. Tradiția acestor legături a fost subliniată într-un articol apărut în revista B. Z., publicație lunară a Ministerului de externe al Olandei. Autorul, istoricul olandez H. J. Hazenwinkel, consultând documente inedite din arhiva fostei Legații olandeze de la București (din 1966 legația a fost ridicată la rangul de ambasadă), precum și alte lucrări, reliefează contactele diplomatice româno-olandeze în perioada de la sfârșitul primului război mondial. Publicăm acest articol într-o formă prescurtată; titlul aparține redacției Magazin istoric.

Sibiu, decembrie 1918

Cînd a izbucnit primul război mondial, trimisul olandez la București era dr. C. G. W. F. van Vredenburg, aflat în acest post încă din 1910. La Haga, guvernul român era reprezentat, din 1911, de către C. M. Mitileneu.

La 15 februarie 1918, van Vredenburg a fost mutat la Stockholm. Cîva timp, activitatea legației a fost girată de Jonkheer G. L. van der Maesen de Sombreff, om de afaceri cu numeroase și importante relații în cercurile înalte ale Bucureștilor. În august 1918, Maesen, împreună cu consulul general H. Jacobson, au părăsit România. Eveni-

mente de la sfârșitul anului 1918 au întîrziat revenirea în țară a lui Maesen. În calitatea sa de cel mai înalt funcționar olandez, C. B. de Bruyn, procurist, iar mai târziu director-adjunct al societății petroliere „Astra română”, a preluat pentru perioada respectivă conducerea legației. În această calitate, el a apărut nu numai interesele compatrioților săi — reușind să obțină grațierea celor aruncați în închisoare de ocupanții germani — ci și pe ale unor cetățeni originari din țările Antantei, aflați în aceea vreme în București. S-a îngrijit, de asemenea, de păstrarea bunurilor — mobilă de valoa-

re, antichități, bijuterii, bani etc. — depuse la legație de cetățeni români care se refugiaseră în Moldova. După cum a apreciat mai târziu de Bruyn, valoarea acestor bunuri se ridica la zece milioane lei, în moneda vremii.

În tot timpul războiului, presa olandeză și-a ținut cititorii la curent cu evenimentele ce se petreceau în România. Astfel, pe 3 și 4 decembrie 1918, în ziarul nostru se putea citi următoarea știre transmisă de Agenția de presă germană „Wolff”: [la Alba Iulia], „Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Ungaria

proclamă unirea tuturor românilor, și a ținuturilor locuite de români, cu România... Pînă la întrunirea Constituantei, aceeași Adunare națională garantează autonomia provizorie a tuturor ținuturilor sus-numite". La 12 decembrie, ziarele olandeze au publicat o informație a Agenției de presă franceze „Havas”, în care se arăta că la 15 noiembrie „Congresul pentru Bucovina...”, unde au fost invitate naționalitățile ro-

plenipotențiar al Olandei în România.

Hendrik Pieter Müller nu era diplomat de profesie, ci om de afaceri. În 1919, în vîrstă de 61 ani, nu mai era dispus să ocupe o funcție oficială. A fost necesară insistența ministrului afacerilor externe, dr. Jhr. H.A. van Karnebeek, pentru a se decide să intre în viața diplomatică. Așa cum fusese sfătuit de trimisul Franței la Haga — și-a adăugat numelui de Mül-

El a desfășurat o vie activitate pentru a-și face țara mai binecunoscută de români. În același timp a căutat el însuși să pătrundă, cît mai adînc, în realitățile românești. În două rînduri a făcut lungi călătorii în Transilvania, zăbovind, mai ales, în sudul acestei provincii, călătorii din care a păstrat amintiri de neuitat: „Drumurile sînt bune — scria el — satele reconstruite și bine întreținute; bunăstarea domină peste tot. Fiecare metru de pămînt arabil este cultivat. Anul acesta a plouat din belșug, așa că recolta se anunță bogată”. Întrevăzînd posibilitatea unor legături comerciale a sugerat ministrului de externe olandez să trimită în Transilvania un viceconsul specializat în probleme economice.

Oamenii de afaceri din România erau și ei interesați să continue relațiile comerciale cu Olanda, care nu fusese afectată deloc de război. Marea fabrică de piele și încălțăminte a fraților Renner din Cluj își procura piei din Olanda. Alți comercianți doreau să cumpere flori (care se importau din țara noastră și înaintea de război), să achiziționeze lînă neprelucrată, pentru fabricile din Timișoara, sau să cumpere heringi și batog. Pe de altă parte, fabrica de pălării din Timișoara exporta produse în Olanda; alte mărfuri care se vindeau ușor în Olanda erau sarea, spiritul și lemnul.

Deschiderea Universității române din Cluj, a constituit un prilej de întărire a legăturilor culturale și științifice dintre Olanda și România. În cuvîntarea rostită cu această ocazie, amintind de relațiile pe care, încă din sec. XVII, Universitatea din Utrecht le întreținea cu foruri românești de înaltă cultură, Müller a spus: „Dorim să credem că legăturile existente se vor menține în continuare și că se va ajunge la o cooperare fertilă și trînică între dumneavoastră și noi, și în domeniul științelor”.

mână, polonă și germană..., s-a anunțat unirea necondiționată cu România”.

În acea vreme, printre personalitățile din Olanda care, apreciînd România, doreau să stabilească legături economice cu ea, s-a aflat și dr. Hendrik P.N. Müller. România, arăta el, a devenit după război cea mai importantă țară balcanică; este, deci, în interesul nostru să luăm în considerare industria petroliferă românească și comerțul ei cu cereale. Prin decretul regal nr. 75, din 18 ianuarie 1919 Müller a fost numit trimis extraordinar și ministru

ler, care avea rezonanță germană, pe cel al proprietății sale Werendijcke, devenind Excelența Sa dr. Hendrik P.N. Müller van Werendijcke.

Müller cunoștea capitala României încă din 1903, cînd o vizitase cu prilejul unei călătorii în Balcani. Între timp țara se schimbase în multe privințe. A sosit la București în 26 aprilie 1919, bucurîndu-se de o primire cordială.

Că omagiu adus Olandei și trimisului reginei, Müller a fost printre primii diplomați invitați de regele Ferdinand, după război, la un dineu.

EI S-AU OPUS LUI HITLER...

NICOLAE MINEI

De-a lungul celor trei decenii și jumătate care s-au scurs de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, problema rezistenței germane împotriva lui Hitler a fost abordată în moduri variate, ba chiar contradictorii. Multe dintre aceste tentative de prezentare și interpretare a fenomenului ajung la concluzii doar parțial corecte, deși pornesc de la premise de o corectitudine integrală. Așa se întâmplă, de pildă, cu teza care neagă, pur și simplu, existența unei opoziții antinaziste între 1939 și 1945, cel puțin pe teritoriul celui de-al treilea Reich. Ideea s-ar putea rezuma cam așa: toți adversarii zvasticii au fost fie exterminați, fie aruncați în temnițe sau lagăre de concentrare, fie siliți să emigreze. E o viziune care reflectă realități incontestabile, dar nu întreaga realitate.

Cam la fel stau lucrurile cu cel care, analizând cauzele și desfășurarea atentatului eșuat de la 20 iulie 1944¹, consideră că organizatorii lui au vrut să se descotorosească de Führer nu pentru că nu l-ar fi împărtășit obiectivele politice și militare, ci pentru că se temeau că el nu le va atinge, ba chiar că va pierde și ceea ce câștigase până atunci. Altfel spus, complotiștii de la 20 iulie au vrut să-l elimine pe Hitler, pentru a păstra cuceririle lui. Și în această teză intră o masivă doză de adevăr, dar nu tot adevărul.

În sfârșit, o a treia școală de gândire, fără a tăgădui existența unor manifestări de împotrivire față de nazism, le atribuie un caracter esențialmente sporadic, individual și dezorganizat. Susținătorii acestui punct de vedere au și ei dreptate — în mare măsură, dar nu pe de-a-ntregul.

Tezele menționate mai sus, ca și diversele lor variante, ajung în ultimă instanță la o concluzie cu caracter general, chiar dacă nu totdeauna ea e formulată explicit: spre deosebire de restul popoarelor Europei, germanii s-ar fi raliat lui Hitler, în covârșitoarea lor majoritate, sprijinindu-l fără rezerve în tot cursul celor doisprezece ani și trei luni de domnie a sa. Vrînd-nevrînd, o asemenea afirmație evocă — ce-i drept, într-o versiune diluată — aberanțele generalizări rasiste ale nazismului și prezintă fundamentul defect că nu ține seama de o serie de date și fapte caracteristice Germaniei sau le preia în mod denaturat.

Într-un articol publicat nu demult în săptămânalul francez *Le Nouvel Observateur* (nr. 801/17 martie 1980), Michel Bosquet relevă câteva dintre prejudecățile extrem de tenace care continuă să domnească în studiile referitoare la fascism.

¹ Magazin istoric, nr. 2/1967, 6/1980.

mul german. „Nu-l așa că, după părerea dv., Hitler a ajuns la putere într-un marș triumfal?, întreabă Bosquet. Că poporul german, după ce l-a plebiscitat, l-a urmat ca o turmă de oi? Că nemții au închis cu încăpăținare ochii asupra atrocităților naziste, afară de cazul cînd n-au participat direct la ele, într-un delir șovin? Cludat popor, vă spuneți cu siguranță. Un popor atît de bine dresat să se tîrască, de generații, în fața autorităților legale și să se supună fără cîrțire superiorilor ierarhici, încît a fost incapabil, spre deosebire de cetățenii altor țări, să opună rezistență nazismului. Popor blestemat, a cărui mentalitate și cultură sînt marcate de o înclinare aproape metafizică spre rău... El bine, greșii. Fiecare dintre judecățile precedente constituie o judecată falsă...”

Trecînd în revistă cîteva antecedente istorice, Bosquet amintește că Hitler nu a ajuns la putere grație unui vot majoritar, ci unor manevre ale partidelor de dreapta. Nici măcar la consultarea electorală din martie 1933, după cinci săptămîni de teroare, de provocări polițiste și de arestări masive în rîndurile stîngii, naziștii nu au obținut decît 43,9 la sută din voturi.

Bine, sînt ispițiți să riposteze adepții punctelor de vedere enunțate, dar după instaurarea dictaturii, germanii s-au împăcat cu ea, nu-l așa? Nu, nu-l așa! În aprilie 1939, existau peste 300 000 deținuți politici în lagăre de concentrare. Fără a pune la socoteală zeci de mii de evrei și alte zeci de mii de persoane întemnițate în închisori „civile”, pentru delictul politice și de opinie. Fără a pune la socoteală pe cei 160 000 oameni internați ca măsură „preventivă”, din cauza convingerilor sau activităților lor anterioare.

Dar după declanșarea ostilităților, după acele succese raportate de armatele lui Hitler în primii ani ai războiului? Chiar statisticile naziste răspund categoric și la această întrebare: 32 500 persoane condamnate la moarte și executate între 1939 și 1945, număr în care nu se includ mîile celor asasinați de S.S. și Gestapo, fără nici o formă juridică. Numai în primul semestru al anului 1944, au fost arestați în Germania 300 000 oameni. Și cîtrele continuă să vorbească cu elocvența lor greu de combătut.

Articolul lui Michel Bosquet este, de fapt, o recenzie pe marginea unei cărți de Gérard Sandoz, intitulată *Ces Allemands qui ont déifié Hitler* (Acei germani care l-au sfidat pe Hitler), apărută la Paris anul acesta. Tot la Paris și tot anul acesta, un alt autor francez, Henri Bernard, a publicat o altă carte, consacrată aceluiași subiect: *L'Autre Allemagne. La Résistance allemande à Hitler 1933-1945*. (Cealaltă Germanie. Rezistența germană împotriva lui Hitler). Coincidență? Mai curînd semn al timpurilor. Nu poate fi un simplu rezultat al jocului întîmplării faptul că în Franța, care a avut atîta de suferit de pe urma invaziei hitleriste, apar aproape simultan două volume menite să reabiliteze poporul german. Avem temeinice motive să sperăm că astăzi, cînd omenirea vorbește despre cel de-al doilea război mondial ca despre ultima conflagrație de acest fel, delimitarea răspunderilor și absolvirea popoarelor de culpe care aparțin cîlicilor care au acaparat puterile se impun ca necesități istorice.

Din lucrarea profesorului Henri Bernard am extras un fragment, care vine să contrazică pe cei care neagă că în Germania clasa muncitoare ar fi luptat organizat împotriva ascensiunii și evoluției pecinginii fasciste. Titlul, subtitlurile, textele din parantezele drepte și notele de subsol aparțin redacției noastre.

Clăvea dintre cei care s-au împotrivit lui Hitler: a) Ernst Thälmann, b), c) frații Scholl (Sophie și Hans, studenți) și trei participanți la complotul împotriva lui Hitler, d) von Moltke, e) von Witzleben și f) Goerdeler

O altă față a Germaniei

HENRI BERNARD

Un fapt care continuă să surprindă și astăzi este atitudinea marilor partide germane — cum au fost [Partidul catolic al] Centrului, social-democrația și comuniștii — după ce Hitler a luat puterea. În timpul Republicii de la Weimar [1919-1933], partidele s-au sfîșiat atît de mult între ele, încît păreau să fi pierdut orice forță vie. Singura reacție curajoasă a fost aceea a socialistului Otto Wels, la 23 martie 1933¹. La început, multă lume nu s-a născut. Datorită lui Hindenburg [președintele Reichului], totul se petrecuse legal, cel puțin în teorie: atît desemnarea lui Hitler în funcția de cancelar [la 30 ianuarie], cît și aplicarea articolului 48 al Constituției [de la Weimar], la 28 februarie². Hitler avusese inteligența să nu numească în primul său guvern decît trei naștiști³. Pentru mulți, acest cabinet avea să cadă ca toate cele care îl precedaseră, prin permanentul joc al schimbărilor de coaliție. „Despotii nu domnesc mult“, repetau optimiștii. Cît despre social-democrații și comuniști, ei nu au răspuns prin grevă generală — mijlocul lor preferat în timpul Republicii de la Weimar — nici la arestarea conducătorilor partidului, nici la dizolvarea sindicatelor, nici la crea-

rea lagărelor de concentrare. Marea slăbiciune a rezistenței de stînga a fost că, în fața unui pericol înspăimîntător, social-democrații și comuniștii nu au știut să depășească deosebiriile lor ideologice. Ilegalitatea și clandestinitatea nu au fost de ajuns spre a-i reuini, în vederea acestei lupte esențiale⁴.

Refugiați astfel în umbră, social-democrații și comuniștii, ca și democrații-creștini, au trebuit să pornească din nou de la zero, spre a forma micii grupuri de rezistență.

Și totuși în rîndurile clasei muncitoare s-a concentrat spiritul cel mai energic al rezistenței, așa cum o dovedesc alegerile consiliilor din întreprinderi, care au fost departe de a fi un succes pentru naștiști. Comuniștii au fost cel mai greu loviți. Deputații lor au fost arestați la 28 februarie 1933, bătuiți, torturați, trimiși în lagărele de concentrare; 57 dintre ei nu au mai revenit niciodată. Înainte de a fi executat, la Buchenwald, în august 1944, conducătorul lor, Ernst Thälmann⁵, a trăit în

deportare unsprezece ani. Aproape 20 000 membri ai partidului au fost arestați în primele șase luni ale anului 1933. În pofida acestor pierderi inițiale, cu o disciplină și abnegație acerbă, comuniștii germani au continuat acțiunea ilegală, menită să asigure mobilizarea partizanilor lor. Într-o vreme cînd, în Germania și în străinătate, lumea nici nu se gîndea la rezistență, comuniștii, care au umplut lagărele de concentrare, făceau din ele focare de rezistență. Micile celule comuniste au tipărit și au difuzat ziare clandestine și manifeste, au lipit afișe, au stocat arme și explozibil. Dar Gestapoul și-a perfecționat metodele, a practicat infiltrația, reușind să pricinuiască pagube considerabile printre rezistenții comunisti. El a confiscat 1 643 000 manifeste ilegale în 1936 și 927 430 în 1937. Fostul deputat în Reichstag Robert Stamm, una dintre cele mai interesante figuri ale partidului, a fost condamnat la moarte și decapitat, la 4 noiembrie 1937. În timpul lungii sale detenții și al execuției, curajul și devotațiunea lui Stamm au fost atît de mari — va relata preotul închisorii — „încît au dat de gîndit celor mai vechi dintre temnicheri. Pentru prima oară, ei au criticat regimul în fața mea“.

Șirul condamnărilor la moarte

Cînd, în 1936, primele rețele comuniste au fost distruse, altele au preluat ștafeta. Militantul Will Gall a fondat la Berlin un ziar clandestin, *Berliner Volkszeitung* [Ziarul

¹ La 23 martie 1933, cînd Hitler a obținut în Reichstag puteri depline, unicul grup care a votat fără împotrivă a fost cel al partidului social-democrat, prin glasul deputatului Otto Wels. La acea vreme, comuniștii erau arestați.

² În acea zi, Hindenburg a dat o ordonanță, întemeiată pe articolul 48 al Constituției de la Weimar, prin care se abrogau garanțiile constituționale. Astfel Republica de la Weimar înceta formal să mai existe.

³ Este vorba despre A. Hitler, Hermann Göring, ministru al Reichului fără portofoliu și comisar al Ministerului de Interne al Prusiei, și Wilhelm Frick, ministru de Interne. Cei alți miniștri aparțineau diverselor partide de dreapta germană.

⁴ *Magazin istoric*, nr. 10/1979.

⁵ Nu toți istoricii sînt de această părere. De pildă, în lucrarea sa *Die deutsche antifaschistische Widerstands-bewegung 1933-1939* (Mișcarea de rezistență a antifasciștilor germani), apărută în R.D. Germană, în 1974, Klaus Mammach arată, printre altele: „După ședințele C.C. al Partidului Comunist German, din iulie-august 1934 și ianuarie 1935, organizațiile de partid și-au intensificat eforturile pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare și, mai cu seamă, a luptei în comun cu conducerea, organizațiile și grupurile social-democrate. Astfel, conducerea P.C.G. și P.S.D. din districtul Hesse-Frankfurt au hotărît, în septembrie 1934, să acționeze laolaltă și au chemat pe muncitori și pe ceilalți oameni ai muncii la luptă pentru îmbunătățirea nivelului de trai, împotriva terorii fasciste și pentru eliberarea tuturor deținuților politici. Comuniștii și social-democrații au decis să formeze comitete pentru refacerea sindicatelor libere și să activeze în sens anti-fascist în cadrul organizațiilor de masă ale naștiștilor...“ (pp. 80-81).

popular al Berlinului]. Grupul comunist al lui Herbert Baum a dus fără cruțare războiul din umbră, pe care l-a continuat până când a fost distrus complet, în 1942. Începând din primăvara anului 1933, printre social-democrați, cîțiva oameni, ca Wilhelm Leuschner, Julius Leber și Theodore Haubach, care suferiseră cu toții încă înainte de 1939 lungi detenții, fără ca ele să le fi frînt dorința de acțiune, s-au străduit și ei să reaprindă făclia. Ei au menținut o strînsă legătură cu Jakob Kaiser de la sindicatelor creștine și cu Max Habermann de la Uniunea funcționarilor naționali germani, cu intenția de a-și uni forțele pentru răsturnarea dictaturii. Din 1933, au apărut grupuri de rezistență ca Frontul socialist din Hanovra sau „Rote Stosstrupp” [Trupa roșie de șoc], întemeiat de studenții Universității din Berlin, care a reușit să aibă 3 000 aderenți. Grupurile s-au înmulțit în toate straturile populației și în toate regiunile Reichului. Au izbucnit greve — în ciuda interdicției lor —, reprimare în sînge. Regimul era mult prea implantat. Măsurile luate de Hitler la 23 martie 1933 și crearea Frontului muncii¹ au împiedicat orice acțiune de ansamblu. În 1935, au început procesele „de masă”; 400, apoi 628, după aceea 132 social-democrați și membri ai sindicatelor le-au căzut victimei. Convinși de imposibilitatea de a mai repurta victoria prin singurul lor mijloc, legalitatea, liderii socialiști Leuschner și Leber, socotind că doar armata poate răsturna regimul, au intrat în legătură cu generalul von Hammerstein-Equord, unul dintre cei mai hotărîți adversari ai celui de-al III-lea Reich.

Socialiștii și comuniștii au format împreună grupul „Neu Beginnen” [A începe din nou], care s-a transformat apoi în

tr-o rețea de rezistență. Această rețea a căutat să strîngă laolaltă toate energiile revoluționare și, păstrînd legătura cu grupul Frontului popular „Volksfront-Gruppe”, a publicat în mai 1936 un program în zece puncte. Înainte de a fi în întregime distrus de Gestapo, în toamna anului 1938, „Neu Beginnen” a inundat țara cu broșuri antifasciste.

Cîteva cifre ne pot da o idee despre întinderea terorii naziste, cît și despre cît de reală, dacă nu eficientă, a fost rezistența, chiar înainte de război. Cifrele cuprind atît pe cei din rezistența muncitorească, cît și pe cei din rîndurile opoziției religioase și burgheze. Din 1933 pînă în 1939, numai tribunalele obișnuite au condamnat, în procese politice, 225 000 persoane la pedepse privative de libertate, totalizînd circa 600 000 ani. Acestora trebuie să le adăugăm numărul mult mai mare al deținuților aruncați în lagăre de concentrare sau omorîți prin măsuri polițienești. După o notă a Gestapoului din aprilie 1939, la acea dată existau 162 734 deținuți aflați în stadiu de judecată, 27 639 acuzați de delictе politice și 112 432 condamnați pentru delictе politice.

Nu vom ști însă niciodată cîți oameni au dispărut din 1923 pînă la ascensiunea nazismului, pentru că au luptat împotriva lui: cîți au fost asasinați înainte de 1933, cîți au fost masacrați, executați sau au murit în lagărele de muncă, după înscăunarea la putere a lui Hitler. Toți acești martiri — va spune un condamnat la moarte — au dat dreptul germanilor „să nu-și plece privirea în fața copiilor lor”.

Sabotaje fără explozibil

Nu încapе îndoială că rezistența comunistă a fost, și în cursul anilor 1940-1943, cea

mai dîră și că a plătit cel mai greu tribut. Mereu distrusă, rețelele ei au reușit să procure azil și acte false celor persecutați, stabilind elementele comune unui front unit împotriva nazismului. Grupul comunist al lui Herbert Baum, în majoritate alcătuit din tineri evrei, care tipărise numeroase manifeste și afișe, a fost complet distrus, după ce, la 15 mai 1942 încercase să dea foc expoziției [de propagandă antisovietică] „Paradisul sovietic”, deschisă la Berlin². Rețeaua de informație a căpitănului de aviație Harro Schulze-Boysen și a consilierului la Ministerul economiei Avid Harnack forma o filială a celebrului serviciu „Otto”, mai binecunoscut sub numele de „Rote Kapelle” [Orchestra roșie], cum o denumea poliția hiterlistă. „Otto” era o vastă organizație secretă care se întindea în Germania, Franța, Belgia, Olanda și acționa [după agresiunea contra Uniunii Sovietice] pentru Moscova. Secția germană își extinsese antenele în toate ministerele, în administrațiile P.T.T.-ului și ale căilor ferate, chiar și în anturajul lui Göring. Ea avea tipografia ei clandestină, care îi dădea posibilitatea să tipărească manifeste și să-și scoată propriul său ziar, *Die Innere Front* [Frontul intern], difuzat în șase limbi. Moscova parașuta agenți și posturi de radio pentru această rețea, care îi procura un număr considerabil de informații.

Fapt curios, conducătorii grupului aparțineau burgheziei și chiar nobilimii. Membre active erau evreica americană Mildred Fish, soția lui Harnack, și Erika von Brockdorff, atașată la Ministerul muncii.

¹ Herbert Baum, muncitor în construcțiile de mașini, a murit la 11 iulie 1942, torturat de Gestapo. Alți 22 militanți ai organizației, alcătuită cu precădere din salariați ai fabricilor „Siemens”, au fost executați.

² La 2 mai 1933, Hitler a dizolvat sindicatele și a creat Frontul german al muncii.

În cadrul grupului, aresta- rile au început din 30 august 1942, cu Harro Schulze-Boy- sen, strănepot al celebrului amiral von Tirpitz¹. El și cu Harnack, nepotul unui teolog, deveniseră marxiști-leniniști din pur idealism. Nefricatul lor curaj în fața morții, care i-a impresionat pe naziști, con- stituie dovada acestui fapt. Mildred Harnack și „contesa roșie”, Erika von Brockdorff, n-au fost condamnate la pe- deapsa capitală. Furios, Hitler a ordonat revizuirea proce- sului. În cursul lui, doamna Brockdorff, foarte elegant îm- brăcată și cu un zîmbet dispre- ținător pe buze, și-a atras re- marca președintelui, bărbat cu un fizic nu prea atrăgător: „O să-ți piară curînd risul”. La care acuzata a răspuns: „Nu atîta vreme cît o să vă am în fața ochilor”. Cele două femei au fost spînzurate, ca și ceilalți 76 membri ai organi- zației „Rote Kapelle”. Prin- tre ei s-au aflat 19 femei, dintre care două născuseră în închi- soare. Militanta Eva-Maria Buch, pe care președintele a întrebat-o de ce n-a predat grupul, a răspuns: „Aș fi fost josnică și coruptă, cum m-ați fi vrut voi”.

În anii 1942-1943, au func- ționat și alte rețele comuniste, printre care grupul „Europä- ische Union” [Uniunea euro- peană]. El stabilea contacte cu muncitorii străini din Ger- mania, spre a pregăti, pentru o perioadă de după război, o colaborare a popoarelor, pe scară europeană. „Europä- ische Union” a asigurat pentru mulți prizonieri evadați și e- vrei acte false, adăposturi și chiar, la sfîrșit, o tipografie clandestină, pentru ca aceștia să obțină un lucru vital: carte- lele alimentare, fără de care un persecutat cădea din nou în minile poliștilor sau deve- nea victima foamei. Toți con- ducătorii acestei rețele au fost

arestați și executați la 8 mai 1944. Grupul „Arbeitsgemein- schaft für Friede und Frei- heit” [Asociația muncitoreas- că pentru pace și libertate], fondat de electricianul Werner Scharff, avea drept scop ajutorarea evreilor prin toate mijloacele. Înainte de a fi ani- hilat, în 1944, grupul a difuzat numeroase manifeste. Scharff a fost executat la Sachsen- hausen, în ziua de 16 martie 1945. „Comitetul internațional antifascist” din Leipzig și-a in- mulțit și el manifestele, în lim- bile germană și rusă, difuzin- du-le în uzine și lagăre.

Dar cea mai importantă din- tre toate mișcările comuniste a fost cea organizată și condusă de trei muncitori: șoferul An- ton Saefkow, lăcătușul Franz Jacob și mecanicul Bernhard Bätstein. Ei trei preluseră șta- feta de la lăcătușul berlinez Robert Uhrig, cel care inte- meiasse o rețea, înlăturată în februarie 1942, prin arestarea a 200 dintre membrii ei (din- tre care peste 50 uciși). Grupul „Saefkow” a cuprins numeroase celule în marile orașe, în uzine și pe șantierele navale. El s-a aflat în contact cu muncitorii străini, pe care i-a inițiat în sabotaje fără material explo- ziv: să toarne ulei pe lingă găuri și să greseze cu smîrghel; să aranjeze curelele de transmi- sie în așa fel ca ele să plesnească; să piardă pinioanele; să ardă motoarele, pînă ce acestea scoteau flăcări; să provoace pene de curent; să ascuță discurile abrazive în fațete; să rotunjească unghiurile pie- selor ajustate; să golească car- burantul din rezervoare; să spargă mașinile-unelte; să pună piulițe, buloane, fiare vechi în cutiile de viteză și în mecanismele de transmisie; să distrugă planuri și desene etc... Grupul difuza manifeste pînă și în lagărele de concentrare, ca și pe front, prin soldații aflați în permisie.

În românește de
Paul B. MARIAN

CLIO ANUNȚĂ

Codicele de la Bulci

Renumiți ocrotitori ai artelor și culturii, Medicii au adunat la curtea lor din Florența pe unii dintre cei mai vestiți artiști ai vremii. Printre ei s-a aflat și renumitul miniaturist Francesco d'Antonio del Cherico, care a realizat, între 1465 și 1469, splendide miniaturi pentru volumul Aristot. Unele lucrări ale marelui artist au ajuns în bibliotecile catedralei din Florența ori ale bazilicii Sf. Laurențiu. Un manuscris decorat de acest mare artist al Renașterii (ori, poate, de unul din elevii săi) s-a aflat o vreme și pe teritoriul patriei noastre, în fondurile unei mănăstiri de pe meleaguri arădene. Este vorba, de Codicele de la Bulci, un manuscris după Istoria romană în zece cărți a lui Titus Livius. Lucrarea se găsește în prezent la Österreichische National Bibliothek din Viena; ornamentele ce împodobesc frontispiciul fiecăruia din cele zece capitole ale volumului reprezintă o dovadă a măiestriei miniaturistului florentin.

G. D.

Cuptoare metalurgice acum 18 veacuri

Nu departe de locurile unde astăzi se ridică marele Combinat metalurgic Tulcea, funcționa, în urmă cu mai bine de 1.800 ani, un... alt complex de reducere a minereului de fier.

Încă din 1968 au fost descoperite, la 2 km vest de localitatea Telița, șase cuptoare metalurgice, amplasate în imediata vecinătate a unei cariere de minereu. Cerce- țări mai recente efectuate de Muzeul județean din Tulcea au stabilit da- tarea complexului în sec. II-III e.n. După cum apreciază arheologul V.H. Bauman, cuptoarele erau de mărimi neobișnuite (înlățimea ac- tuală 3-4 m).

Acest „combinat metalurgic” ant- ic și-a încetat activitatea la mijlo- cul sec. III e.n. în condițiile invaziei goților din anii 249-251 e.n., după cum presupune arheologul citat.

L. IOAN

¹ Alfred von Tirpitz (1849-1930), ministru al marinei (1898-1916), creatorul flotei militare germane sub Kaiserul Wilhelm II.

Din cronică luptei antifasciste a poporului român NU FASCISMULUI!

MIHAI FĂTU, doctor în istorie, ION SPĂLĂȚELU, doctor în istorie

Deceniul patru al secolului nostru a reprezentat pentru întreaga omenire o perioadă de adîncă frămîntări¹. Odată cu instalarea lui Hitler la putere în Germania, în ianuarie 1933, fascismul a căpătat grave dimensiuni, ameninţînd pacea şi securitatea mondială, cuceririle democratice ale popoarelor. Începînd din ianuarie 1933, tendinţele revanşarde, revizioniste, ale burgheziei imperialiste germane, precum şi ale altora care se situau pe aceleaşi poziţii, au fost transformate în planuri politice concrete, cel de-al III-lea Reich devenind centrul polarizant al politicii revizioniste pe calea armelor.

Principalele ţări ameninţate de politica agresivă a hitlerismului erau cele care îşi desăvîrşiseră statul naţional ori se formaseră ca state naţionale de sine stătătoare în urma dezmembrării Imperiului austro-ungar: Austria, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România. Konstantin von Neurath, ministrul de externe al celui de-al III-lea Reich, afirma, încă în aprilie 1933, că ţelul principal al tentativelor revizioniste rămînea „revizuirea frontierelor răsăritului“.

Planurilor generale de reorganizare a continentului nostru pentru crearea așa-numitului „spaţiu vital“ necesar, chipurile, supravieţuirii rasei ariene, li se subordona strategia „spaţiului dunărean“, care urmărea includerea ţărilor dunărene în sistemul economic german, România fiind vizată în mod direct.

Comuniştii în fruntea luptei antifasciste

Conjugarea pericolului fascist extern cu cel intern a pus în faţa clasei muncitoare şi a partidului său comunist, a întregului popor român sarcini deosebit de importante şi complexe. Îngrijorat de evoluţia situaţiei internaţionale, P.C.R. a legat lupta sa împotriva expansiunii Germaniei hitleriste de lupta împotriva organizaţiilor fasciste din interior, îndeosebi Garda de fier. Faptul că fascismul ameninţa interesele supreme ale întregii naţiuni, independenţa, suveranitatea şi integritatea teritorială a patriei a impus şi a creat condiţii ca lupta antifascistă să antreneze, alături de proletariat — clasa socială fundamentală a mişcării antifasciste —, toate celelalte categorii sociale şi forţe politice interesate în apărarea ţării. Este un merit nepieritor al P.C.R. nu numai că a sesizat de la început pericolul ce plana asupra României din partea fascismului extern şi intern, ci şi faptul că a înţeles că numai antre-

nînd în luptă toate forţele sociale şi politice, democratice, naţionale, antifasciste, realizînd colaborarea cu diferite organizaţii politice şi obşteşti pe o platformă comună, se puteau apăra independenţa, integritatea şi fiinţa naţională a României.

În acea perioadă, un moment remarcabil, de ridicare hotărîtă la luptă, l-au reprezentat luptele ceferiştilor şi petroliştilor din ianuarie-februarie 1933², organizate şi conduse de P.C.R., manifestare înălţătoare a combativităţii, a spiritului de abnegaţie şi sacrificiu ale muncitorimii române pentru apărarea independenţei şi suveranităţii naţionale, împotriva amestecului monopolurilor străine în treburile interne ale ţării. Luptele proletariatului român din 1933 au avut, totodată, o mare însemnătate internaţională, fiind una dintre primele acţiuni de amploare pe plan european, desfăşurate în primele zile după instaurarea hitlerismului în Germania. „În bătăliile de clasă purtate în anii 1929-1933 — arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu — clasa muncitoare în frunte cu partidul comunist s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forţă a societăţii româneşti,

¹ După lucrarea Garda de fier, organizaţie teroristă de tip fascist, ediţia a II-a, revăzută şi adăugită.

² Magazin istoric, nr. 2/1973. Într-un număr în următorul număr al revistei.

avangarda luptei întregului popor împotriva pericolului fascist, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională”.

Datorită combativității clasei muncitoare, a altor pătri și categorii sociale, mișcarea antifascistă din România a căpătat o deosebită amploare, reflectînd profunda ostilitate a poporului român față de fascism. Încă în iulie 1933, comuniștii au inițiat crearea Comitetului Național Antifascist (C.N.A.)¹, din care făceau parte muncitori, profesori, avocați, scriitori, ziaristi, studenți. Ca reprezentant al tineretului muncitoresc al Capitalei, din conducerea C.N.A. a făcut parte și tinărul revoluționar comunist Nicolae Ceaușescu. „Stringînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei care lucrează cu brațul sau cu mîntea la orașe și la sate — se spunea în apelul C.N.A. —, vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă

fascismului mondial, masele populare din România nu vor întîrzia să îngenuncheze propriu lor dușman din propria lor țară”.

Afirmarea puternică a proletariatului pe arena vieții politice și creșterea prestigiului P.C.R. în cursul marilor bătălii de clasă din 1933 au constituit baza regrupării unor largi forțe sociale și politice în frontul luptei antifasciste, pentru democrație și pace. În acele împrejurări, P.C.R. a atras atenția în repetate rînduri că legionarismul reprezenta un pericol tot mai grav pentru soarta întregului popor, că el constituia o unealtă a hitlerismului în România. La chemarea partidului, masele largi de oameni ai muncii, intelectualitate progresistă, în mitinguri și întruniri populare, precum și numeroase publicații revoluționare și democratice au demascăat cu vigoare natura profund antipopulară și antinațională a fascismului. La sfîrșitul anului 1933 publicația democratică antifascistă *Șantier social* arăta că fascismul e „un dușman al națiunii, o obiectă înșelăciune, o diversivune de cea mai proastă și detestabilă calitate... Dacă există un dușman al națiunilor, el e, pretutindeni, ca și la noi, fascismul”.

O politică lucidă, profund realistă

Conștient de faptul că înfăptuirea unei largi coaliții de luptă antifascistă — Frontul Popular Antifascist — și că în cadrul acesteia clasa muncitoare era forța socială determinantă, P.C.R. a depus eforturi deosebite pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc, în jurul căruia să se coalezeze toate forțele naționale, democratice și progresiste ale națiunii. Pornind de la necesitatea obiectivă a unității clasei muncitoare, în mai multe rînduri, P.C.R. a chemat conducerea P.S.D. la tratative pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc. De pildă, în scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată conducerii P.S.D. la 7 noiembrie 1934, se sublinia: „Comitetul Central al P.C.R. declară că el, din partea sa, este gata să intre imediat în tratative cu conducerea P.S.D. fără a pune condiții preventiv și este gata să discute orice contrapropunere a Partidului Social-Democrat din România...”

O dovadă a realismului cu care partidul comunist a abordat problemele realizării imediate a unității de acțiune a clasei muncitoare a constituit-o orientarea sa, către sfîrșitul anului 1934, spre reunificarea mișcărilor sindicale din România, prin cîmpirea sindicatelor aflate sub influența sa cu cele aflate sub influența politică a P.S.D. Pe acest fond și în condițiile unui climat politic prielnic, P.C.R. a întreprins, în anii care au urmat, noi și numeroase acțiuni pentru realizarea unui larg front antifascist.

Pentru crearea Frontului Popular, P.C.R. s-a sprijinit pe un însemnat număr de organizații de masă democratice, dintre care, în afara Comitetului Național Antifascist, amin-

Germania 1935 (caricatură publicată în Cuvîntul liber, din 1935)

în el germeul de distrugere a tot ce e izvor de muncă și gîndire. Facem apel la unirea tuturor forțelor muncitorești, intelectuale să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste”. La scurt timp, s-au constituit numeroase comitete antifasciste pe plan local, a căror activitate a fost larg oglindită în publicații antifasciste — *Ecoul, Clopotul, Alte zări, Cuvîntul nou* —, precum și în alte ziare de orientare democratică: *Tempo, Dimineața, Adevărul* etc. „Luptînd împotriva provocărilor hitleriste — se spunea în *Buletinul de acțiune împotriva fascismului* (organ al C.N.A.), din 3 decembrie 1933 — a provocăției de incendiere a lumii, luptînd împotriva

¹ Magazin istoric, nr. 7/1973.

tim: Frontul Plugarilor, Comitetul antirăzboinic, Liga Muncii, Madoszul, Blocul Democratic, Comitetele cetățenești, Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Patronajele populare, Grupul avocaților democrați, Frontul Feminin, Uniunea Democratică și a. în rîndurile cărora au fost cuprinși un mare număr de cetățeni din categorii sociale și cu concepții politice diferite, dar manifestînd o puternică stare de spirit antifascistă. „Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste”.

Poziția antifascistă a maselor populare, sporirea eforturilor P.C.R. în direcția creării Frontului Popular Antifascist au fost confirmate de lucrările Congresului VII al Internaționalei Comuniste din iulie-august 1935. Generalizînd experiența acumulată pînă atunci de mișcarea comunistă internațională în lupta antifascistă, inclusiv în România, congresul a elaborat o orientare generală justă, referitoare la necesitatea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare, la alianța acesteia cu alte forțe politice neproletare în lupta împotriva fascismului, împotriva politicii de revizuire teritoriale și a pregătirilor de război.

Pe linia închegării Frontului Popular Antifascist în România au fost obținute importante rezultate. Un prim succes l-a constituit acordul de luptă antifascistă încheiat între Frontul Plugarilor și Madosz, la 24 septembrie 1935, iar o lună mai târziu înțelegerea de luptă antifascistă între Partidul Socialist Unitar și Blocul Democratic. Toate acestea au impulsionat realizarea unor acorduri mai cuprinzătoare, finalizate prin semnarea, la 6 decembrie 1935, a Acordului de la Tebea¹.

Coalizarea forțelor naționale, patriotice, antifasciste în cadrul Frontului Popular Antifascist s-a extins, repurtînd succese tot mai însemnate. Ele erau consemnate de însăși organele de siguranță care, la sfîrșitul anului 1935, apreciau că „numărul aderenților Frontului Popular se ridică la aproximativ 400 000”, cifră mult superioară forței numerice a oricărui partid politic existent în România în acea perioadă.

În decembrie 1935, organul central de presă al P.C.R. *Scînteia* publica articolul *Jos trădătorii de țară*, în care se arăta: „Astăzi, un pericol direct amenință însuși poporul român. În Europa Centrală se formează cu repeziciune un bloc de state imperialiste războinice... Existența neamului românesc ca națiune, existența României ca țară independentă sînt în joc... Cu toată energia, la nevoie cu arma în mînă, poporul român își va apăra existența contra bandiților hitleriști

care vor să ne răpească independența națională... Proletariatul român este în fruntea poporului întreg în această luptă... Frontul Popular Antifascist, în care să-și dea mîna tot ce e cîstîit, tot ce e muncitor, tot ce e cultură în România, are un mare rol național. De încheierea rapidă și de lupta energetică a acestui front al poporului va depinde nu numai salvarea libertăților lăuntrice ale poporului, ci și existența sa ca națiune”.

Frontul Popular în acțiune

Voința maselor de a bara calea legionarilor spre putere s-a manifestat cu toată fermitatea în cursul anului 1936. La începutul acestui an, viața politică internă a fost dominată de pregătirea alegerilor parlamentare parțiale ce urmau să aibă loc în județele Hunedoara și Mehedinți². Toate forțele sănătoase ale poporului vedeau în aceste alegeri o importantă confruntare politică, implicînd interesele întregii țări. Într-un document elaborat la 1 noiembrie 1935, partidul comunist, vîzînd o strînsă legătură între ofensiva împotriva fascismului intern și acțiunile agresive ale fascismului pe plan internațional, sublinia: „Aventura mussoliniană [asupra Abisiniei] a încurajat și dezlănțuit puterile militarismului fascist în lumea întreagă... Noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist”.

Ampla campanie desfășurată de organizațiile democratice îndrumate sau influențate de P.C.R. a fost înconunată de un răsunător succes. În alegerile din județele Hunedoara și Mehedinți forțele democratice au obținut victoria. Adevărul remarcă: „Hunedoara și Mehedinți sînt afirmarea materială sensibilă, decisivă, a revirimentului în opinia publică, întoarsă sistemului de brutalizare și înfeudare a țării în sfera fascistă hitleristă”.

Hotărîrea tot mai fermă a maselor populare de a lupta împotriva fascismului s-a afirmat cu toată vigoarea și prin demonstrațiile organizate în prima jumătate a anului 1936, ample acțiuni la care au participat sute de mii de cetățeni și care s-au desfășurat sub lozincă Frontului Popular³. Aceste impunătoare manifestații au reliefat tot mai pregnant starea de spirit profund antifascistă și antihitleristă a poporului român. Analizînd raportul de forțe pe plan intern, precum și riposta dată de masele populare fascismului, Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R., din iulie 1936, sublinia că „fascismul nu este popular în România și nu are rădăcini în masele populare”. În vederea unei riposte hotărîte a poporului român care să bareze ascensiunea fascismului, plenara a elaborat o *Platformă de luptă a Frontului Popular Antifascist, pentru pace, pîine și libertate*, document

^{1,2} Magazin istoric, nr. 12/1969; 2/1976; 5/1969, 12/1971.

ce venea în întâmpinarea intereselor fundamentale ale poporului român. În concepția partidului, Frontul Popular era sinonim cu un front al păcii care trebuia, să cuprindă toate partidele și organizațiile de masă, sindicatele muncitorești și toate organizațiile antirăzboinice, antiimperialiste, pacifiste, de femei, ale invalizilor de război, și ale surorilor de caritate, organizațiile umanitare și religioase, organizațiile intelectualilor, precum și toate organizațiile de tineret, organizațiile sportive, culturale, cooperative și toți oamenii cărora le sînt scumpe viața, averea și soarta lor și a poporului". Orientările plenarei și-au găsit materializarea în acțiunile întreprinse de P.C.R. în anul următor pe linia mobilizării forțelor naționale, antifasciste în apărarea integrității naționale a țării.

Dar vechea teamă de comunism, lipsa de discernămint în evaluarea rolului maselor populare, a forțelor de stînga, muncitorești-tărănești, în lupta pentru apărarea intereselor supreme ale patriei, situarea intereselor înguste de clasă deasupra celor generale ale țării au determinat cercurile guvernante ale burgheziei și moșierimii din acei ani să ia măsuri represive menite să frîneze spiritul revoluționar al maselor. Spre sfîrșitul anului 1935 și în cursul anului 1936 au fost înscenate numeroase procese în care au compărut ca „acuzati” în fața tribunalelor cele mai active elemente democratice, antifasciste, comuniști și uteciști de frunte. La Brașov¹ au fost judecați Nicolae Ceaușescu și un grup de 24 comuniști antifasciști; la Craiova un alt grup de militanți comuniști și antifasciști; alte procese s-au desfășurat la București, Galați și Chișinău. Aceste procese intentate luptătorilor comuniști, antifasciști, elementelor democratice și

progresiste au slăbit, în parte, mișcarea antifascistă, și, în același timp, au încurajat grupările fasciste, în primul rînd pe legionari.

1 Mai 1939

În aceste condiții grele, P.C.R. a continuat să desfășoare cu tenacitate lupta sa în slujba intereselor fundamentale ale țării, să demaște cu vigoare politica agresivă a Germaniei hitleriste și a sprijinitorilor ei. În documentul cunoscut sub titlul *După Austria, Cehoslovacia*, P.C.R. preciza că „după ocuparea militară a Austriei [martie 1938], Germania hitleristă se pregătește de noi atacuri, de noi cuceriri...”, că „soarta României și a tuturor țărilor de pe valea Dunării este strîns legată de cea a Cehoslovaciei”. Masele muncitoare, toate forțele progresiste antifasciste erau chemate „să sprijine efectiv Cehoslovacia în lupta de apărare a integrității ei naționale și a independenței ei” și să ceară guvernului român „să-și dovedească solidaritatea cu Cehoslovacia”. La 15 martie 1939, Germania hitleristă a cîștigat în întregime Cehoslovacia. În manifestul *Către poporul român* (17 martie 1939), P.C.R. avertiza asupra pericolului grav creat de invadarea Cehoslovaciei și prezența trupelor lui Hitler la granițele țării: „Partidul Comunist din România dă alarma! Să fie pregătit de luptă întreg poporul român pentru apărarea țării împotriva cîștigătorilor fasciști. Hitler vrea să ne răpească, grîul, petrolul, teritoriul. El vrea să ne arunce în robie”.

Cea mai elocventă, ca amploare și cuprindere, ridicare la luptă a poporului român

Luna mai 1936 a fost marcată de puternice demonstrații antifasciste: imagine de la marea demonstrație desfășurată în Capitală în ziua de 31 mai

¹ Magazin istoric, nr. 3/1974.

pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a țării, împotriva primejdiei fasciste, a fost demonstrația antifascistă de la 1 Mai 1939. „Marea demonstrație de la 1 Mai 1939 — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — desfășurată sub semnul unității, al frontului unic dintre comuniști și socialiști, a evidențiat cu putere hotărîrea eroică noastre clase muncitoare de a se opune fascismului și politici de război, de a apăra interesele naționale supreme ale României”.

În organizarea și desfășurarea acestei ample acțiuni revoluționare, un rol deosebit l-a avut, alături de alte cadre de bază ale partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. „Această prezență — sublinia Ion Popescu-Puțuri, la Sesiunea științifică consacrată împlinirii a patru decenii de la acest eveniment — dă expresie faptului că, în fiecare împrejurare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost un minunat exemplu de curaj și fermitate revoluționară, de dăruire totală pentru cauza libertății și fericirii poporului, pentru apărarea independenței și suveranității naționale”. Participarea în masă, caracterul larg reprezentativ și unitar al luptei — comuniști, social-democrați, național-tărâniști, muncitori organizați în bresle, funcționari, numeroși intelectuali — ilustrează faptul că demonstrația a dat expresie hotărîrii covârșitoare a majorității a poporului român de a bara calea fascismului și a apăra țara de această primejdie.

Lozinci ca: *Trăiască independența națională!*, *Să apărăm granițele împotriva agresorului hitlerist!*, *Jos fascismul!*, *La ghilotină cu Hitler și Mussolini!*, *Jos Garda de fier!*, *Jos gardismul!*, *Jos agenții hitleristi!*, *Vrem alianță cu țările democrației!*, *Trăiască integritatea teritorială a României!*, *Trăiască Frontul Popular Antifascist!* ș.a. exprimau cele mai arzătoare aspirații ale națiunii române, ura împotriva fascismului intern și extern, precum și hotărîrea nestrămutată a poporului de a-și apăra patria, libertatea și independența.

La 1 Mai 1939, poporul român a demonstrat din nou că gardismul îi era străin, că fascismul nu numai că nu a fost produsul acestui popor, dar că acesta a fost permanent și ferm respins. Trebuie remarcat că această voință a poporului român a fost exprimată și de cercuri politice guvernante, care, în probleme majore ale apărării independenței și integrității teritoriale a țării, s-au situat de partea covârșitoare a majorității a națiunii. Luînd cuvîntul la Congresul breslelor, desfășurat în aceeași zi în Sala „Aro” din Capitală, Armand Călinescu declara că „România trebuie apărată... Această politică nu este numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni: aceasta este politica țării, este politica națională”.

În acele momente, Garda de fier își ilustra tot mai pregnant rolul său de uncăltă pusă în slujba hitlerismului. După cum de-

clara Mihail Sturdza, unul dintre cei mai ze- loși apărători ai legionarilor, „Hitler știa foarte bine că un singur grup politic important, că numai mișcarea legionară” era gruparea politică pe care nazismul se putea bizi în a servirea României. Planul subjugării României a fost perfectat în martie 1939, dată la care Gestapoul a început să-și recruteze elementele care trebuiau să-l pună în aplicare. Printre cei aleși să îndeplinească această misiune se afla la loc de frunte Horia Sima. Acesta, împreună cu ceilalți legionari pregătiți special în Germania, se spunea într-un document al organelor de informații românești, „urmăresc exterminarea regelui României, a statului său major, apoi a persoanelor politice de bază și a șefilor autorităților de siguranță, poliției și jandarmeriei... În executarea acestor puncte, lozincă este: «Să nu se întrevadă că sînt puse la cale de serviciul Gestapoului german, ci să rămînă totdeauna impresia că sînt provocate de nemulțumirile românilor»”.

În împrejurările extrem de grave din vara anului 1939, P.C.R. a insistat pe lîngă principalele forțe politice — național-tărâniște, național-liberale, social-democate etc. — pentru a se realiza „o unitară acțiune a tuturor partidelor hotărîte să aperse această independență, indiferent de ideologie căreia fiecare grupare îi poate rămîne credincioasă”. Propunerea era concretizată într-o *Platformă de acțiune comună*, avînd ca puncte: „1. Apărarea hotarelor României și a independenței ei; 2. Încadrarea României în sistemul de alianțe intervenite între Franța, Anglia și Uniunea Sovietică, cu respingerea oricărui compromis față de Germania hitleristă...”

Dînd expresie acestor sentimente, comuniștii români s-au situat în primele rînduri ale luptei pentru apărarea țării. În vara anului 1939, cînd guvernul a luat măsuri pentru întărirea capacității de apărare a țării, partidul a chemat din nou poporul să fie pregătit și a trasat membrilor săi sarcina de a se prezenta îndată la concentrări. Marele Stat Major consemna înсуfleteșirea cu care „oamenii au răspuns la chemare... Starea de spirit a acestora este bună. Se observă o pornire contra germanilor și a lui Hitler”. Într-un articol semnificativ intitulat *Adevărata față*, semnat de militantul socialist Nicolae Deleanu se arăta: „Fără bății de tobă, fără goarne, fără clopote, fără publicații, fără chemări alarmante prin radio, fără nici un răvas special de la unități, toată nația de muncitori de la sate și orașe a răspuns la un simplu zvon sau la comunicarea notariilor din sate: *prezent și uimit de repede*”.

În iunie 1939 a avut loc Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. care a analizat noul stadiu al ascensiunii fascismului și pericolul ce amenința România să cadă definitiv victimă agresiunii hitleriste. Plenara atrăgea din nou atenția că principala și cea mai primejdioasă agendură a lui Hitler în România era Garda de fier. Această apreciere a fost confirmată de evenimentele ce au urmat.

¹ Magazin istoric, nr. 4/1974 și 4/1979.

AMINTIRI DIN ANII 1905-1906

ANASTASIA TVETAEVA

Fică a cunoscutului om de cultură Ivan Vladimirovici Tvetaev, întemeietorul și primul director al Muzeului de arte plastice „A.S. Pușkin” din Moscova, și soră mai mică, cu numai doi ani, a poetei Marina Tvetaeva (1892-1941) Anastasia Tvetaeva aparține acelei sfere a intelectualității progresiste ruse pe lângă care evenimentele semnificative ale vieții social-politice din Rusia de la începutul sec. XX nu au trecut fără a lăsa urme adânci. În cartea sa de memorii, intitulată *Vospominania* (Amintiri) și apărută la Moscova în 1971¹, autoarea creionează tabloul vieții duse de familia sa, pe fundalul răscolitoarelor evenimente ale acelei vremi, insistând asupra modului cum a perceput intelectualitatea științifică și artistică a Rusiei marile transformări revoluționare ale epocii.

Din cartea memorialistei Anastasia Tvetaeva am extras un fragment, a cărei acțiune se desfășoară în timpul revoluției burghezodemocratice din 1905-1907. O parte a familiei Tvetaev, mama și cele două fiice, Marina, alintată Marusia, și Anastasia (Asia), se afla la Ialta, în liniștita pensiune a Elizavetei Feodorovna Lujina, în timp ce tatăl, Ivan V. Tvetaev plecase cu treburi la Moscova cea răscolită de mișcări greviste, împreună cu frașii vitregi ai autoarei, Leora și Andrișua. Pe același etaj cu Tvetaevii mai locuiau Prokofi Vasilievici și Zinovii Grațianovici, iar la etajul superior o familie de revoluționari, Niko-

novii, în camerele cărora aveau loc adunări ilegale și pe care îi frecventa foarte des Marina, în ciuda opreliștilor puse de mama sa. La masă — își amintește Anastasia Tvetaeva — cei aflați în pensiune discutau foarte aprins despre războiul ruso-japonez, abia sfârșit, despre rolul Rusiei în lume, despre partidele politice și misiunea lor. „Cu orice ar fi început conversația, ea devia invariabil spre convingerile politice ale comensinilor. Prokofi Vasilievici era cel mai «de stînga»”, notează autoarea.

Pentru a înțelege mai bine gândurile memorialistei, pe atunci o fetiță de numai 12 ani, care înregistra evenimentele cu înțelegerea și sensibilitatea vârstei respective, trebuie să cunoaștem câteva momente din istoria revoluționară a anilor 1905-1906.

Potrivnic intereselor maselor muncitoare din Rusia, războiul ruso-japonez din 1904, un război nedrept, imperialist, a agravat criza politică din țară, punând temel unei noi situații revoluționare. Pe acest fond, de greve ale muncitorilor și de răzmerițe ale țăranilor, s-a declanșat revoluția, care, prin obiectivele ei — răsturnarea țarismului și instaurarea unei republici democratice — a fost democratică, dar prin mijloacele și metodele de luptă — în primul rînd grevele de masă — a fost proletară, după cum remarcă Lenin.

În duminică de 9 ianuarie 1905, trupele țarului Nicolae II au deschis focul asupra unei demonstrații pașnice a 14 000 muncitorilor, femeilor, copiilor, care se îndreptau spre Palatul de Iarnă, purtînd icoane și portrete ale țarului

¹ La Editura Univers se află în pregătire versiunea românească a acestei lucrări.

Ianuarie 1905. Mișcări revoluționare pe străzile Petersburgului

și țarinei. O mie de oameni au fost uciși și vreo cinci mii răniți. „Duminica sângeroasă” — cum a rămas cunoscută în istorie — a devenit prologul revoluției. Au urmat un val de greve de protest, de ciocniri armate între muncitorii și trupele de represiune, greve generale la Moscova, Riga, Varșovia, Petersburg, Tiflis etc. În vara lui 1905, peste jumătate din județele Rusiei europene au fost zguduite de puternice mișcări țărănești, la care participau și au formulat și revendicări politice. Armata a fost și ea cuprinsă de acest val revoluționar. În iunie 1905, s-a declanșat răscoala de pe crucișătorul „Potemkin”¹, care a avut un mare răsunet. În noiembrie 1905, a început răscoala de la Sevastopol, sub conducerea locotenentului P.P. Schmidt, cel care în februarie 1906 a fost arestat și condamnat la moarte, mișcarea eșuând astfel. În septembrie același an peste două milioane moscoviți au intrat în grevă, cerind legiferarea zilei de muncă de 8 ore, acordarea de libertăți democratice și convocarea Adunării Constituante. În luna octombrie, acțiunea s-a transformat în grevă generală. Drept urmare, la 17 octombrie, țarul a proclamat, într-un manifest adresat țării, inviolabilitatea persoanei, libertatea cuvintu-

lui, a întrunirilor, libertatea organizării de asociații și reuniuni. Burghezia, satisfăcută, a salutat cu entuziasm acest act, sperînd să îndrepte revoluția pe o cale pașnică, constituțională.

Pe de altă parte însă guvernul, prin „sutele negre”², a dezlănțuit o campanie de teroare, de maltratări și asasinări împotriva muncitorilor înarmați. În toamna și iarna lui 1905, partidul bolșevic a organizat detașamente de luptă, pe străzile Moscovei s-au ridicat mii de baricade. Speriat, țarul a adus forțe noi pentru înăbușirea insurecției. În aceste condiții, la 19 decembrie, Comitetul bolșevic din Moscova și Sovietul de deputați au hotărât să înceteze lupta.

Deși insurecțiile din Nijni-Novgorod, Novorosiisk, Krasnoiarsk, Rostov-pe-Don, Cita etc. au fost și ele înăbușite, dezvoltarea ulterioară a Rusiei a fost puternic înrăuită de această „repetiție generală” a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, cum este considerată revoluția burghezo-democratică din 1905. Iată acum, la 75 ani distanță de la desfășurarea lor, câteva din aceste momente relatate de Anastasia Țvetaeva. Titlul aparține redacției noastre.

Florentina DOLGHIN

S E DISCUTĂ PRETUTINDENI DESPRE GREVA TIPOGRAFILOR.

„Cum vom trăi fără ziare? Sîntem ruși de evenimente...”
Dar la începutul lui octom-

brie a sosit pe neașteptate o veste și mai amenințătoare: greva muncitorilor de la linia ferată Kazanskaia. Nemai-pomenit! Apoi, un lucru de-a dreptul incredibil: toate liniile ferate sînt în grevă! (Doar una, Nikolaevskaia, li-

ntre anii 1903 și 1906, a scăpat pogromuri, în numele „tăcutului țar”, în 116 orașe ale Rusiei. Le-au căzut victimă activiștii ai mișcării revoluționare și democratice, deputați ai Dumei, evrei și alte naționalități neruse.

¹ Marinarii revoluționari de pe crucișătorul „Potemkin” au debarcat în portul Constanța, fiind primiți cu prietenie și căldură de poporul român. Pentru mulți dintre ei, România a devenit — așa cum au apreciat ei — „țara noastră”, țara unde au găsit adăpost și-au întemeiat familiile și de care s-au legat (*Magazin istoric*, nr. 1, 6/1975).

² Organizație monarhistă, rasist-șovină și pogromist-teroristă, care,

nia țarului, se mai află în funcțiune...) Și în cele din urmă, ca un trăsnet: grevă generală! Prokofi Vasilevici se bucură, e încântat: „Sîntem în ajunul unor evenimente uriașe! Evenimente la care visau Pușkin, Nekrasov”. Dar în toial bucuriei lui irumpe Zinovii Grațianovici: „Ați aflat?” Fața lui timidă e agitată, glasul întretăiat de durere.

„Ați citit?” Trepov¹ a ordonat: „Nici o salvă în aer, nu cruțați nici un glonț. Ce-o să fie?” „Ei, acum o să fie peste tot, n-ai cum s-o eviți!” răspunde Prokofi Vasilievici, plimbându-se prin odaie cu pași greoi, ca de urs. „Nu poți opri nimic cu măsurile astea! O să vedeți că pe tătucul-țar o să-l apuce frica! Și o să ne dea o Constituție?” Alerg în curte. De departe, ajunge până la noi, abia auzit: „În lupta cea mare voi jertfă ați căzut...” Marusia privește înspre partea de unde se aude cîntecul... Un marș funebru! Vîntul poartă cuvintele, din ce în ce mai deslușite. „O manifestație?, întreabă careva trecînd în fugă. Azi-dimineață strigau «Jos autocrația!»”.

Și iată că la 17 octombrie o ediție specială îi vestește pe toți că țarul a dat un manifest — în vederea Constituției! Multă lume se bucură. Pe străzi pășesc mulțimi de oameni. Se zăresc portretele țarului. „Nu-i decît o aminare!”, spun alții. „Minciună!”, o ține într-una Prokofi Vasilievici. „Vrea să ne ducă cu vorba, s-a speriat, vă spuneam eu. Țării aștia sînt oameni șireți...”

Peste traiul nostru tihnit, cu scurgerea măsurată a zilelor, pe care ni le umplu învățătura, tratamentul și prietenii, trece un bubuit de tunet: toată noaptea, în tavanul nostru, pe podeaua Nikonovilor, s-au auzit pași, foială, tot felul de sunete înăbușite, dar persistente: percheziție! Nu degeaba a venit ieri Marusia atît de schimbată, coborînd în goană scara lor. În locuința Nikonovilor s-a ținut o adunare „ilegală”. Mama, care nu a reușit să afle de la ea pe unde a umblat, n-a putut să adoarmă mult timp. „Au ridicat pe cineva...” — circula la doua zi o șoaptă prin casă. „Se ascundea?” „L-au descoperit...”

Iar din Moscova sosesc vești alarmante: dezordini pe străzi! Manifestații, zvonuri despre pregătirea unei răs-

coale armate, cereri de a se aboli pedeapsa cu moartea, adunări studentești și, din nou, ca în copilărie, cuvintele „nagăici”, „kazaci” ... Ziare, scrisori, toate se citesc într-o clipită, cu teamă, cu emoție, dar „ziarele trec sub tăcere faptele...” „Ieri a fost reținută o scrisoare”. Valul areștărilor se rostogolește peste Ialta, la vila vecină s-a făcut percheziție. Mama i-a interzis Marusiei să se mai ducă la cei de sus. Nina Vasilievna Nikonova, o femeie înaltă, plină, tînără încă, deși are un fiu de optsprezece ani, ne-a vorbit ieri, Marusiei și mie, atît de duos... Ce straniu să gîndești că „au s-o prindă și au s-o bage la închisoare”...

La Moscova — răscăală armată! Ziarele sosesc neregulat și, printre crîmpeiele de vești pe care le primim, noi, locatarii celorltoșva odăi ale Elizavetei Feodorovna, ne agităm înspăimîntați pentru soarta rudelor apropiate și ne adunăm la mesele comune atît de alarmate, încît ai zice că avem toți patruzeci de grade temperatură. La Moscova se află tata, Leora și Andriuşa. Cu toții avem prieteni, rude mai depărtate... La Moscova se dau lupte! Și cînd te gîndești că nu-i mult de cînd pe străzile Ialtei treceau demonstrații salutînd manifestul din 17 octombrie, prin care țarul dădea poporului o Constituție... S-a dovedit că a fost o minciună? Disputele la masa noastră nu conțin. Denumirile partidelor sînt aruncate în luptă una împotriva alteia, de parcă ar fi niște ființe vii. Mama citește cu emoție ultima ediție specială. De la tata a sosit doar o scrisoare — și din nou nimic!

↑ N ZILELE ACESTEA FRĂMÎNTATE, cei-

laltî descoperă în mine, cu un zîmbet neîncercător, „darul prezicerii”. „Azi n-o să vină ziarul”, spun eu, și ziarul nu vine. „Nu vine azi, vine *mine*” — și a doua zi sosește ziarul. „Nu vine, nu vine”, repet eu în zilele următoare, zîmbind din pricina acestui

„simț” al meu. Și nu primim ziarul. „În ziua de 26 (cum de-am reținut?), spun eu, o să vină ediția specială”. Ceilaltî îmi zîmbesc și așteaptă. Și iată-ne în seara acestei zile. „Ei...”, mă necăjește Prokofi Vasilievici. „Las-o, spune careva, vede și ea...” Dar eu mă țin tare. „O să vină!”

¹ Guvernatorul-general al Petersburgului, rămas celebru pentru cruzimea lui.

Cavaleria de gardă țaristă reprimă o manifestație care se îndrepta spre Palatul de Iarnă (desen de epocă)

care nu sînt notate pe hartă. „Copii, casa noastră e amenințată din două părți. Mă mîngii doar cu speranța că tata, cu Andriușa și Leora, se vor muta, poate, la cineva, mai aproape de muzeu [este vorba despre Muzeul de arte frumoase, viitorul Muzeu „A.S. Pușkin” — n.r.]...” Cîți morți! Cît despre răniți...

Zile de panică! Oare cîte s-au scurs? Cîte discuții! Unora li se părea limpede că orice răscoală va fi înăbușită de armată, că singele revoluționarilor se varsă în zadar. Alții susțineau că asta înseamnă începutul sfîrșitului monarhiei.

Spaima mamei în legătură cu soarta alor noștri a fost curmată printr-o scrisoare a tatei: toți au scăpat cu viață, au părăsit casa pentru cîteva zile.

ALTA, IARNA ANULUI 1905-1906. Primul an cînd an-nu-mi amintesc deloc de zilele Crăciunului. Să fi fost în perioada spaimelor noastre legate de Moscova? Să nu fi avut brad? Pesemne că l-a împodobit pentru noi gazda. Am avut brad, firește. Atîta doar că nu-l regăsesc în memoria mea.

Între timp, idoli Marusiei se înmulțeau. Locotenentul Schmidt! Ce falcă suna numele lui în anul acela! Și cum ne înflăcăra inimile cruciaștorul „Potemkin”, din flota Mării Negre, și cît de sinistru a răsunat vestea pierii oamenilor care porniseră la moarte! Și în haosul disputelor — dacă oamenii nu luptă pentru fantoma unei idei, dacă nu-și jertfesc în zadar viața, dacă e posibilă o răsturnare a regimului în Rusia, dacă-i cu puțință și la ce va duce într-o țară atît de înapoiată, țaristă — străpungînd parcă întunericul nocturn al Mării Negre, ochii eroului condamnat la moarte luminau sufletul Marusiei, ochii locotenentului Schmidt.

spun cu încăpăținare. Între timp s-a întunecat de-a binelea. Mama, ostentiv de emoții, se pregătește de culcare. Și deodată, prin vuietul vîntului, printre zgomotele casei, urechea prinde un sunet îndepărtat, ca un țuiet de fîntar, care crește mereu... Se strigă! Alergăm afară fie-

care cu ce-i pe el: „Ediția de seară! Telegramă urgentă...” În ediția asta sau într-alta, următoare, înainte sau după această întimplare, nu-mi mai amintesc: mama, aplecată deasupra planului baricadelor, tipărit în ziarul moscovit, reconstituie din memorie aleile și străzile de lingă Bronnaia,

(Continuare în p. 56)

CONTESTATARI „TESTAMENTULUI LUI ADAM”

ERIC WILLIAMS

In 1492, înarmat cu una dintre invențiile ce aveau să schimbe înfățișarea lumii — busola — Cristofor Columb¹ pleca din micul port spaniol Palos spre insulele Canare, prima escală a călătoriei sale spre Lumea Nouă. Caravelele Santa Maria, Nina și Pinta nu depășeau, împreună, 400 tone, iar echipajul număra cam 100 oameni.

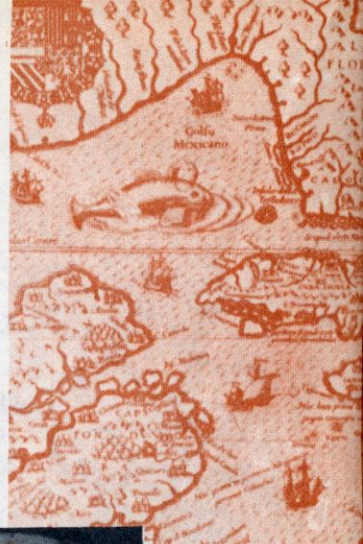
După zece săptămâni de călătorie, cele trei nave au ajuns în preajma arhipelagului Bahamas. În numele regelui și al reginei Spaniei, Ferdinand și Isabela, Columb a pus stăpînire pe insula numită de băștinași Guanahani, căreia i-a dat numele de San Salvador. Apoi și-a continuat călătoria pînă în Cuba și Hispaniola (Haiti), după care s-a reîntors în Spania.

Cristofor Columb era convins că își realizase suprema dorință, aceea de a ajunge în Asia, înaintînd, cu pînzele ridicate, mereu spre vest. Încă din cea mai fragedă tinerețe, învățase latina ca să poată citi cărțile de geografie traduse sau scrise pînă în vremea lui. Credea cu tărie în veridicitatea afirmației lui Aristotel că „între coasta extremă a Spaniei și țărîmul Indiei este o mare nu prea întinsă și care poate fi străbătută în cîteva zile”. Povestea călătoriei lui Marco Polo în China devenise cartea lui de căpătîi. Cînd a debarcat în San Salvador, ideea că pusese piciorul în India,

deci în continentul asiatic, îl stăpînea atît de puternic, încît el a interpretat greșit — adică în sensul convingerilor lui — informațiile obținute de la indigeni, care, dealtfel, nu îl cunoșteau limba, după cum nici el n-o înțelegea pe a lor. Astfel Columb le-a spus indieni (nume care s-a menținut pînă în zilele noastre pentru băștinașii din Lumea Nouă), iar insulelor lor, Indiile Occidentale.

Lucrarea scrisă de istoricul dr. Eric Eustace Williams, născut în 1911, din 1962 prim-ministru al statului Trinidad și Tobago, are ca punct de plecare anul 1492, anul acelei celebre călătorii rămase în istorie de la Cristofor Columb. Dar nu numai amintirea lui Columb a rămas legată de istoria Caraibilor; în lumea antileză s-au perindat diferite personalități ale lumii occidentale: Ludovic XIV și Napoleon, Bătrînul Pitt și Thomas Carlyle, John Stuart Mill, Gladstone și Disraeli, Jefferson și Adams, Joseph Chamberlain și Theodore Roosevelt etc., etc.

Există puține studii de sinteză dedicate istoriei insulelor din Marea Caraibilor. Printre acestea, cartea dr. E. Williams se distinge prin multe motive. Primul este acela că autorul folosește o documentație imensă privind atît spațiul geopolitic propriu-zis al insulelor, cît și istoria contemporană a marilor puteri, care, timp de secole, s-au înfruntat în ju-

PAPA ALEXANDRU VI (1492-1503):
„Așadar nimeni să nu-și permită să încalce, sau să se ridice cu îndrăzneală împotriva recomandărilor noastre...”

REGELE FRANCISC I (1515-1547):
„Să mi se arate clauza din testamentul lui Adam, care mă exclude de la împărțirea lumii...”

rul lor, căutînd — prin folosirea oricăror mijloace — să-și obțină „un loc sub soarele Caraibilor”. În al doilea rînd, L'Histoire de Caraïbes. 1492-1969, este unul din acele studii care, dincolo de valoarea strict științifică, cucerește cititorul prin frumusețea stilului și atractivitatea povestirii istorice. Un al treilea motiv și, poate, cel mai important, este faptul că Eric Williams îmbină, în modul cel mai fericit, exigențele istoricului cu viziunea omului politic, militant activ pentru

Harta Antilelor semnată de Théodore de Bry (1598-1698), desenator, gravor și editor originar din Țările de Jos

REGINA ELISABETA I (1558-1603): „Oceanul nu poate, în nici un caz, să aparțină unui singur popor, sau unui singur om...”

FRANCIS DRAKE (c. 1540-1596): „V-am condus în insula comorilor lumii. Numai voi veți fi de vină dacă veți pleca de aici cu minile goale...”

WILLIAM CECIL, LORD BURGHLEY (1520-1598): „Papa nu are nici un drept să împartă lumea, să ia și să distribuie regate după cum are chef...”

independența țării sale. De altfel, autorul închină studiul său partidului de guvernământ din Trinidad și Tobago, „People's National Movement” (Mișcarea Națională a Poporului).

Aducând în prim-plan momente decisive din cursa dintre marile imperii coloniale, lucrarea este, implicit, un avertisment semnificativ împotriva tendințelor coloniale și neocolonialiste care se mai manifestă și în zilele noastre, un apel la demnitate

și unitate în lupta pentru apărarea independenței naționale, pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a-și făuri, propria sa istorie.

În paginile următoare, prezentăm cititorilor noștri, într-o formă prescurtată, un capitol din lucrarea menționată; titlul, substituirile și notele de subsol aparțin redacției Magazin istoric.

Ana Maria ȘERBĂNESCU

Insulele¹ din Marea Caraibilor, bogate în aur, zahăr și, pentru vremea aceea, în sclavi, și-au făcut apariția pe scena societății moderne ca o jucărie rivnită de politicienii europeni. Rivalitatea imperialistă² a început înainte chiar de călătoria lui Cristofor Columb. Stabilit în Portugalia, Columb a căutat mai întâi să-și ofere serviciile gazdelor sale. Dar Coroana portugheză i-a respins oferta; nu credea că e cazul să susțină un aventurier flecar, care prezenta un proiect necugetat avînd drept scop un alt drum spre India, scop care fusese deja atins în 1486, de către Bartholomeu Diaz.

O simplă linie pe hartă

Columb s-a îndreptat deci spre republica italiană a Genuvei, unde se născuse, precum și spre Veneția. Și aici s-a izbit de interese contrare, căci comerțul cu Orientul se făcea prin drumuri pe uscat aducînd un câștig considerabil celor două republici. În consecință, Columb s-a gîndit la națiunile tinere, Spania, Franța și Anglia, care erau receptive față de orice proiect capabil să minze monopolul existent. În timp ce fratele său pleca la curtea lui Henric VII, în Anglia, el s-a dus în Spania. Războiul cu maurii a întîrziat luarea vreunei hotărîri. Dar, după cucerirea Granadei, ultimul bastion musulman, suveranii au ajuns la un acord cu Columb. Cînd fratele său a revenit, aducîndu-i o invitație din partea Angliei, era prea tîrziu.

Îngrijorarea și invidia Portugaliei s-au vădit foarte cînd. Părăsind insulele Ca-

¹ Arhipelagul Antilelor, constituie America Centrală insulară. La vest se află Antilele Mari (Cuba, Haiti, Puerto Rico și Jamaica), iar la est Antilele Mici dispuse în forma unui arc. Dintre acestea din urmă, cele mai importante sînt: Virgine, Antigua, Montserrat, Guadelupa, Dominica, Martinica, Santa Lucia, Saint Vincent, Barbados, Grenada, Trinidad și Tobago.

² Termenul „imperialism” este folosit în acest studiu, ca și în numeroase lucrări din istoriografia occidentală, prin analogie cu expansiunea marilor imperii, numită „imperialism” de autorii occidentali, inclusiv pentru perioada antichității.

nare, Columb a scăpat de trei corăbii portugheze, trimise, după părerea lui, să-i taie calea. Pe drumul de întoarcere s-a izbit, în insulele Azore, de ostilitatea portughezilor și, abia ajuns după o furtună violentă la Lisabona, a fost chemat de suveranul Portugaliei. Cu ocazia acestei întrevederi, regele i-a atras atenția că, după opinia lui, prin călătoria pe care tocmai o încheiase, violase monopolul care îi fusese acordat de papă asupra Guineei. Iluziile lui Columb, care credea că a ajuns în Asia, n-au făcut decât să-i sporească ostilitatea lui João II. Se spune totuși că regele a refuzat să accepte sugestia unuia dintre curteni — de a-i căuta pricină lui Columb și de a-l omorî pe loc.

Columb i-a asigurat pe suveranii Spaniei că ținuturile pe care tocmai le descoperise le aparțineau întru totul. Prudenți, aceștia s-au grăbit să-și oficializeze anexiunile prin metoda tradițională a epocii, o bulă a papei Alexandru VI, care, din întâmplare, era și el spaniol.

Monopolul Portugaliei asupra Guineei se întemeia pe o serie de bule papale care acordau regelui toate drepturile asupra ținuturilor descoperite la sud de capul Bojador. Printr-un tratat din 1480, Spania cedase și ea Portugaliei toate insulele deja descoperite, sau care urmau să fie descoperite, în regiunea Guineei din sudul insulelor Canare. Pentru evitarea oricărui conflict între cele două puteri era necesar să se ajungă la un acord și să se stabilească drepturile ce reveneau fiecăreia. Pe vremea aceea, arbitru între două țări catolice nu putea fi decât papa. Printr-o bulă emisă în 1493, el a stabilit zonele de influență spaniolă și portugheză la vest și, respectiv, la est de o linie imaginară trasată pe harta lumii la o sută de leghe (o leghe marină = 5,555 km) vest de insulele Azore și ale Capului Verde. Cum nu era făcută nici o mențiune despre India, guvernul spaniol, decepționat, l-a convins pe papă să emită, în septembrie aceluși an, o nouă bulă; Spania primea

drept de posesiune asupra tuturor teritoriilor pe care putea să le descopere în direcția sud, vest și „cătregiunile orientale, precum și spre India”. Către toți oamenii și toate națiunile, papa exprima în următorii termeni împărțirea pe care o făcuse: „Așadar nimeni să nu-și permită să încalce, sau să se ridice cu îndrăzneală împotriva recomandărilor noastre... Și-ar atrage astfel mînia Domnului Atotputernic și a Sfinților Apostoli Petru și Pavel”.

Dar linia de demarcație n-a dat satisfacție guvernului portughez. Cele două puteri s-au angajat în negocieri directe, încheiate prin Tratatul de la Tordesillas, la 7 iunie 1494; linia de demarcație era împinsă la 370 leghe vest de insulele Capului Verde. În acest fel, Brazilia a devenit portugheză¹.

Cum însă papa nu avea destulă armată, la 5 martie 1496, regele Angliei, Henric VII l-a însărcinat pe navigatorul John Cabot² să întreprindă o călătorie de descoperiri. Cu toate că misiunea nu a dus la nimic concret, ea este totuși semnificativă. În documente, cuvintele „Mările Sudului” erau omise, recunoscîndu-se astfel tacit posesiunile spaniole și portugheze și, într-o oarecare măsură, documentul papal. Dar, totodată, avertiza că guvernul englez nu accepta împărțirea lumii numai între Spania și Portugalia, considerînd că fără descoperiri nu existau posesiuni. Ceea ce mai rămînea de descoperit aparținea tuturor. Regele Franței, Francisc I³,

într-un protest celebru, spunea clar ceea ce era subînțeles în actul dat de Henric VII, lui Cabot: „Soarele strălucește pentru mine ca și pentru ceilalți. Să mi se arate clauza din testamentul lui Adam care mă exclude de la împărțirea lumii. Dumnezeu, adăuga el, n-a creat pămîntul numai pentru spanioli”.

„Cavalerismul rătăcitor”...

În timp ce Anglia urmărea îndeosebi să găsească o rută prin nord-est spre Asia, Franța trimitea expediții pînă la fluviul Sf. Laurențiu, din America de Nord, în Florida și în Brazilia. Astfel, Anglia și Franța au devenit principalii inamici ai Spaniei. Imediat după eliberarea de sub dominația spaniolă, li s-a alăturat și Olanda.

Anglia a devenit purtătoare de cuvînt a tinerelor națiuni revoltate împotriva pretențiilor Spaniei la monopol, binecuvîntat de papă, asupra întregii Lumi Noi. Sir William Cecil (mai tirziu lord Burghley), om de stat elisabetan, i-a declarat în 1562 ambasadorului Spaniei în Anglia că „Papa nu are nici un drept să împartă lumea, să ia și să distribuie regate după cum are chef”. Guvernul englez a opus pretențiilor spaniole doctrina ocupației efective. În 1580, el a atacat oficial aceste pretenții care se bazau „fie pe donații ale papei, fie pe ocuparea unor puncte pe coastă, construirea de forturi, botezarea unor zone... În virtutea drepturilor tuturor țărilor, această nu-i va putea împiedica pe alți principii să navigheze liber pe mările lumii și să se instaleze în regiunile care nu sînt ocupate de spanioli”. Însăși regina Elisabeta enunța cu emfază doctrina libertății mărilor: „Toate popoarele trebuie să se bucure de libera folosire a mării și a aerului. Oceanul nu poate, în nici un caz, să aparțină unui singur popor, sau unui singur om”.

Miza era imensă, căci nu era vorba numai de tezaurul și imperiul Antilelor. La 26

¹ La insistențele suveranilor spanioli, care se temeau de pretențiile portughezilor, papa Alexandru VI (Rodrigo de Borja y Doms, Borgia italianizat) a stabilit sferele de expansiune ale celor două mari puteri. Bula *Inter caetera*, emisă la 4 mai 1493, consfințea drepturile Spaniei asupra oricărui teritoriu descoperit la vest de celebra linie de demarcație. Tratatul spaniol-portughez de la Tordesillas, încheiat tot sub arbitrajul papei Alexandru VI și care ridica încă o serie de semne de întrebare pentru cercetători, fixa o nouă linie de demarcație în favoarea Portugaliei. În istoriografia occidentală, acest act este invocat adesea ca argument pentru a dovedi că Portugalia explorează deja Brazilia care, conform noii împărțiri a lumii, intra în sfera de dominație portugheză.

²⁻³ *Magazin istoric*, nr. 5/1973; 2/1980.

septembrie 1583, galioanele reveneau din Lumea Nouă transportând lingouri în valoare de 15 milioane pesos [monedă spaniolă], după ce abandonaseră preț de un milion¹ la Havana, deoarece corăbiile erau prea încărcate. „Strașnică lovitură! — se spunea; aceasta va însufla o nouă viață comerțului”.

Era tocmai ceea ce doreau cu ardore, în egală măsură, Anglia, Franța și Olanda: să însuflă o viață nouă comerțului lor. Pentru a-și realiza țelurile aveau la alegere trei posibilități. Una era pirateria¹, „cavalerismul răătăcitor”, cum o numise în zeflemea un istoric britanic. Modul cel mai sigur de a ataca „testamentul lui Adam” era să te consideri moștenitorul lui direct. Cristofor Columb s-a ciocnit de pirații francezi încă de la prima sa călătorie, iar la întoarcerea din cea de-a treia, a trebuit să schimbe ruta pentru a scăpa de o flotă franceză care îl pindea. Bișoiți, spaniolii s-au grăbit să vorbească de „corsari luterani”, deși francezii, oricât de buni catolici ar fi fost, nu aveau nici un scrupul să șterpelească tezaurul unui alt stat catolic. În 1522, Verazano², un pirat din Florența angajat în serviciul lui Francisc I, a capturat trei corăbii spaniole, primele două încărcate cu comori mexicane, cea de-a treia cu zahăr, perle și piei provenind din Hispaniola. El le-a dăruit regelui Franței care, stupefiat, a exclamat: „Împăratul [Carol Quintul] poate să ducă mult și bine război împotriva mea³, dacă-mi cedează asemenea comori din Antile...”

Cu timpul, pirateria și-a pierdut caracterul individual și izolat, devenind caracteristică principală a politicii dusă de inamicii Spaniei din Europa. Fățiș, sau pe ascuns, pirații hăitau flotele, atacau corăbiile, împingeau jafurile pînă pe teritoriul dominiilor spaniole, pe care le asediau, le prădau, devastînd orașele. Acest continuu război din Marea Caraibilor,

pe care-l ilustra celebra formulă din sec. XVI: „nici un fel de pace dincolo de linie!”, a fost oficializat și prin Tratatul de la Cateau-Cambrésis, semnat în 1559 între Franța și Spania: „Luptele desfășurate la vest de primul meridian și la sud de Tropical Canceului nu vor fi considerate drept o violare a tratatului”.

Sir Francis Drake⁴ a intruchipat spiritul acestei perioade din istoria Caraibilor. Născut la Devonshire, într-o familie în care pasiunea pentru navigație trecuse — în decursul mai multor generații — din tată în fiu, Drake a crescut printre corăbii și marinari. El a personificat și epoca elisabetană, prin patriotismul său, prin încrederea sa neîntărmurită „în insula regească, această piatră prețioasă încrustată în marea de argint”, prin resentimentele sale față de absolutismul spaniol și față de catolicism. Pentru Drake, a ataca Spania era atît pe placul Cerului cît și al reginei. Era o luptă care semăna cu cruciadele, războaie sfinte împotriva păgînilor.

Dar beneficiile materiale ale acestor „cruciade” nu erau nici o clipă pierdute din vedere. „V-am condus — spunea Drake, în 1572, oamenilor săi, cînd ajunseser pe insula Nombre de Dios — în insula comorilor lumii. Numai voi veți fi de vină dacă veți pleca de aici cu mîinile goale”. Celebrul său mesaj către guvernatorul spaniol al orașului, prin care declara că „am venit să adun o parte din recolta pe care voi o scoateți din pămînt și o trimiteți în Spania pentru a semăna tulburare în lume”, exprima convingerea lui Drake că dacă lumea întreagă era grădina regelui Spaniei, atunci roadele îi aparțineau reginei lui. Astfel, Elisabeta a participat la grandioasa expediție în fabulosul imperiu al Lumii Noi, care i-a adus un profit de 47 lire pentru fiecare liră investită. În Europa acelei vremi se spunea că „pentru regele Filip aceasta este o lovitură cum n-a primit niciodată, de cînd s-a urcat pe tronul Spaniei”. Pe-

ricolul era evident. Ambasadorul Spaniei în Anglia își povătuia suveranul să ordone, „ca în preajma Antilelor spaniole sau portugheze, nici o corabie străină să nu fie crutată, ba chiar să fie scufundate toate și cît mai în adînc. Este singura cale de a-i împiedica pe englezi și pe francezi să se ducă în Caraibe ca să le jefuiască; nu există englez în ziua de azi care să nu plănuiască astfel de călătorii, încurajați cum sînt toți de întoarcerea lui Drake”.

Căci de Drake se temeau spaniolii cel mai mult. Erau înspăimîntați la gîndul că le va captura galioanele așteptate, pline cu comori din insule, ceea ce, remarcă ambasadorul Veneției la Madrid, ar fi însemnat falimentul numeroșilor negustori din Sevilla. O întîrziere de cîteva ore a fost de ajuns însă ca piratului englez să-i scape o flotă printre degete; „numai Dumnezeu știe de ce”, comenta el, resemnat și filozofic. Totuși Spania era terorizată, banca din Sevilla era în pragul ruinei, cea din Veneția cuprinsă de panică, iar regele Spaniei, considerat falit, n-a avut de unde să obțină un împrumut de un milion de ducati [monedă italiană].

Distrugerea Invincibilei Armade de către Anglia, în 1588, cînd Drake, abandonînd jocul de-a pirații, a luat conducerea operațiunilor navale, n-a salvat numai Anglia de invazie. Ea a marcat supremația puterii maritime britanice asupra celei spaniole și îndrăznețea faptă comisă de Drake, un an mai înainte, cînd „a ars barba regelui Spaniei”⁵ în plin port Cadix, a dovedit-o încă o dată. Papa a făcut haz de necaz spunînd că furca de tors a reginei Elisabeta fusese mai eficientă decît spada lui Filip. Drake a devenit o legendă, un diavol care adusese la ascultare micile colonii, în timp ce nefericitul amiral al Invincibilei Armade era terorizat de ștergarii care-i strigau sub ferestre: „Vine Drake! Vine Drake!”

Celălalt procedeu prin care rivalii Spaniei au încercat să-i

¹ „Magazin istoric”, nr. 7/1975; 6/1973.

² Între 1494 și 1559 s-au dus o serie de războaie între Franța și Spania pentru supremația în Italia.

⁴ „Magazin istoric”, nr. 9/1980.

⁵ În 1587, Drake a atacat Cadixul, cauzînd grele pierderi flotei spaniole.

submineze monopolul asupra zonei Caraibilor a fost contrabanda. Ea a dovedit deficiențele sistemului comercial spaniol, așa cum Drake scosese la iveală fisurile puterii maritime a Spaniei. În acest domeniu s-a remarcat un alt englez, rudă cu Drake, Sir John Hawkins. El a violat drepturile consfințite ale portughezilor, ridicând pinzele spre Guineea pentru a participa la comerțul cu sclavi, adunând 300 cu spada în mână, după cum a mărturisit el, ca și prin alte mijloace. Violând și monopolul spaniol, și-a dus sclavii în Antile, unde a lăsat două treimi din încercătură plantatorilor hrăpăreți, în schimbul unei cantități de piei. Din îndrăzneală, sau lipsă de judecată, a încredințat restul de sclavi în păstrare autorităților, după care a expediat jumătate din încercătură de piei, sub supravegherea unui asociat, la Cadix, pe corăbii spaniole. Încercătura a fost confiscată de Spania. Asociatul lui Hawkins a scăpat ca prin minune de Inchiziție, iar sclavii abandonati în Hispaniola nu i-au mai fost predați cu toate protestele proprietarului.

Războiul s-a desășurat în continuare sub înfățișarea contrabandei. Conștienți de posibilitățile acestor acțiuni ilicite, olandezii au devenit atît de periculoși în Marea Caraibilor, încît guvernatorul spaniol din Venezuela recomanda să fie otrăvite tere-nurile legumicole de unde ei obișnuiau să se aproviziona-ze.

...și doctrina ocupației efective

Cel de-al treilea procedeu a fost de a sfida pur și simplu monopolul teritorial al Spaniei. Noii amatori de împărțire a lumii au întemeiat colonii pînă în mările din sud, luînd în derdere interdicția Papei și distrugînd astfel, puțin cîte puțin, castelul de nisip al sistemului colonial

spaniol. Dorința unui obscur slujbaş al tezaurului britanic, Richard Eden, era pe cale să se realizeze. El visa „ca acel bogat tezaur numit *Petularia*”, celebrul depozit de lingouri de aur, să-și schimbe reședința de la Sevilla în Turnul Londrei.

Legiferînd doctrina ocupației efective, noii veniți și-au concentrat în principal eforturile asupra a trei regiuni, pe care Spania le neglija-se și asupra cărora suzeranitatea ei era mai mult formală. Acestea erau Antilele Mici, Guyana și America de Nord.

Teoreticianul acestei faze a rivalității inter-imperialiste a fost un oarecare pastor englez, Richard Hakluyt (c. 1552-1616). Imaginația acestui vizionar plin de discernămint fusese înflăcărată de relatările călătoriilor de descoperiri. El va fi și cel care le va publica mai tîrziu, cîștigîndu-și prin aceasta cel mai frumos titlu de glorie.

Hakluyt s-a străduit să-i stimuleze pe englezi în politica cuceririlor coloniale și să le întărească orgoliul național. Relevînd că în expansiunea ei Anglia se îndreptase către mările Nordului, ostile și furtunoase, spre tărîmuri total deosebite de cele în care nimeriseră spaniolii și portughezii, Hakluyt scria în *Prefața* faimoasei cărți publicate în 1589, *The principal Navigations, Voyages and Discoveries of the English Nation*, că „este timpul ca Anglia să împartă cu spaniolii și portughezii America și celelalte regiuni care au mai rămas de descoperit, și să profite de pe urma bogățiilor lor”. El a fost apărătorul înfocat al expediției lui Raleigh, din 1584, în Virginia, prezicînd că: „această călătorie spre vest ne va aduce toate bunurile din Europa, Africa și Asia, cu condiția să ajungem cît mai departe, pentru a reda o nouă viață comerțului nostru”.

În românește de
Gabriela GEROTA

AMINTIRI DIN ANII 1905-1906

(Urmare din p. 51)

După vestea judecării lui și a execuției, Marusia s-a închis în sine, ferind de privirile celor mari inima ei cutremurată de durere. Era o rană. Și nu permitea nimănui să se atingă de ea...

Pe Marina au exmatriculat-o din Liceul „Von Derwis” [era în anul 1906 — n.r.]. A ascuns de noi amănuntele acestui fapt. Recent însă am descoperit niște colege de-ale ei și le-am rugat să-mi scrie ce-și amintesc despre exmatricularea Marinei. Iată ce mi-a scris Irina Leahova: „Marina era o răzvrătită. Direcția se temea de influența ei asupra colegelor, întrucît toate o socoteau elevă eminentă. Era indezirabilă în liceu, din cauza ideilor ei revoluționare. De la atracția către eroii romantici, a trecut brusc la literatura revoluționară, era literalmente pasionată de revoluție. Direcția s-a bucurat foarte mult cînd a scăpat de ea”. Și iată alte cîteva rînduri din amintirile despre Marina ale scriitoarei S.I. Liperovskaia: „...În anul școlar 1906, atenția tuturor elevelor a fost atrasă de o internă «nouă», o fată ne-spus de vioaie, expansivă, cu ochi iscoditori și cu un zîmbet ironic pe buzele subțiri; avea o frunte înaltă. Privea la toți cu îndrăzneală, provocator, și nu numai la elevele din clasele mai mari, dar chiar și la profesori și pedagogi.

Placiditatea elevelor fusese tulburată — se simțeau atrase de furtuna unor sentimente și trăiri noi. «Răzvrătita cu singele-n cloacă ne îndemna la răscoală, ne învăța să ne exprimăm furtunos simțăminte, ne insufla avînt. Multe lucruri s-au schimbat sub influența Marinei. O rugam adesea să ne sfătuiască ce carte să citim.

Marina ne aducea ea însăși cărți — colecțiile revistei *Znanie* [Știința], versurile lui Bunin, povestirile lui Kuprin. Începu să circule printre noi numele lui Gorki. Marina ne completa arsenalul cărților interzise...”

În românește de
Ecaterina ȘISMANIAN

ROMÂNIA VĂZUTĂ DE UN PORTUGHEZ ÎN 1877

În 1877, într-o modestă imprimerie, cu numele semnificativ de „Tipografia democrației”, din orașul portughez Elvas, a văzut lumina tiparului o lucrare intitulată *Notițe de geografie și istorie — România*. Autorul, ofițer al trupelor terestre (oficial do exercito), semna cu inițialele: V. S. El susținea în *Notițele* sale ideile nobile de emancipare națională, progres și civilizație ale poporului român. Fără îndoială, informația la care a avut acces autorul nu era completă, rezumându-se la o parte din literatura de specialitate care circula în vremea aceea, în special la lucrările istoricului și filozofului francez Edgar Quinet¹.

Dar ceea ce conferă valoare operei autorului portughez anonim este contactul direct pe care acesta l-a avut cu românii. Se presupune că acest ofițer s-a aflat în misiune, ca atașat militar, probabil în Rusia și că, în această calitate, a făcut o călătorie traversând Moldova și navigând pe Dunăre. Această ipoteză este acreditată de însăși analiza conținutului textului. El este redactat în forma obișnuită a rapoartelor pe care atașaii militari le întocmeau anual despre țările și forțele armate pe lângă care erau acreditați. Lucrarea conține descrierea geografică a țărilor române, situația demografică și etnografică, prezentarea orașelor, fortificațiilor existente, sistemul social și politic, precum și elemente caracteristice de istorie și cultură. Autorul se pronunță cu evidentă simpatie pentru unitatea și independența națională, emanciparea socială și politică a românilor.

Dar să redăm câteva citate din lucrare, în care se subliniază permanența poporului român pe teritoriul țării noastre: „Moldo-vlahii descind din vechii geți sau daci amestecați cu diferiți coloniști romani, pe care Traian i-a stabilit în această provincie. Acești coloniști romani au lăsat vestigii atât de profunde, încât Moldo-Vlahia, cum am și spus-o dealtfel, cucerită și devastată de multe popoare de diferite origini, și-a păstrat în permanență fizionomia sa specifică și în principal puritatea limbii sale... Există în limba română câteva sute de cuvinte care nu se găsesc în nici o limbă cunoscută și care se pare că aparțin limbii dace, care era folosită înainte de ocupația romană. Construcția particulară a anumitor fraze și maniera în care se pronunță vocalele conține, conform opiniei anumitor

autori, existența unei limbi aborigene, transmisă din generație în generație până la actualii locuitori”.

Autorul se referă și la alte momente ale istoriei patriei noastre, ca invaziile popoarelor migratoare, rezistența românilor contra dominației maghiare, luptele lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare împotriva Imperiului otoman, precizând că „epoca cea mai glorioasă a acestor lupte [pentru libertate și independență] a fost la sfârșitul secolului XVI, în timpul voievodului [românește în text] Valahiei, Mihai Viteazul, care a alungat pe otomani din întreaga țară...” În lucrare sînt amintite revoluțiile din 1821 și 1848, unirea Moldovei cu Muntenia, în 1859, menționându-se că aceasta a constituit „satisfacerea dorinței seculare a românilor”.

Apărută în 1877, cînd România se afla angajată în războiul pentru cucerirea independenței absolute de stat, lucrarea pleda pentru nobilele aspirații ale românilor: „Nici un popor, așa cum am văzut, nu a luptat mai mult pentru independența sa și pe care pînă acum n-a putut-o obține. Ambiția sa supremă este să vadă reuniți cele 8 milioane de compatrioți într-un stat...”

Păstrarea ființei naționale la români este un adevărat fenomen. Respectul pentru trecut, păstrarea obiceiurilor, a limbii, toate acestea, în ciuda loviturilor violente pe care românii le-au suferit, sînt rezultatul tenacității eroice a acestui popor. În ciuda adevăratelor inundații de popoare, care în diverse epoci i-au acoperit teritoriul, România și-a conservat, curate, aspirațiile strămoșilor săi, rezistînd întotdeauna puternicilor dușmani, care au invadat țara, salvîndu-se de potopul care a amenințat s-o absoarbă... acest popor, totdeauna amenințat, se ridică de puțină vreme, cerînd, în fața națiunilor civilizate, independența sa.

Nu moare națiunea care adăpostește la sinul său convingeri atât de profunde de independență. Acesta este și sensul proverbului: «Românul nu pier» [românește în text]; națiunea română nu va muri. Iată în puține cuvinte cea mai elocventă proclamație a arzătoarelor aspirații ale acestui popor... Cu urările noastre de bine, întovărișim acest simpatice popor, noi toți acei care adăpostim la sinul nostru cele mai profunde aspirații de libertate și independență”.

¹ Magazin istoric, nr. 4/1973.

Cu prilejul noului an 1981, primul an al cincinalului 1981-1985, adresăm tuturor colaboratorilor și cititorilor noștri un călduros „La mulți ani!” și urări de noi și importante succese în viață și activitate.

Transmitem, totodată, urările noastre de multă sănătate, fericire și noi succese în muncă colectivului de oameni ai muncii din cadrul Combinatului poligrafic „Casa Scînteii”, colaboratorii noștri cei mai apropiați la apariția revistei, precum și colegilor din biblioteci și muzee, pentru deosebita lor solitudine și cooperare.

CU INIMA STRÎNSĂ DE DURERE

Reținem din scrisoarea cititorului STELIAN PĂTRASCU, din București, pe marginea articolului împotriva unei nedreptăți istorice — Diktatul de la Viena (nr. 9, 10/1980) acest fragment reprodus din articolul publicat de istoricul Constantin Moisil (1876-1958) în ziarul Universul din 3 septembrie 1940, prin care își exprima protestul și amărăciunea pentru ciuntirea trupului țării: În județele românești ce le-am pierdut sînt numeroase așezări străvechi dace și romane, care desigur nu vor mai fi cercetate căci interesul noilor stăpîni va fi și în viitor, cum a fost și în trecut, de a nu scoate la iveală urmele dacilor și romanilor, cu care ei n-au avut nici un fel de legături...

Cu inima strînsă de durere mă gîndesc la imensa pagubă pe care știința românească o suferă astăzi prin abandonarea altor rămășițe culturale lăstate moștenire de străbunii și de strămoșii noștri, ca și prin încetarea întinsei și neîntrerupte activități științifice și culturale, pe care ai noștri au dezvoltat-o cu atîta dragoste și rîvnă în tinuturile pierdute.

Am însă o mîngiere: situația ce ni s-a impus nu poate să dureze, căci este împotriva firii.

DOI OASPEȚI ILUȘTRI

Vă trimit două fotografii document, înfățișîndu-l pe Nicolae Iorga (X) alături de dr. Petru Groza, (XX) ne scrie TRAIAN PRISLOPAN, din Deva.

Ele au fost făcute în 1926, cu ocazia unei călătorii efectuate de N. Iorga pe meleagurile hunedorene, pentru studii și documentare. Cu acest prilej, s-a întîlnit și cu dr. Petru Groza și au vizitat cîteva sate din această parte a țării.

Fotografia pe care o reproducem a fost făcută în satul Băiești, jud. Hunedoara, ai cărui locuitori i-au înconjurat cu multă simpatie pe cei doi oaspeți.

DIN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Relatările din nr. 7 și 8/1980 ale revistei, privind bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, au redescoperit în mulți dintre cititorii noștri, participanți la evenimentele din urmă cu aproape șapte decenii, amintiri din acel timp eroic.

Printre ei și veterani:

NICOLAE CIURCU, din București, fost sergent în Compania 3 pontonieri, decorat cu Virtutea ostășească, ne istorisește momentul plecării pe front a unității din care făcea parte, petrecută cu entuziasm de locuitorii orașului Brăila.

ION ENACHE, din Constanța, participant la bătălia de la Mărășești, ne comunică alte cîteva versuri referitoare la sublocotenentul Ciulei (nr.8/1980).

Un alt participant la bătălia de la Mărășești a fost generalul Ion Popescu-Sanitaru, din com. Bărcănești, jud. Prahova, fost comandant al Diviziei 13 și al Corpului 2 armată român. O succintă prezentare a sa ne trimite dr. IOAN NEAGU, din Ploiești.

POSTA MAGAZIN ISTORIC

CULTURA SHETLAND

EMANUEL KINSBRUNER, din București, ne scrie despre particularitățile istorice ale uneia dintre culturile populațiilor nordice cele mai singulare din Europa. Este vorba despre vechea cultură a locuitorilor insulei scoțiene Shetland aparținând Marii Britanii. Iată cum prezintă publicistul francez Claude Lorieux în lucrarea sa consacrată apariției și dezvoltării exploatărilor petroliere norvegieni și britanice din Marea Nordului (Les Aventuriers du Mør du Nord apărută anul acesta în editura pariziană Hachette) aceste trăsături: Locuitorii insulei Shetland nu au cunoscut nicodată sistemul clanurilor și nici limba celtică, două dintre particularitățile scoțienilor din Loch și din Lavidis. Primii locuitori au construit în urmă cu 2.000 ani, turnurile din piatră înăuntrul cărora se refugiau cu turmele lor când se apropiau dușmanii. Vikingii au venit în secolul VIII. Pînă în 1604 un parlament local, insular numit Alting, emanația Tinurilor — micile consilii locale — se întrunea la Tingwall.

Expansiunea vikingilor în Occident și în special în regiunea Scoției a luat sfîrșit prin 1263: după ce făcuse escală în insula Shetland, marea flotă a regelui Haakon se înfruntă cu cea a Scoției, dar este înfrîntă. Această nenorocire în război nu a împiedicat arhiepiscopul Shetland să rămînă timp de peste cinci secole un ținut norvegic. Dar în 1469, regele Christian I al Norvegiei și Danemarcei ipotechează Scoția insulele Shetland, pentru a putea oferi fiicei sale Margaret o zestre onorabilă la căsătoria sa cu regele Jacques III al Scoției.

IALOMIȚA... NAVIGABILĂ

Citind articolul consacrat davei de la Piscu Crășani. (nr. 10/1980), ne scrie PETRE NICULESCU din Călărași. m-a frapat faptul că se vorbește despre riul Ialomița ca despre o cale navigabilă. Mai mult, din alte articole îmi amintesc că și despre riuri ca Siret, Olt, Mureș, ba chiar și despre Argeș se afirmă că ar fi fost navigabile. Este o greșeală sau — poate — așa cum Dunărea se vîrșea pe vremea lui Herodot prin mai mult de opt brațe, așa și riurile amintite vor fi avut un curs schimbat cu o adîncime mai mare a apei care să permită navigația?

Afirmația din articolul citat nu constituie o greșeală. Într-adevăr, în antichitate, riurile amintite (și încă multe altele) au fost navigabile și aceasta nu pentru că ar fi fost — neapărat — mai adînci. Vorbind despre navigație, trebuie să ne gîndim la tipurile de ambarcațiuni care existau în acele vremuri — corăbii de tonaj mic, mai curînd luntre — acele monoxile menționate de Arrian, scobite într-un trunchi masiv de arbore — care desigur puteau să plutească în ape mai puțin adînci, cum erau Ialomița ori Argeșul. Desigur, pentru corăbiile maritime grecești era mai dificil să pătrundă pe aceste riuri.

PUBLICAȚIILE MUZEULUI

Care sînt publicațiile editate de Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România?, ne întreabă DUMITRU STOIAN, din Galați.

Dintre ultimele apariții editoriale, sub egida prestigioasei instituții, menționăm: Muzeul național, vol. IV (culegere de studii consacrate independenței românești); Eugen Comsa: Bibliografia paleoliticului și mezoliticului de pe teritoriul României; Cercetări numismatice (două volume sub redacția prof. dr. Florian Georgescu, Octavian Iliescu și Constanța Stirbu); Cercetări istorice (studii consacrate Unirii din 1859); Cercetări arheologice.

Muzeul a editat, de asemenea, un valoros ghid (în trei volume), intitulat Creșterea patrimoniului muzeal, în care sînt prezentate valorile intrate în colecțiile muzeului în anii 1971-1978.

Aceste lucrări pot fi procurate, contra cost, de la standurile Muzeului de istorie al R.S.R., Calea Victoriei, nr. 12, București.

Cristian POPIȘTEANU

Cîștigătorii Concursului

(Urmare din p. 28)

PREMIUL VI, 3 seturi cărți de istorie

1. Dumitru Savu — com. Dragodana, jud. Dimbovița
2. Andrei Iacob — București
3. Ioan Vlad — Piatra Neamț

PREMIUL VII, 3 albume istorice

1. Petre I. Georgescu — com. Șirineasa, jud. Vâlcea
2. Victor Ianișevschi — Iași
3. C. Angheliescu — Lugoj

PREMIUL VIII, 5 truse stilou Sirius

1. Genica Simion — Gurahont, jud. Arad
2. Alecu N. Cretu — com. Dumitrești, jud. Vrancea
3. Uwe Buehholzer — Gheorghe Gheorghiu-Dej
4. Areadie Filipeuc — Rădăuți
5. Mihaela Cambrea — București

PREMIUL IX, 15 abonamente pe un an la Magazin istoric

1. Liviu Nitu — Tg. Mureș
2. Dumitru I. Predescu — Rimnicu Vîlcea
3. Eugen Zaharia Băncănu — Ploiești
4. Dumitru Nicolau — București
5. Ion Hategan — Timișoara
6. Pavel Bogdan-Dogar — Tecuci
7. Manuel Dogaru — Brăila
8. Aurel D. Elisel — com. Colceag, jud. Prahova
9. Ion-Mihail Folenta — Timișoara
10. Dănilă Waadt — com. Șona, jud. Alba
11. Elena Hîneu — București
12. Nicolae Lulu — com. Agribiclu, jud. Sibiu
13. Virgil V. Vraclu — com. Agafon-Curtești, jud. Botoșani
14. Csaba Pal — Odorheiu-Secutesc
15. Nicolae B. Pătru — com. Susani, jud. Vâlcea

PREMIUL X, 30 abonamente pe 6 luni la Magazin istoric

1. Ioan Dan — Turda
2. Emilia Căuș — Arad
3. Ioan Mogoșanu — Slatina
4. Eugen Cîrștie — Rădăuți
5. Gheorghe Voicu — Ploiești
6. Mariana Ivănescu — Corabia
7. Nicoleta Lenescu — Gura Humorului
8. George Nane — Craiova
9. Elena Pădureanu — Constanța
10. Catița Selegean — Arad
11. Melania Cîmponeriu — Craiova
12. Laszlo S. Szaraz — Timișoara
13. Dinu Tufo — com. Lugașu de Sus, jud. Bihor
14. Ignat Nicolae — com. Insurău, jud. Brăila
15. Constantin Sărbu — București
16. Lucia Durac — Timișoara
17. Florian Haiduc — Negrești-Oaș
18. Traian Nistor — Sibiu
19. Mihail Dănelescu — București
20. Silviu Lungu — Timișoara
21. Ion Matei — Constanța
22. Costache Tară — Oltenița
23. Cornelia Pavel — Oradea
24. Nedelcu Rădu — Alexandria
25. Ion Călinescu — Timișoara
26. Ion Băltărețu — com. Pul, jud. Hunedoara
27. Nina Duță — com. Dragodana, jud. Dimbovița
28. Carmen Maria-Pruncu — București
29. Vasile Constantinescu — Brăila
30. Armin Schein — București

SUMARUL SUMARELOR

ISTORIA ROMÂNIEI

Contemporană

	Nr.	Pag.
Jurământul președintelui Republicii Socialiste România	—	4(157) 1
Nicolae Ceaușescu: Un popor stăpîn pe destinul său	—	7(160) 2
Gîndirea creatoare a președintelui Nicolae Ceaușescu: Vastele orizonturi ale istoriografiei românești	—	8(161) 2-4
Mesajul adresat de președintele Nicolae Ceaușescu participanților la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București	—	9(162) 2-3
Istoria patriei și Partidului Comunist Român în opera președintelui Nicolae Ceaușescu	— Popescu-Puțuri I.	1(154) 2-3
Din Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 26-27 octombrie 1977 cu privire la aniversarea a 2 050 ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent	—	{ 3(156) 28 4(157) 37 5(158) 47 6(159) 9
Acte ale celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice	—	1(154) 17-18
Mesajul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice	—	9(162) 6
Un veac de relații diplomatice româno-italiene	— Berindei D.	2(155) 5
Independența națională și integritatea teritorială a patriei în opera și activitatea lui Nicolae Iorga	{ — Ceaușescu I. — Talpeș I.	11(164) 26-29
Parcul II aprobă pe Take Ionescu	— Constantini N. I.	2(155) 51-54
Măreața epopee a poporului român	{ — Dragodănescu N. I. — Brestolu H. — Bobocescu V. — Dușu D. Al.	{ 5(158) 2-10 6(159) 40-44 1(154) 38-41 2(155) 47-50 3(156) 9-12 4(157) 4-8 5(158) 11-15
România în războiul antihitlerist	{ — Fătu M. — Spălățelu I.	{ 11(164) 43-47 12(165) 43-47
Din dosarul crimelor legionare. Nu fascismului!	{ — Gleysztor Al. — Giurescu D. C. — Hurdubeșu I.	{ 5(158) 53-54 3(156) 39 9(162) 59
România — țara în care științelor istorice li se acordă o foarte mare importanță	— Ionescu M. E.	5(158) 10-11
Istoria unei case	— Ivănescu I.	10(163) 32
Din istoria naționalității germane din România	— Luca-Bolco C.	1(154) 42-46
Aviația română în lupta împotriva dușmanului comun	— Marinescu M.	10(163) 54-55
Împreună pe pămîntul moșilor și strămoșilor	— Martin J.	6(159) 27-29
Români în Rezistența franceză: Francisc Wolf-Boczor	— Mileu Șt.	6(159) 20-26
1928. Alci, Radio București	— Minei N.	{ 4(157) 43-47 5(158) 42-45
Titulescu la Societatea Națiunilor	{ — Minei N. — Dolghin Fl. — Mușat M.	{ 9(162) 4-5 3(156) 38-39
C. I. Parhon — Amintiri	— Mușat M.	{ 9(162) 27-32 10(163) 28-31 1(154) 56
Amintirile unui fost ministru de externe român — N. Petrescu-Comnen	{ — Ofrim A. M. — Ômeroglu H. — Popișteanu C. — Pascu Șt.	{ 11(164) 22 3(156) 44-47
August 1980: București — capitala istoriografiei mondiale	— Peteulescu C.	12(165) 17-19, 22
Ultima voință a lui I. G. Duca	— Popescu V.	8(161) 36-39
Împotriva unei nedreptăți istorice: Diktatul de la Viena	— Popișteanu C.	4(157) 2-3
Să fii cîrmaciul vieții tale(Elena Sirbu-Pavel)	— Potra G. G.	2(155) 42-46
Istorie românească la Radio Ankara	— Preda E.	3(156) 13-16, 25
Cui folosește?	— Stănescu M. C.	10(163) 13-15
Frontul Studentesc Democrat sub conducerea Partidului Comunist Român	— Ștefan M.	5(158) 16-19
Regimentul 115 infanterie în insurecția din august 1944	— Tușul Gh.	3(156) 2-4
Investitura istoriei	— Tușul Gh.	10(163) 11-12, 15
Ratatul pseudoprofet din Wilhelmstrasse nr. 70-A	— Ursu Ioana	12(165) 16
Partidul Comunist Român — promotorul luptei pentru alăturarea României coaliției antihitleriste	— Zaharov M. V.	10(163) 24-27
60 ani de la greva generală din octombrie 1920		
De undeva, din linia I		
6 martie 1945		
Octombrie 1945: un moment al viitorului		
Cartea de istorie italiană la București		
1944-1945. Colaborarea de arme româno-sovietică în războiul antihitlerist		

Modernă

Grigore G. Tocilescu

Pe frontul românesc în 1917

1894. Un diplomat columbian solidar cu românii transilvăni
Amintiri din zile negre

Din însemnările unui țaran soldat pe frontul independenței

Gh. Asachi

Integrul și modestul cetățean Gheorghe Magheru
Istoria tabloului *Votul de la 24 ianuarie*

Un triumf al gloriei românești: Mărăști, Mărășești, Oituz

Timotei Cipariu

Iosif Nădejde-Armașu

Olandezii salută unirea românilor din 1918

România văzută de un portughez la 1877

1878. Restabilirea relațiilor diplomatice între

România și Turcia

Amintirea lui Vodă Cuza

C. Dobrogeanu-Gherea — 125 ani de la naștere

1890. Clubul muncitorilor din București

Opinia publică unanim unionistă

Amintiri

1866: un plan de reintregire a țărilor române

Partida țărănească și întemeietorii ei

A. D. Xenopol — promotor al studierii istoriei

românilor

Un fiu al Gorjului: Al. Ștefulescu

Jurnalul meu. 1900

Tudor Vladimirescu. 1780-1980

1880. Dialog diplomatic Londra-București

	Nr.	Pag.
{ — Barbu V.		
{ — Lăcustă I.	6(159)	36-39
{ — Berthelot M. H.		
{ — Averescu Al.	7(160)	36-40
{ — Kirțescu C.	8(161)	49-54
— Bodea C.	9(162)	7-9
— Braniste V.		
— Polverejan S.	7(160)	41-45
{ — Buluță Gh.		
{ — Cîrjalu St.	5(158)	59-60
{ — Cernatoni Al.	12(165)	23-27
{ — Cernovodeanu P.		
{ — Stefan M.	3(156)	33-37, 61
{ — Dogaru M.	1(154)	33
{ — Dragomirescu I.		
{ — Ștefan M.	7(160)	34-35
	8(161)	48-49
— Duțu Al.	4(157)	48-52
— Felea I.	11(164)	23-25
— Hazenwinkel H. J.	12(165)	36-37
— Iliescu M.	12(165)	57
— Lăcustă I.	5(158)	61
— Lăcustă I.	11(164)	25
— Mamina I.	5(158)	53-57
— Nicolae V.	2(155)	2-5
— Rădulescu-Zoner Ș.	1(154)	34-37
{ — Rosetti R.		
{ — Poleacov C.		
{ — Angheliescu M.	9(162)	19-23
	10(163)	16-18
	11(164)	30-32
	12(165)	20-22
— Rotman L.	9(162)	34-37
— Scurtu I.	11(164)	52-55
{ — Slăvescu V.	7(155)	24-27
{ — Ursu Ioana	3(156)	40-43, 49
— Ștefănescu T.	10(163)	56-57
{ — Urechia V. A.		
{ — Lăcustă I.	8(161)	55-60
{ — Ursu Ioana	6(159)	2-7
—	2(155)	23

Medie

Procesul conducătorilor răscoalei din 1784

Umanismul românesc în veacurile XVI-XVII

Cel mai vechi sigiliu cu legenda în limba română

În secolul lui Horea

Horea, Cloșca și Crișan

Monumentele rupestre de la Basarabi

Rezistența autohtonilor

Vechi manuscrise din părțile Aradului și Biho-

rului în mari biblioteci europene

Gabriel Bethlen

Gravuri despre răscoala țărănească din 1784

Într-o expoziție din Austria

Cronica în imagini a răscoalei lui Horea

Însemnări despre voievozii Lăpușeanu

Cronici otomane din sec. XVII despre țăările

române

Șirșitul lui Șerban vodă Cantacuzino

Manuscrise necunoscute din vremea lui Ștefan

cel Mare

Mihai Viteazul — domn al tuturor românilor

Țările române în lumea europeană a veacu-

lui XIV

1330. Strălucită victorie a libertății românești

Universul satului medieval transilvănean

Un secol de istorie dobrogeană

Patru zile de aprigă luptă (9-12 noiembrie

1330)

Cetatea Bran și destinul lui Vlad Tepeș

Savantul italian L. F. Marsili despre țăările

române

— Buduru V.	11(164)	2-7
— Căndea V.	1(154)	19-23
— Chipere I.	2(155)	6-8
— Constantin Fl.	10(163)	2-5, 59
— Densușianu N.	10(163)	6-7
— Diaconu P.	1(154)	14-16
— Gheorghiu Mihnea	2(155)	9-12
— Gluck E.	10(163)	19-21
— Kiss A.	12(165)	29-32
— Kroner M.	11(164)	11-12
— Lăcustă I.	11(164)	8-11
— Lința E.	10(163)	46
— Mehmet A. M.	4(157)	57-60
{ — Milin M.		
{ — Popescu Al.	9(162)	53-58
— Mircea I. R.	11(164)	59-61
— Mușat M.	7(160)	29-32
— Papacostea Ș.	3(156)	5-8
	4(157)	53-56
— Papacostea Ș.	12(165)	2-6
— Pascu Șt.	1(154)	9-13
— Petre A.	6(159)	30-31
— Rezaचेवीci C.	12(165)	7-10
— Stoian E.	9(162)	33
— Zaharia D.	6(159)	12-15

Veche

Așezări geto-dacice din nord-vestul Dobrogei

Vestigii geto-dacice din vestul Munteniei

Pe teritoriul nostru, metalurgie acum opt milenii

Imaginea geto-dacilor în arta europeană

— Barnea Al.	4(157)	38-39
— Bărbulescu E.	12(165)	4-16
— Boroneanu V.	4(157)	36-37
— Căndea V.	7(160)	8-10

	Nr.	Pag.
Dava de la Piscul Crăsani	10(163)	22-23
Lăcașul princiar de la Cugir	1(154)	4-8, 61
Ziridava	6(159)	10-11
Indeletniciri agro-pastorale la geto-daci în operele istorice antice	— David Gh.	2(155) 13-15
Burebista în conștiința lumii	— David Gh.	7(160) 5-8
Așezările civile din Munții Orăștiei	— Ferenczi Șt.	8(161) 45-46
Burebista — mare om politic, mare diplomat	— Gramatopol M.	7(160) 18-22
Civilizația geto-dacăică din centrul Transilvaniei	— Lazăr V.	6(159) 16
Dava de la Polovragi	— Marinescu Fl.	9(162) 24-26
Regi geto-daci în <i>Cartea eroilor națiunii germane</i>	{ — Pantaleonis H.	7(160) 11-15
Vasul-sigiliu de la Daia Română	— David Gh.	6(159) 8-9
Sărbători țărănești de primăvară	— Paul I.	3(158) 29-32
Dacii în Anglia	— Pop M.	8(161) 47
Dava de la Cetățeni	— Popișteanu C.	2(155) 16, 54
Cetățile dacice din sud-estul Transilvaniei	— Preda C.	5(158) 50-51
Dava de la Vlădicasca	— Szekey Z.	11(164) 33
Burebista, bărbatul care i-a înălțat pe geți	— Trohan I. G.	7(160) 16-18
Tradiția organizării politice la geto-daci	— Trynkowski J.	5(158) 46-49, 51
Burebista în conștiința românilor	— Vulpe Al.	7(160) 3-5

ISTORIE UNIVERSALĂ

Contemporană

În culisele conjurației
El s-au opus lui Hitler...

Spre nord, să-i batem pe hitleriști

Martin Bormann acaparează puterea în Reich
Civilii în război

35 ani de la eliberarea Ungariei
Al V-lea colocviu al Asociației europene de
istorie contemporană
Cursa pentru Stuttgart. Războiul a fost
câștigat

Bătălia pentru Przemysl. 9 mai 1945 în Piața
Roșie

Varșovia — o carte de istorie multiseclară
Armele terorii

Comuniștii unguri cheamă la luptă armată

Memorii de război

Piele-roșii se adresează Societății Națiunilor
La Boisserie — cu și fără generalul de Gaulle
Comitetul internațional de istorie a celui de-al
doilea război mondial
Presă clandestină — leagănul Rezistenței
franceze
Evadarea fizicianului danez Niels Bohr
Vizuina unui lup pe nume Hitler
Pe frontul din Normandia. Ultimele zile ale
războiului

Mesaj radiofonic
Arhiva națională de la Torre do Tombo

Obiectivul principal — atacarea Germaniei
naziste

Ankara' 55
Italia la răsăruce: de la căderea lui Mussolini
la armistițiul din 1943
19 martie 1944. O zi nefastă în istoria poporului
ungar

Întâlniri cu Jawaharlal Nehru și Egon Erwin
Kisch
35 ani de la proclamarea R.S.F. Iugoslavia
35 ani de la eliberarea Cehoslovaciei

Cuptoarele-crematorii de la Ravensbrück

Modernă

Lenin în amintirile tovarășilor săi
Nigeria 1700-1900

— Badoglio P.	2(155)	39-41
{ — Bernard H.		
— Minei N.	12(165)	38-42
{ — Biriukov N. I.		
— Borzenko S.		
{ — Laponogov I.		
— Krilov V. A.	4(157)	9-13
— Broszat M.	8(161)	33-34
— Chamberlin E. R.	{ 9(162)	{ 10-12
	{ 10(163)	{ 37-39
— Csáthi D.	4(157)	14-15
— Fotino N.	2(155)	12
— De Gaulle Ch.	{ 4(157)	{ 30-32
	{ 5(158)	{ 34-37
— Iakubovskii I. I.	{ 4(157)	{ 16-19
	{ 5(158)	{ 38-41
— Ioniță E.	9(162)	16-17
— Johnson B.	{ 6(159)	{ 48-53
	{ 7(160)	{ 51-54
{ — Kallai G.		
— Gergely L.	8(161)	40-44
{ — Lellusenko D. D.		
— Covașu Al.	{ 1(154)	{ 47-51
	{ 2(155)	{ 33-35, 59
	{ 3(156)	{ 17-19
— Martin J.	9(160)	50-52
— Mauriac J.	7(162)	23-25
— Michel H.	6(159)	17, 26
— Michel H.	8(169)	16-19
— Minei N.	11(164)	16-18
— Moldoveanu M.	6(159)	45-47
{ — Montgomery B. L.		
— Hera Fl.	{ 4(157)	{ 24-27, 42
	{ 5(158)	{ 28-32
— Parri F.	8(161)	24-25
— Pereira da Costa J.	2(155)	20-21
{ — Pogue C. F.		
— Ionescu E. M.	{ 4(157)	{ 20-23
	{ 5(158)	{ 24-27
— Popișteanu C.	3(156)	50-51
— Preda E.	2(155)	36-39
{ — Ránki G.		
— Gergely L.	3(156)	20-25
— Roman V.	10(163)	44-45
— Sălăjan V.	11(164)	34-37
{ — Sedláček Fr.		
— Mainuș Fr.		
— Beneš P.	5(158)	20-23, 33
— Tillon G.	1(154)	52-56
—	4(157)	40-42
{ — Abdullahi G.		
— Crowder M.	11(164)	48-51

		Nr.	Pag.
Spionajul de-a lungul veacurilor	— Alem J. P.	{ 10(163) 11(164) 12(165)	{ 47-50 56-58 33-35
Visul unei națiuni [Canada]	{ — Berton P. — Șerbănescu A. M.	10(163)	33-36
Napoleon și... napoleonii	— Breton G.	10(163)	51-53
Lungul drum al modernizării	— Burks R. V.	8(161)	20-23, 35
Sepembrie 1822: Brazilia se proclamă independentă	— Burlacu Gh. R.	9(162)	47-49
Cow-boyul	— Fohlen Cl.	{ 7(160) 8(161)	{ 55-60 28-32
Vechii vânători de balene	{ — Giddings J. L. — Riseuța C.	3(156)	56-61
În Piața Kazan, acum un secol	— Kann I. A.		
Înșelătoarea liniște dinaintea furtunii	— Dolghin Fl.	11(164)	39-42
Muzeul Prado	— Maurois A.	1(154)	26-31
1890. Zilele muncitorilor	{ — Popișteanu C. — Filipescu D.	1(154)	24-25
Amintiri din anii 1905-1906	— Steiner H.	6(159)	18-19
	— Tvetæva A.	12(165)	48-51, 56
Medie			
Caloriferul de-a lungul vremii	— De Castelbajac B.	6(159)	58-61
Nürnberg — orașul măștrilor cîntăreți	— Corclovescu C.	6(159)	54-57, 61
În solie la Ivan cel Groaznic	{ — Iuzefovici L. A. — Dolghin Fl.	{ 7(160) 9(162) 2(155)	{ 46-50 13-15 59-59
Jocurile de societate în evul mediu	— Levron J.		
Francisc I, regele Franței	— Mirepoix L.		
Corabia morții	— François M.	2(155)	28-32
Pagini din istoria Suediei	— Moberg V.	6(159)	33-35, 61
Gustav I Vasa	— Moberg V.	11(164)	14-15
Cursa și corsarii	{ — Svanström R. — Palmstierna C. F.	11(164)	13-15, 38
Nașterea Portugaliei	— Toussaint A.	{ 9(162) 10(163)	{ 38-42 58-60
Marile puteri contestă „testamentul lui Adam”	— Koslinski N.		
Străvechea civilizație a Hanoiului	{ — Vîegas M. X. — Șerbănescu A. M.	2(155)	17-22
	— Williams E.	12(165)	52-56
		9(162)	43-46
Veche			
Au fost vandali?... vandali?	{ — Careopino J. — Dolghin Fl.	1(154)	57-60
Anatolia un pod între două continente	— Cottrell L.	3(156)	51-55
Megalitii din Tracia	— Dumitrache N.	1(154)	32
Goții la Dunăre	— Wolfram H.	8(161)	26-27
Mormîntul primului împărat al Chinei	— Xia Nai	10(163)	40-43

INTERVIURILE NOASTRE

Acad. Emil Condurachi: Vechimea românilor și tinerețea lor de azi	— Diaconu I. I.	5(158)	52, 54
Convorbire cu istoricul ungar György Székely	— Gergely L.	7(160)	27-28
Convorbiri despre forumul mondial de la București cu istoricii austriaci	— Kollmann Fr.	7(160)	26-27
Mieczysław Jaworowski: O istorie a poporului român scrisă de un polonez pentru polonezi	— Mareș N.	3(156)	26-27
Liu Simu: Pentru prietenie și o mai bună înțelegere reciprocă	— Minei N.	8(161)	13-14
Prof. Mack Thomson: Un foarte interesant program de dezbateri	— Minei N.	8(161)	14-15
Colocviul „Propaganda în cel de-al doilea război mondial” văzut de participanți	{ — Minei N. — Popișteanu C.	12(165)	11-13
Istorici britanici la București — Hugh Seton-Watson, Elisabeth Barker, Michael Crowder, F. M. L. Thompson, Dimitri Obolensky	— Popișteanu C.	8(161)	15
Michel François: O nouă etapă a cercetărilor istorice mondiale	— Popișteanu C.	8(161)	10-11
Istoria — o știință despre om și pentru om (interviuri cu senatorul Giovanni Spadolini, Italia și acad. Alexander Gieysztor, Polonia)	— Popișteanu C.	10(163)	8-10
Istorici norvegieni la București	{ — Popișteanu C. — Șerbănescu A. M.	11(164)	19-21
Prof. univ. dr. Emanuel Turczynski: România și istoria Europei	— Șerbănescu A. M.	9(162)	18, 46
Prof. M. Pallottino: „Originile Romei” la București — „Civilizația dacilor” la Roma	— Ursu Ioana	3(156)	48-49
Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice: Prilej pentru o puternică afirmare a istoriografiei românești	— Ursu Ioana	4(157)	33-35
Istoria — disciplina cea mai umană (masă rotundă la care au participat: prof. univ. dr. Aron Petric, prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, general-maior Ilie Ceaușescu, dr. Gheorghe Zaharia, prof. univ. Costin Murgescu, prof. univ. dr. Pompiliu Teodor, prof. univ. dr. doc. Titu Georgescu)	— Ursu Ioana	8(161)	5-9
I. I. Minț: Istoricii sovietici s-au pregătit temeinic	— Zaharescu VI.	8(161)	11-12

CONTENTS (Romanian History) S. PAPACOSTEA, C. REZACHEVICI 1330: Foundation of the First Romanian Feudal Independent State • N. MINEI, C. POPIȘTEANU Interviews With Members of the Bureau of the International Committee for the History of World War II • E. BĂRBULESCU Geto-Dacians Vestiges in West Wallachia • C. PETCULESCU The Democratic Students Front • R. ROSETTI Reminiscences (IV) • A. CERNATONI Gh. Asachi, Founder of National Culture • A. KISS Gabriel Bethlen, Prince of Transylvania • H.J. HAZENWINKEL 1918: The Dutch Greet Romanian Unity • M. FĂTU, I. SPĂLĂTELU Fights Against Fascism • M. ILIESCU Foreign Travellers in Romania

SOMMAIRE (Histoire roumaine) S. PAPACOSTEA, C. REZACHEVICI 1330: Constitution du premier Etat roumain médiéval indépendant • N. MINEI, C. POPIȘTEANU Interviews avec des membres du Bureau du Comité international d'histoire de la 2e guerre mondiale • E. BĂRBULESCU Vestiges gèto-daces à l'ouest de la Valachie • C. PETCULESCU Le Front Démocratique des Etudiants • R. ROSETTI Mémoires (IV) • A. CERNATONI Gh. Asachi, fondateur de la culture nationale • A. KISS Gabriel Bethlen, prince de la Transylvanie • H.J. HAZENWINKEL 1918: Les Hollandais saluent l'unité roumaine • M. FĂTU, I. SPĂLĂTELU Chronique des luttes antifascistes • M. ILIESCU Voyageurs étrangers en Roumanie

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Ш. ПАПАКОСТЬ, К. РЕЗАКЕВИЧ 1330: Основание первого румынского феодального самостоятельного государства • Н. МИНЕЙ, К. ПОПИШТИНУ Интервью, взятые у членов Бюро Международного комитета по истории второй мировой войны • Е. БАРБУЛЕСКУ Гето-дакийские остатки в западе Валахии • К. ПЕТКУЦЕСКУ Демократический Фронт Студентов • Р. РОСЕТИ Воспоминания (IV) • А. А. ЧЕРНАТОНИ Г. Асахи, основатель национальной культуры • А. КИШ Габриел Бетлен, принцип Трансильвании • Х. И. ХАЗЕНВИНКЕЛ 1918: Голландцы приветствуют воссоединение румын • М. ФАТУ, И. СПАЛЭТЕЛУ Из хроники антифашистской борьбы • М. ИЛИЕСКУ Иностранные путешественники в Румынии

INHALT (Rumänische Geschichte) S. PAPACOSTEA, C. REZACHEVICI 1330: Die Gründung des ersten rumänischen selbstständigen Feudalstaates • N. MINEI, C. POPIȘTEANU Interviews der Mitglieder des Büros des internationalen Komitees für Geschichte des zweiten Weltkrieges • E. BĂRBULESCU Geto-dakische Spuren in westen Wallachien • C. PETCULESCU Front der demokratischen Studenten • R. ROSETTI Erinnerungen (IV) • A. CERNATONI Gh. Asachi, Stifter der nationalen Kultur • A. KISS Gabriel Bethlen, Fürst von Transylvanien • H.J. HAZENWINKEL 1918: Die Holländer begrüßen die Vereinigung der Rumänen • M. FĂTU, I. SPĂLĂTELU Aus der Chronik des antifaschistischen Kampfes • M. ILIESCU Ausländische Reisende in Rumänien

SUMARIO (Historia rumana) S. PAPACOSTEA, C. REZACHEVICI 1330: La fundación del primer estado feudal rumano independiente • N. MINEI, C. POPIȘTEANU Interviews con los miembros del Büro del Comité internacional de historia de la segunda guerra mundial • E. BĂRBULESCU Los vestigios gèto-dacios del oeste de Valaquia • C. PETCULESCU El Frente estudiantil democrata • R. ROSETTI Recuerdos (IV) • A. CERNATONI Gh. Asachi, el creador de la cultura nacional • A. KISS Gabriel Bethlen, principe de Transilvania • H.J. HAZENWINKEL 1918: Los holandeses saluta la unión de los rumanos • M. FĂTU, I. SPĂLĂTELU De cronaca de la lucha antifascista • M. ILIESCU Los viajeros extranjeros en Rumania

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136—137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI : Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE : Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ : Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR : Anton Tănase
CORECTURĂ : Georgeta Apreoteșei, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

TITILIVI PATAVINI HISTORIOGRAPHI ABV
RBE CONDITA LIBER PRIMVS INCIPIIT

ACTVRES HE SIM OPERIPETIVM SI APR
mordip vrbis res populi & personarum nec satis
scio nec si sciam dicere ausim quippe qui cum
ueterem tum uulgatam & rem uideam dum no
ui semper scriptores aut in rebus certius aliquid al
lacutos se aut scribendi arte rudem uentilarem
superaturos credunt. Ut cumq; erit uisibilis tam
erum gestatum memorie principis statutum po
puli pro uisibili parte me ipsum consuluisse ali
mentis scriptorum uisibilia mea fama inobscuro &
moderate ac magnitudine eorum qui nomina of

ficiant meo consoler. Res est pericula & immensi operis ut que supra septu
gentesimum annum repetatur & que ab originis profecta uisus eo creuerit ut
tam magnitudine laboret sua. Legentium pleriq; haud dubio quin per me o
gines proxima q; originibus minus perbina uoluptatis sine festinatio ad hec no
ta quibus iam peridem perualentis populi uires se ipse conficiunt. Ego contra
hoc quia laetis premium petam ut me a conspectu maioru que mea tot per
am os uidit eam tanta spe certe dum perita illa tota mente repero auertam o
expectare que animi scribentis & si non sufficere aucto sollicitum tamen effice
possit. Que ante conditam condenda ut athen poetas magis decora fabulis
q; incognitis rerum gestaru monumentis traduntur ea nec affirmare nec
refutasse in animo e. Satis hec uenia antiqua ut miscendo humana diuina
primordia urbium augustior faciat. Et si non populo licet oportet celebrare
origines suas & ad deos referre auctores ea bella gloria & p. ut cum finis co
dicionis q; sui parentem matrem potissimum ferat. tam & hec gentes humane
parantur equo aio q; impetum patiuntur. Sed hec & his similia ut cunctis
animaduerti aut ostendat erunt haud in magno eqdem pona discuntur
ad illa mihi prope quis acciter utendae animi que uita quam mores sue
tunt per quos uires quibus q; artibus domi malineq; & patrum & auctum
imperium sit. Labente deinde patulatum disciplina uelut dissidentes primo
mores sequatur aio deinde ut magis magisq; lapsi sint. tum ut ceperint pa
pites donec ad hec tempora quibus nec uita nostra nec remedia pati pos
sumus peruenire sit. Hoc illud e precipue incognitione recti salubre ac fru
ctiferum omnis te exempli documenta inuoluit posita monumento utrum.

